

približne, pravdepodobne, azda, hádam. Niekedy sa k tejto častici pridáva ďalší výraz vyjadrujúci približnosť, napríklad *hádam, jedno, asi, približne* . . .

Nadýchalo sa — hádam z pol hodiny naberalo do pľúc povetrie. (TATARKA) — Mohol som byť zo sedemročný. (KUKUČÍN)

za

Vytyčovacia hodnotiaca častica *za* hodnotí predmet ako nie bežný. Pritom môže mať kladný, ale i záporný význam. Synonymné sú napr. výrazy *aký, skvelý, zlý, všelijaký*. Častica *za* stojí pri zámene: *čo za, to za*.

Ej, budeže to *za* krml! (ČAJAK) — Kde ho vzala, neviem, ani to neviem, čo to bol *za* pagáč. (BEDNÁR)

zasa

Zasa s variantmi *zas, zase* je vytyčovacia vysvetľovacia častica. So zreteľom na kontext uvádza nový výraz.

Teraz *zasa* on začal kričať na matku každému z divákov známe slová. (TATARKA) — Skočil mi do reči: To už *zasa* nie! (ŽÁRY) — Katarína, to *zas* nevrav, neštrýzni sa. (TATARKA)

zrejme

Vytyčovacia hodnotiaca častica *zrejme* vyjadruje pochopenie, porozumenie, presvedčenie o správnosti predpokladu. Synonymné sú výrazy *iste, ako sa zdá, ako vidieť*.

Faktor *zrejme* preklial dočru do čiernej zeme. (OHROBÁK) — Ale teraz *zrejme* nevidel toho kapitána, o ktorom písali noviny. (MINÁČ) — *Zrejme* namáhavo a úprimne hľadal východiško, pravda, svojím spôsobom. (KRÁLIK)

zvlášť

Zvlášť s variantmi *obzvlášť* (zried.), *zvlášte* (arch.) je vytyčovacia zdôrazňovacia častica. Vyzdvihuje výraz, ku ktorému patrí. Jej synonymá sú *najmä, predovšetkým, hlavne*.

Pôvodne hľadeli na ňu Štefan, ale *zvlášť* stará Cedilková ako na osobu v dome cudziu. (TAJOVSKÝ) — I *zdá* sa Marína, že pani naschvál tak povýšene vraví, aby to *obzvlášť* ona počula. (TIMRAVA) — *Zvlášte* dnes by som rád hovoriť s ňou. (JESSENSKÝ) — Vedľa neho kamarát Dadovec, osvedčený španielsky rytier, ochranca nežného pohlavia, *zvlášte* diev, pred klebetami. (TAJOVSKÝ)

že

Častica *že* je mnohovýznamová. Používa sa ako uvádzacia i ako vytyčovacia.

1. Uvádžacie pobádacie *že* môže byť a) zvolacou časticou s významom *prečo*, b) želacou časticou s významom *nech*.

a) Spriahaš sa s remeselným zvädzačom žien. Že sa nehanbíš! (zvÁN) — Že mi to neprišlo na um, keď bol s nami v dedine! (ONDREJOV)

b) Že múdre vykonáš. (TAJOVSKÝ) — Tisíc že hrmených do tebe! (CHALUPKA)

2. Ako vytyčovací hodnotiaci častica môže mať *že* tiež dvojaký význam:

a) *vraj*, b) *veru*.

a) Mňa že vylúčia? (TATARKA)

b) Že ta vyhodím! (ÚZUS) — Že chytím ohreblo na teba. (JAŠŤK)

Okrem toho má častica *že* aj intenzifikujúci význam.

A srnca že máš kde, pán lesmajster? (TAJOVSKÝ) — A vy že ste kto? (CHALUPKA) — A vy že sa čo stariete? (TIMRAVA)

Žebože

Vytyčovací hodnotiaci častica *žebože* je zriedkavá. Synonymá sú *že*, *vraj*.

Ktorýsi podupkal nohami, ako *žebože* zaskočí k nemu. (URBAN)

Žeby

Uvádžacia pobádacia častica *žeby* stojí na čele žiadacích viet. Jej synonymá sú *aby*, *nech*.

Žeby som tú ženu dnes ostatný raz videl v mojej chyži! (TIMRAVA) — Žeby si nespadol! (ÚZUS)

Žiaľ

Žiaľ s variantmi *žiaľbohu*, *bohužiaľ* je vytyčovací hodnotiaci častica so silným citovým zafarbením. Obyčajne je od ostatnej vety oddelená. Jej synonymá sú výrazy *škoda*, *nedá sa nič robiť*, *na nešťastie*.

On o nich vedel, tak ako, *žiaľbohu*, mnohý syn slovenskej matere. (VANSOVÁ) — *Žiaľ*, moja pieseň zadržla sa, *žiaľ*, právečas doznela. (MIHÁLIK)

Častice a ostatné slovné druhy

Medzi časticami a ostatnými neohybnými slovnými druhmi je plynulá hranica. S ohybnými druhmi slov častice súvisia hlavne tým, že niektoré ohybné slová fungujú vo vete niekedy ako častice.

Častice a spojky

Častice súvisia najviac so spojkami. Súvislosť so spojkami je daná tým, že častice zahŕňajú dva významy: 1. nadväzovať na známu situáciu alebo kontext,

t. j. pripájať nový výraz alebo výpoveď, 2. vyjadrovať hľadisko podávateľa, t. j. subjektívne modifikovať nejaký výraz alebo celú výpoveď. Vo vete *Pôjdem k nim dnes aj zajtra* slovom *aj* sa nadväzuje výraz *zajtra* na výraz *dnes*, čím slovo *aj* plní funkciu spojky. Okrem toho však sa slovom *aj* i podčiarkuje výraz *zajtra*, čím hovoriaci subjekt modifikuje pripájaný výraz. Podľa potreby môže sa v kontexte uprednostniť viac jedna alebo druhá funkcia, ale môžu byť obidve zastúpené aj rovnakou mierou.

Uvedieme príklady, v ktorých sa tie isté slová (*nech, a, aby, ak, ale, bár, či, keď*) používajú raz s funkciou pripájať, to znamená ako spojky, a inokedy zasa s funkciou subjektívne hodnotiť, t. j. ako častice.

Ale *nech* (*spoj.*) by bola noc akákoľvek strašná, *nech* (*spoj.*) by živly besneli, *nech* (*spoj.*) by sa čokoľvek dialo, nijaká noc sa nevyrovná noci v duši. (JAŠŤK) — Pukni, *nech* (*čast.*) ťa rozhodí, *nech*. (TATARKA) — Povetrie sa ligotalo a (*spoj.*) obloha spievala. (ŠVANTNER) — Husičky, husičky, a (*čast.*) ste nevideli mojej mamičky? (FIGULI) — Všetko robíte z nudy, aby (*spoj.*) vám čas prešiel. (JESENSKÝ) — Čert aby (*čast.*) vzal tento džarkovský život. (TOMAŠČÍK) — „Vstávajte, mladý pán.“ povedal, „ak (*spoj.*) chcete byť sedliakom!“ (ONDREJOV) — Repa a zelené uschlo už ako priesada a zemiacky, len čo sa vykluli zo zeme, hneď aj uvädli, narástli ak (*čast.*) na lieskové oriešky. (ONDREJOV) — Ondrej by sa jej prihovoral, ale (*spoj.*) čuje jej tichý šepot. (KUKUČÍN) — Ženy, preboha, ale (*čast.*) ale sa tu neupražíte? — povedám im. (KUKUČÍN) — Ani čert ich neupasie, bár (*spoj.*) by sme boli pri nich aj desiaty,“ povie Ďuro. (TIMRAVA) — Bár (*čast.*) by ste mali pravdu. (HORÁK) — Bežala k striekačke, či (*spoj.*) niekto nevy pustil jej husi. (KUKUČÍN) — Jaj, či (*čast.*) sa hnevám na teba! (TIMRAVA) — Keď (*spoj.*) sa spamätal, prvým jeho cítením bol hnev. (VAJANSKÝ) — Keď (*čast.*) je všetko také krehké! (JAŠŤK)

V uvedených príkladoch boli tie isté slová raz spojkami a raz časticami. Aj keď sú tieto slová dvojfunkčné, v konkrétnych výpovediach sa realizovala vždy iba jedna z funkcií.

Niekedy však obidve funkcie sú vyrovnané. Ak však slovo v konkrétnom texte vyjadruje aj syntaktický vzťah, hodnotíme ho ako spojku. Vtedy, ak sa táto funkcia neuplatňuje, pokladáme ho za časticu.

Situácia je zložitejšia, keď sa vedľa seba vyskytne spojka s časticou, ako napríklad vo vete *Pôjdem k nim dnes a aj zajtra*. Ak výraz *a aj* hodnotíme ako dvoječlenný, vtedy slovo *aj* je zdôrazňovacia časticou, ak ho hodnotíme ako jednočlenný, potom ho celý (*a aj*) pokladáme za stupňovacia spojku. Podobne je to aj s výrazmi *i keby, a teda, a tak, ale i, aj keby, keby aj, najmä keby, keby najmä*.

Všetky častice sú potenciálne dvojfunkčné. No otázka slovnodruhovej platnosti (častica — spojka) v konkrétnom texte je najmä pri týchto časticách: *a, ale, ba, i, lebo, len, no, nuž, sice, však; aby, či, keď, nech, predsa, veď, však, že; ako, aspoň, beztak, beztoho, čiže, jednak, teda, totiž, trebárs, t. j., žeby, aj, ak, ani, čím*.

Problém slovnodruhovej platnosti týchto slov vystupuje vtedy, keď stoja na hraniciach členov syntagmiem. Ak častica nadväzuje na situáciu alebo na širší kontext, pochopiteľne nemôže vyjadrovať syntagmatický vzťah. Keď však situáciu alebo širší kontext nahrádza súvetný alebo vetný člen, vtedy vystupuje do popredia otázka, ktorú z dvoch potenciálnych funkcií častica uplatňuje.

Častice a citoslovčia

Väčšina citosloviec nemá ustálený presný význam. Častice však majú ustálený význam.

Citoslovcami sa spontánne vyjadrujú emócie, častice nie sú emocionálne slová, i keď výrazom dodávajú niekedy aj rôzne expresívne odtienky. Častice uvádzajú výraz so silným zaangažovaním subjektu. Stupeň zaangažovanosti podávateľa ukazuje nasledujúci doklad, v ktorom vidieť zvažovanie, vyberanie čo najvhodnejšej častice.

„Podpíšeš?“ opýtal sa profesor Kopaničný. „Možno, totiž, akiste podpíšem.“ (MRNÁČ)

Citoslovčia vyjadrujú iba reagovanie hovoriaceho na danú skutočnosť, no častice — vychádzajúc z takéhoto reagovania — aj uvádzajú a modifikujú nový výraz.

Niektoré druhy citosloviec sa veľmi zreteľne odlišujú od častíc. Také sú napríklad imitatívne (*prask, buch, frnk, cup ...*), niektoré citové (*och, fuj, jaj ...*) a imperatívne (*hijó, pst, hajs ...*) citoslovčia. Časticiam veľmi blízke sú niektoré citové citoslovčia (*no!, však! ...*), ďalej demonstratívne citoslovčia (*prosím!, hla! ...*) a niektoré imperatívne citoslovčia (*tak!, hybaj! ...*). Ukazovateľom slovnodruhovej platnosti v takýchto prípadoch je intonácia.

K časticiam potom zaraďujeme aj také slová, ktoré sa v reči používajú i ako citoslovčia. Ide napríklad o tieto slová: *a, bistu, no, ale, tak, bohchráň, bohuchovaj, bohuprisahám, bohucuprisahám, božeuchovaj, preboha, kristepane, na, no, nuž, panebože, panejáne*. Za citoslovčia pokladáme tieto slová vtedy, keď priamo vyjadrujú emócie, vyslovujú sa dôraznejšie a sú oddelené pauzami.

Volajú ma Jergušom. Taák? Syn mojej krstnej? (ONDREJOV) — Kôň Mišo kde-tu zahrabkal prednou nohou. „No!“ okríkol ho Jano. (ONDREJOV) — Pusťte ma, bistu! Ja mám retúrku! (TAJOVSKÝ) — Vstal. „A!“ Erna sa zobudila. (JAŠTÍK) — „Náš okres ... je najdôležitejší ...“ „Ale!“ vyhlásil Baťazár pochybovačne. (LAZAROVÁ)

V niektorých prípadoch je plynulá hranica a ťažko jednoznačne určiť, či ide o časticu, alebo už o citoslovce. Iba kontext môže povedať, či výraz iba začleňuje a aktualizuje výpoveď, alebo jej dodáva aj také silné emocionálne zafarbenie, že slovo už treba pokladať za citoslovce.

Doklady, v ktorých je kolísanie medzi citoslovcom a časticou.

Dedo Vraniak dve ženy zodral — chválieval sa, a keď mal šesťdesiat rokov, vzal si, **bisfubohu**, smelo tretiu. (TATARKA) — Tá mašina, kristepane, predsa nemôže mať hudobnú invenciu. (KARVAŠ) — Nemám, namoľdušu, nemám iba smoking a ten si oblečiem sám. (ZGURISKA) — No, veď sa ty chytíš, synku. (TAJOVSKÝ) — Nuž, veru neraz si želám vidieť nás v Stráňach. (PONIČAN)

Častice a predložky

Niektoré častice sú homonymné s predložkami. Napríklad *do, na, z(o), za*. Vo vete — ako častice — majú funkciu vytykávkových častíc, napr.:

Ej, budeže to **za** krm! (ČAJAK) — V nej **zo** desať podobizní. (TATARKA)

Častice a príslovky

Príslovky vyjadrujú vlastnosť alebo okolnosť pri určovanom výraze. Medzi okolnostnými príslovkami (*hore, zajtra, potme, preto, naporúdzi*) a časticami je zreteľný rozdiel. No užšie súvisia častice s vlastnostnými príslovkami (*jednoducho, ináč, bezpečne, čisto, dobre . . .*). Rozdiel medzi týmito príslovkami a časticami je v tom, že častice sa opierajú o niečo, čo je mimo vety — o kontext alebo o situáciu, kým príslovky vyjadrujú svoj význam iba vnútri vety.

Pridem **hneď** (*prisl.*). (TAJOVSKÝ) — A ja mu svadbu vystrojím **parádnú**, čo sa **hneď** (*čast.*) rozdrapí ako vrece. (HEČKO) — Treba sa vrátiť **skôr** (*prisl.*). (ÚZUS) — . . . problém „náhrady za iného“, ktorý sa v „Sklonom vrchu“ rieš **skôr** (*čast.*) záporne. (A. MATUŠKA) — Kráčať **rezko** a rozhodne (*prisl.*). (JECŠ) — Ona **ma rozhodne** (*čast.*) **za** deko bude držať. (JESENSKÝ) — Prišli **naozaj skoro** (*prisl.*). (KUKUČÍN) — **Skoro** (*čast.*) sa mi nechce veriť, že by sa Ludvik mohol vymaniť Fuggorovcom. (KARVAŠ) — Lenže ani v tom najväčšom kľbovisku nezabúdala na malého Janka. **Skôr** **naopak**: **hútal** **len** (*prisl.*) a **hútal**. (RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ) — To **nebol** **politik** a **činitel**, ale **lekár** a **intelektuál**, takže románku od neho už objektívne nehrozilo prepolitizovanie, **naopak**, **len** (*čast.*) **zludštenie** v prepolitizovanej podobe. (A. MATUŠKA) — Otec o tom **dobre** (*prisl.*) **vie**. (TAJOVSKÝ) — Tak sa **namáha**, **dobre** (*čast.*) sa mu **niečo** **nestane**. (TIMBAVA)

Pretože častice svojím zacielením presahujú hranice vety, nemožno sa na ne spýtať tak ako na príslovky. Na príslovky sa totiž spytujeme pomocou výrazu, ku ktorému príslovka patrí (*keď prídeme?, keď treba prísť?, ako kráčali? . . .*), no častica nepatrí iba výrazu, ktorý modifikuje, ale sa vzťahuje aj na mimojazykovú situáciu alebo na kontext a súčasne vyjadruje **hládisko** podávateľa.

Príslovkami boli alebo ešte sú častice *bezpečne, blízko, celkom, čisto, čoskoro, dobre, doslovne, fakticky, hneď, iste, jednako, jednoducho, konečne, menovite, najskorej, nakoniec, naopak, napokon, napospol, nepochybne, nesporne, ne-*

vyhnutne, podobne, pomaly, pozitivne, prakticky, prave, priamo, proste, rovno, rozhodne, skoro, skôr, skutočne, správne, určite, vcelku, vlastne, zvlášť. Z príslovkových zámen máme častice: *kde, kdeže, ináč, potom, tu, tak, takisto, tam, tu.*

Častice a ohybné slovné druhy

a) Častice a podstatné mená

Časticami sú niektoré zmeravené tvary podstatných mien, napr.: *čerta, figu, paroma, pravda, div, slovom, žiaľ, kristepane, neúrekom, panebože, panejane.*

Časticami sa stali aj niektoré zmeravené predložkové tvary substantív, ktoré sa dnes už píše ako celky, napr.: *doslova, dočista, dokonca, dokopy, popravde, vcelku, vpravde, vskutku, bezmála, bezpochyby, napríklad, napodiv, napokon, naskutku, podistým, preboha.*

Čerta som sa ja staral vtedy, či bude mlieko do kávy alebo nie. (LETZ) — Paroma je tu dobre. (JÉGÉ) — Inokedy, pravda, kým sa chytil do toho, mohol by bol i desať ráz naškrabať. (KUKUČÍN) — Popri neprestajnom hýrení a frajerkárčení ako poloblázni ustavične duelovali medzi sebou pre každú plotku, ale, žiaľ, ostali vždy na živu. (LETZ) — „A vy si myslíte, že mne je žiaľ? — vyhriakol strmo a tentokrát v hneve v tú stranu, kde stála poštarka. — Figui (JILEMNICKÝ) — Nadabí na liatinový úlomok a dlv nezvyskne (MORIO) — Lazarová máva tompo, býva dokonca napínava. (A. MATUŠKA) — Mój fičúr a ja sme v tej chvíli boli boční — konečne popravde som už mal byť v jednotke. (KARVAŠ) — Je to nevyhnutné vpravde preto, že komu nič je nič zlé, tomu nič je nič ani dobré. (A. MATUŠKA) — Vskutku, keď sa tak na nich dívaš, môžeš čakať všeličo. (CHROBÁK)

b) Častice a prídavné mená

Častica *horký, horkýže, horkýtam* vznikla síce z častí *hovor + ky*, no má podobu skôr prídavného mena *horký*. V dnešnom jazyku sa vyskytuje iba v nominatívnej podobe všetkých troch rodov — *horký, horká, horké*, a pokladá sa už za časticu.

„Ľli sa prechádzaf.“ „Ale horký prechádzaf.“ (TAJOVSKÝ) — Horkýže to bude kositi! (GABAJ)

c) Častice a zámená

Vo funkcii častíc sa z ohybných slovných druhov najviac používajú zámená, napr.: *ono, to, čo, akože, kdeže, takto, tam.* Niektoré z nich uvádzajú vetu (*ono, to, čo, akože, kdeže, tak . . .*), iné v expresívnych výpovediach zdôrazňujú (*ho, ju, vás, dačo . . .*) a niektoré iba hodnotia výraz (*takto, čím, čo . . .*).

Prvé z nich, uvádzacie, zakotvujú vetu do situácie alebo do kontextu. Od zámen sa odlišujú tým, že nevyjadrujú gramatické významy názvov javov, na ktoré ukazujú. Zámená majú gramatické kategórie mien, častice ich nemajú.

Zámená použité vo funkcii častíc:

Ono niet ani veľmi času myslieť na také plotky a vôbec rozmýšľať. (KUKUČÍN) — Ale čo po ňom — je už tam. (TAJOVSKÝ) — Ani sa mi ho viac neukáž pred mojou tvárou!

(DOBŠIŇSKÝ, POVESTI) — No, tak pod! (JESEŇSKÝ) — Mohlo jej byť tak okolo päťdesiat rokov. (TAJOVSKÝ) — Akože by nie. Ervín počká. (ŠVANTNER) — Bola ona už hodná a takto aj do roboty síca. (DOBŠIŇSKÝ, POVESTI) — To budeš vždy takto neskoro chodiť? (F. KRÁĽ) — Ktože ju vie! (ÚZUS) — Ktože vás vie, čo! (ÚZUS)

d) Častice a číslovky

Z čísloviek sa vo funkcii častice vyskytuje zmeravené *jedno* vo význame *asi*, *hádam* a *hodnotiace raz*.

Cyril obzrel sa a usmial. Ešte jedno tri kopce, Marienka. (TIMBAVA) — Tu už nemá raz čo robiť. (JÉCÉ) — Ej, to už veru raz nie! Držím s tobou, chlapče. (CHROBÁK)

e) Častice a slovesá

Za častice pokladáme aj niektoré zmeravené slovesné tvary, napr.: *hádam*, *tuším* vo význame *asi*, *možno*, *vari*, *azda*; *povedzme* s významom *napríklad*; *prepytujem* s významom *odpusťte*, *prepáčte*; vysvetľovacie, hodnotiace i zdvorilostné *prosím*. So slovesom súvisia aj častice ako *veru* (starší tvar od *veriť*), *reku* (tvar od *riečť*), *môžbyť* (spojenie slovies *môže byť*), *vraj* (od slovesa *vraviť*) ap.

Hádam si chce sadnúť na jej stolec, že sa tak tisno. (TIMBAVA) — Proti každému jednotlivci ste tuším taká. (JESEŇSKÝ) — Látky výbušné sa mu, povedzme, protivili. (JESEŇSKÝ) — „Deže rajzujú? keď sa smiem spýtať.“ „Ja len do Kremnice.“ „Ale, prosím, z Bystrice?“ (TAJOVSKÝ) — Nuž, prepytujem, pán rehtorko, bola som kravičku podojiť. (F. KRÁĽ) — Dal ho Chlistoňovi, a ten ho rypol, a veru parádne! (HEČKO) — A ja že reku viem o tom. (TAJOVSKÝ) — Janík odskočil a *môžbyť*, že od strachu z kože vyskočil. (CHALUPKA)

Častice a slovné spojenia

Niektoré častice vznikli a vznikajú meravením celých fráz. Petrifikovaním slovných spojení vznikli napríklad tieto častice: *boďaj* (*boh, ďaj*), *boďajs* (*boh, ďaj, aby si*), *bojsa* (*boj sa*), *bistubohu* (*bistu bohu*), *bohďá* (*boh dá*), *bohvie* (*boh vie*), *bohchráň* (*boh, chráň*), *bohuchovaj* (*boh, uchovaj*), *bohucuprisahám* (*bohu otcu prisahám*), *bohuziaľ* (*bohu žiaľ*), *bohzná* (*boh zná*), *božechráň* (*bože, chráň*), *božechovaj* (*bože, uchovaj*), *chráňboh* (*chráň, boh*), *chráňpane* (*chráň, pane*), *chvalabohu* (*chvála bohu*), *dajsamibože* (*ďaj sa mi, bože*), *dajsamisvete* (*ďaj sa mi, svete*), *dajtimibože* (*ďaj ti mi, bože*), *navidomoči* (*na vidom oči*), *nedajbože* (*nedaj, bože*), *namojdušu* (*na moj' dušu*), *namojpravdu* (*na moj' pravdu*), *namojveru* (*na moj' veru*), *pravdepodobne* (*pravde podobne*), *pravdaže* (*pravda, že*), *prisámbohu* (*prisahám bohu*), *samozrejme* (*samo zrejme*), *takisto* (*tak isto*), *takrečeno* (*tak rečeno*), *veruže* (*veru, že*), *všakhej* (*však hej*), *všakver* (*však ver*), *všakže* (*však že*), *verabože* (*vera, bože*), *verubože* (*veru, bože*), *vonkoncom* (*von koncom*), *žiaľbohu* (*žiaľ bohu*) . . .

Dnes má slovenčina vyše 200 takých slov, ktoré môžu v reči fungovať ako častice. Z nich asi jedna tretina je takých, ktoré zaradujeme v prvom rade k iným slovným druhom.

Citoslovcia

Interjekcie

Citoslovcia sú amorfné slová, ktoré vyjadrujú spontánne, pojmovo nespracované zážitky z oblasti citu, vôle a vnímania.

Amorfnosť treba chápať nielen ako neohybnosť v tom zmysle, ako ju nachádzame pri príslovkách alebo pri predložkách, spojkách a časticiach. Pri citoslovciach ide o amorfnosť (beztvarosť) v najširšom gramatickom zmysle.

Z hľadiska slovnodruhovej charakteristiky ide ponajprv o tvarovú amorfnosť. Citoslovcia sú slová, ktoré svoju podobu nemenia — sú neohybné. Citoslovcia, ako *ach, fuj; hej, aha, čit, hajs; kikirikí, bum*, nachádzame vždy v tej istej podobe. Nevystupujú ani ako pomocný tvaroslovný prostriedok (ako napr. predložky).

Citoslovcia sú amorfné aj zo syntaktickej stránky. Nevstupujú s inými slovami do syntagmatických vzťahov a nevystupujú ani ako usúvzťažňovacie slová (ako napr. spojky). Inak povedané: zo syntaktického hľadiska (pretože citoslovcia nemajú nijaké vzťahy s inými slovami) nenachádzame také gramatické prvky, ktoré by umožňovali rozlíšiť slovnú (pomenovacia) a vetnú (výpovednú) platnosť citosloviac. Preto ich hodnotíme ako slová-vety alebo ako ekvivalenty viet.

Vetný intonačný charakter pri samostatnom postavení možno pokladať za jedinú akoby gramatickú formu citosloviac. V takomto postavení majú citoslovcia spravidla zvolací intonačný charakter. Ale častá býva aj iná ako zvolacia intonácia:

Zasa si sa už doriadil, akože pôjdeš demov? Jaj, jaj! (TAJOVSKÝ) — Už je to tu! Aha! Nevraavel som? (TAJOVSKÝ) — „Kuš!“ Klaku viac teraz zaujímajú tamtí kopáci ako to, či si telefonista z neho strieľa alebo nie. (JAŠÍK) — Ale čo to bude pre boháča, há? (LAZAROVÁ) — Urobil dva dlhé bafy zo svojej richtárskej pipky. — **Baf, baf.** (CHROBÁK)

Osobitný intonačný charakter, ktorý ich vyčleňuje, majú citoslovcia aj vtedy, keď sú zaradené do rámca vety. Vyčleňujú sa dôrazom a pauzou (pauzami — v písme čiarkami):

bica) *typickým „tšuk, tšuk-šr“ alebo „ššak, ššak“. Len čo kohút príletí na tokarisko, ozve sa sotva počutelným „ege-ege“, „kakaka-ka“. Potom nasleduje charakteristický zvuk. Znie ako výrazné, sykotavé „čšu-hu-úú-ššš“.* (PODOPNIČTVO I) — *Ten zvonivý a vrčejý zvuk nepoznal, nikdy ho ešte nepočul. Vff vruii, vff vruii, líi šš vrumm! Klako ležal v blate. „Tanky idú!“ (JAŠTK)*

Z hľadiska používania sú citoslovčia typickým prostriedkom hovorovej reči. Hojne sa vyskytujú v básnickej reči a v reči drámy. Ako celok predstavujú vrstvu slovnnej zásoby, ktorá sa svojou emocionálnosťou stavia do ostrého protikladu oproti ostatným slovným druhom.

Klasifikácia citosloviec

Citoslovčia sa delia na dve veľké skupiny: na vlastné citoslovčia a na zvukomalebné slová (onomatopoeje).

K vlastným citoslovciam patria slová z oblasti citu a vôle; napr.: *ach, jaj, oj; hej, haló, čít, pst, hajs*. K onomatopoickým slovám patrí jednoliata skupina slov napodobňujúcich rozličné prírodné zvuky; napr.: *kikiriki, má, brink, šlup*.

Obe základné skupiny citosloviec majú rovnaké gramatické vlastnosti. Z významového hľadiska sa však zvukomalebné citoslovčia od vlastných odlišujú dosť ostro.

Súvisí to s jazykovými kvalitami týchto citosloviec v širokom zmysle. Kým pri vlastných citoslovciach možno významovú stránku vystihnúť termínom vyjadrovanie, pri zvukomalebných možno hovoriť iba o napodobňovaní. Ak teda prihliadneme aj na významovú stránku, treba medzi vlastnými citoslovcami a zvukomalebnými slovami urobiť ostrejšiu hranicu.

Citové a vôľové citoslovčia sa niekedy volajú aj subjektívnymi a zvukomalebné slová objektívnymi citoslovcami. Myslí sa tu na to, že sa v prvom prípade citoslovčia vzťahujú na prvky vnútorného života človeka (cit a vôľa), kým v druhom prípade ide o osobitné spracovanie vonkajšej (objektívnej) skutočnosti.

Vlastné citoslovčia

Rozdeľujú sa na dve skupiny: 1. citové citoslovčia a 2. vôľové citoslovčia.

Citové citoslovčia

Sú spontánnym vyjadrením citových zážitkov najrozličnejšieho druhu.

Z hľadiska komunikačného aktu majú citové citoslovčia minimálnu hodnotu, lebo nielenže nemajú pomenovacia funkciu, ale pri ich používaní niet ani zacieľenia na prijímateľa. Chýba im komunikačná funkcia.

V reči majú citové citoslovčia takú úlohu, že tvoria bezprostredný spojovací článok medzi citovým rozpoložením hovoriaceho a jeho jazykovým prejavom.

Dokresľujú jazykový prejav, tvoria rámec, do ktorého sa prejav zaraďuje z hľadiska istých mimojazykových podmienok.

Pokiaľ ide o znakovú hodnotu, mohli by sme citové citoslovčia porovnať s príznakmi (symptómami).

Na základe tohto porovnania možno pochopiť aj významovú stránku citových citoslovciac. Príznak je vždy príčinne zviazaný s niečím iným, s nejakým iným javom. Podobne je to aj pri týchto citoslovciach. Ak hovoríme o ich význame, ide nám vlastne o zistenie kvality pocitu alebo citu, ktorý je priamou príčinou ich použitia (vyslovenia).

Z takto chápaného významu vyplýva:

1. Význam citových citoslovciac možno vymedziť iba vtedy, keď poznáme konkrétnu situáciu alebo kontext, v ktorej sa citoslovčia vyskytli.

2. S príčinnou zviaznosťou významu s konkrétnym pocitom alebo citom súvisí aj významová neurčitosť, neohraničenosť týchto citoslovciac. Zdá sa, akoby sa citové citoslovce významovo vždy znova a znova motivovalo priamo iba aktuálnou citovou kvalitou. Takto citové citoslovce vyjadruje celé spektrum citov, ktoré môže mať niekoľko pólov s citovými kvalitami priamo protichodnými.

Túto črtu najlepšie badať na najfrekvencovanejších citových citoslovciach.

Tak napríklad citoslovce *ach* môže na jednej strane vyjadrovať príjemné pocity: *Ach, laľa, i kostolný dach, ba i veže sú také svicže. (SMREK)*; na druhej strane nepríjemné pocity: *Ach, pozrime si! Kabát a bez gombičky. (RÁZUS)* Ďalej na jednej strane radosť: *Ach, chvalabohu!*“ vydýchne si *Maroš. (RÁZUS)*, na druhej strane žiaľ alebo hnev: *Ach, jaj, prebeda! Ver, sme sa dožili! — ale sme sa dočkali (TMRAVA) — Ach, ty potvora akási, čože sa ty pletieš do toho? (JÁČ)*

Uvedený príklad dobre ilustruje tú skutočnosť, že sa citové citoslovčia významovo zaraďujú iba na základe poznania situácie alebo kontextu. Na presné zistenie kvality citu, ktorý je významovou motiváciou citoslovciac, niet však vždy dosť objektívnych, spoľahlivých situačných alebo kontextových predpokladov. Preto sa pri významovej charakteristike zložitejších prípadov často núka zhrnúť význam pre všetky možnosti. Napr. pre citoslovce *ach* takýto výklad: citoslovce *ach* vyjadruje rozličné citové zážitky, ako príjemné alebo nepríjemné prekvapenie, radosť, hnev, hrôzu, bolesť atď.

Niektoré citoslovčia sú tak široko rozvetvené, že môžu vyjadriť akýkoľvek citový odtienok. Tak si možno vysvetliť aj to, že sa napr. citoslovce *ach* nezriedka používa v poézii ako výplnkové slovo, ktoré významovo možno identifikovať iba veľmi ťažko.

No krátko za tým, *ach, on onemoenel ťažko — zomrel aj. (HVIKZDOSLAV) — Či sa kde mojim starostiam smeje? Či, ach, bože, mŕtvy schladol? (SLÁDKOVIČ)*

Zo spomenutej stránky je ešte typickejšie citoslovce *ó*. Má veľmi výraznú štylistickú funkciu: patetizuje prejav a súčasne často býva aj prostriedkom stupňovania:

Však do borby na život a na smrť čím skorej, ó, do borby, do borby! (HVIEZDOSLAV) — Tá noc, čo dnes je, stará je, ó, stará . . . hrozná je, ó, hrozná. (LUKÁČ) — Ó noci, ktoré nechcete dožiť detom spánku! Preklínam vás! Preklínam! (JAŠÍK)

Schopnosť vyjadriť širokú škálu citov má väčšina citových citoslovieč. Napríklad citoslovce *eh* (*ech*) môže byť vyjadrením nezáujmu [Ech, čo ma tam po Turkovi. (JECÉ)], odmietavého postoja [Ech, daj pokoj! (HVIEZDOSLAV)], rozhorčenia alebo roztrpčenosti [Spravodlivosť, ech, skúsil som ja tú spravodlivosť! (MINÁČ)] — Ech, moc temných miest, medzerí, kráľu, v tvojej zpráve, moc. (HVIEZDOSLAV) — Skoro mi skočila do tvári. Ech, prebitá maškara! (ONDREJOV)], rozhodnutia, odhodlania [„Eh čo . . . vojdem“ pomyslel si napokon. (URBAN)]; ľútosti, bolesti: [Eh, strýko, o tom ťažko hovoriť. (JILEMNICKÝ)], radosti [Ej, vodička, ech, či si dobrá, teplučká! (TAJOVSKÝ)]

Podobná situácia je aj pri mnohých ďalších citových citoslovciach, ako sú napr. *ej*, *hej*, *jaj*, *juj*, *ó*, *oh*, *och*, *oj* a iné.

Pravda, významovú neohraničenosť citoslovieč neslobodno preceňovať. Keby totiž každé citoslovce mohlo vyjadriť a prakticky aj vyjadrovalo neohraničené spektrum citov, bolo by ťažko pochopiť, prečo je v jazyku taký veľký počet citových citoslovieč.

Medzi citovými citoslovcami sú aj také, ktoré majú za sebou úzke citové spektrum, a niektoré z nich zodpovedajú iba jednej citovej kvalite. Ide často o menej frekventované citoslovčia.

Napríklad citoslovce *au* vyjadruje skoro výlučne pocit fyzickej bolesti [Au, otče Abraháme, moje hnáty! (HVIEZDOSLAV)], citoslovce *br* (*brr*, *bří*) vyjadruje skoro výlučne pocit odporu alebo chladu [„Brr!“ striasol som sa. „Veď je to otrava!“ (KUKUČÍN)], citoslovce *fu* pocit hnusu, odporu [Ani, reku, dívať na takú dievku. Jednému sa sľúbi, a s druhým vystáva — fu! (KUKUČÍN)], citoslovce *hi* pocit údivu, prekvapenia [Hi, nevidíš, že má novú halienu. Hi — aj klobúk nový! (KUKUČÍN)].

Do skupiny citových citoslovieč sa zaraďujú aj také, ktoré majú osobitnú problematiku.

1. Patria sem citoslovčia, ktorých zapísaná podoba sa nezhoduje so zvukovou. Nemožno síce povedať, že ich zvuková podoba nie je výrazom istého citu a že nie je zvyčajná, ale možno pochybovať o tom, či ide o zvukovú podobu v zmysle jazykovej hodnoty. Dôležité je, že v týchto prípadoch nejde o artikulované zvuky. Písmom sa tu zachytáva, kopíruje mimojazyková skutočnosť. Niektoré z takýchto citoslovieč majú veľkú frekvenciu.

Citoslovčia *haha*, *hahaha*, *hehe*, *hehehe*, *hahaha* (*hi-hi-hi*), *chichichi*, *chi-chi-cht*, *huhu*, *chacha*, *chachacha* ap. by bolo možno zaradiť medzi citové citoslovčia na základe toho, že sú výrazom pocitu veselosti. Avšak ich písaná podoba zodpovedá skôr postupu, ktorý sa uplatňuje pri zvukomalebných citoslovciach.

„Haha, ale ste sa naľakali!“ smiala sa im. (KUKUČÍN) — Môžem sa vari zasmiať, hahaha. (CHROBÁK) — Hehe, čože sa rehoceš, starigáň? (CHROBÁK) — Aj sa našli dobrí ľudia, núkali sa mi, že mi mech ponese, ale som ho nikomu nedal, hehehe. (MINÁČ) — Lúto mu, že nemôže ku koňom . . . hi-hi-hi!“ — smiala sa. (ONDREJOV) — „Na tom onom čo bolo to povodz, huhu . . .“ podkúšavo sa zasmial kmotor. (MINÁČ) — Človeče, oni tu nemajú kanóny, jednej poriadnej rúry! Hi-hi! (JAŠÍK) — Jeden [zbojník] sa skryl do hodín a čakal . . . Zuzka sa ohlásila smiechom: „Do hodín — chl-chl-chl — to som ešte nepočula.“ (ONDREJOV) — Preč ozlomkrky zas, ó, potupa bez páru! — najmi, pán môj, poetu tvoj zvečniť zápas, chachacha . . . bežíš? (HVIEZDOSLAV) — „Chichichl, už som opitá,“ smeje a chichoce sa Karolína. (CHROBÁK)

Obdobné je to aj pri citoslovci *hm*, ktoré vyjadruje uvažovanie, rozpaky, neistotu, počudovanie, obdiv.

„Hm, osoba je to nie sprostá,“ myslí si Martin. (KUKUČÍN) — „Hm,“ odpovedajú aj ostatní. Každý svojím „hm“. (CHROBÁK) — „Kto je to, tam tá barnuša, čo tancuje s Dubičiom?“ „Jedna ťažáčka. Slúžka . . .“ „Hm-hm“, krúti rešpicient hlavou . . . „Krajšej ženskej som nevidel ešte, viere mi!“ (KUKUČÍN)

Ostatné prípady sú jedinečné.

Hú, toto je patália! (HRČKO) — Mala by si zaniest do kúta! Chu! Ešte čo! Takej pobehlici? (HRČKO) — „Ak sa bu-deš u-čiť!“ zaslabilikoval mu otec pod nosom. — „Ťh . . . Čože by som nie!“ vypúčal Štefan hrdo prsia. (GABAJ)

2. Ďalšia skupina citosloviev sa vydiera predovšetkým významovou stránkou. Patria sem citoslovci, ktoré majú význam ako pritakávacie, popieracie a výzvnové častice.

„Máš i bračoka?“ „Mh!“ prikývne hlavou. (RÁZUS) — „A pekne sa drž, anjelik!“ napomenula ho. „Mhm!“ prisvedčil vážne. (KUKUČÍN) — „Zasmolíš si ju [šatku], dievka, keď budeš drúčky znašať na pleci! . . .“ Ajaj . . . čožeby, mama!“ (GABAJ) — Počuli ste všetci, há? (HVIEZDOSLAV) — A keď ste ľudoví, vravím, čo naháňato ľudí, čo mi boriete rúrky, há? (MINÁČ) — Ako len potom môže prísť otec Straškovie a naštauchať jomu, tichému chlapcovi, remeňom na chrbát, až sa všetci zobzerajú — ha? (RÁZUS)

1. Citoslovci *mh*, *mhm*, *uhm* však svojou zvukovou stránkou patria k prvej skupine (nezhoda zapísanej a zvukovej podoby).

2. Na vyjadrenie popierania sa často používa zvuk, ktorý by sme foneticky mohli zaznačiť dvojnásobným rázom s neurčitým vokalicickým elementom [‘e’e(‘)]. V písanej podobe sa však nevyskytuje.

Vôľové citoslovci

Sú spontánne vyjadrenými jazykovými prejavmi vôle. Z hľadiska dorozumievacej hodnoty (z hľadiska komunikačného aktu) sú na vyššej úrovni ako citové citoslovci, lebo ich výraznou vlastnosťou je zacielenie na prijímateľa. Tieto citoslovci teda majú komunikačnú funkciu: hovoriaci nimi vyzýva, aby adresát venoval niečomu (prejavu, deju, konaniu a pod.) pozornosť, alebo ide priamo o rozkaz.

Čo do znakovkej hodnoty možno vôľové citoslovčia porovnať so signálmi.

Významovo sú tieto citoslovčia oveľa jednoznačnejšie ako citové, lebo nimi žiadame od adresáta istú reakciu, preto výzva musí byť pre neho zrozumiteľná a jednoznačná.

Napríklad citové citoslovce *ach* sa dá použiť v rozličných, často protichodných situáciách. Spoločným menovateľom — ak je bližšia príčina neznáma — je iba istý citový zážitok v širšom zmysle slova.

Vôľové citoslovčia sú významovo jednoznačné: *hľa* znamená *venuj mi pozornosť, pozri sa, počuj*. Celkom presne sa významovo vymedzujú aj citoslovčia *na, marš, hjo, hajs* ap. Dôkazom presnej významovej vymedzenosti je rovnaká reakcia, rovnaké konanie adresáta v každom osobitnom prípade.

Vôľové citoslovčia sa rozčleňujú na dve výrazné skupiny: na upozorňovacie a imperatívne citoslovčia.

a) Upozorňovacie citoslovčia. Sú to apely, ktoré sa vyslovujú s cieľom upútať pozornosť adresáta na jazykový prejav alebo na nejaký jav. V niektorých prípadoch sú blízke funkcii ukazovacích zámen.

Aha! slnce vychodí a aké krvavé. (HVIEZDOSLAV) — „Horí, horí!“ „Kde?“ „Aha — pozrite!“ (KUKUČÍN) — „Haló, haló!“ zakričí Šovánka do bezhviezdnej noci. (ALEXY) — Haló! Kam idete? (JAŠÍK) — „Hej,“ zakričal, „hej, otvorte, lebo vám dvere vyvalím.“ (MINÁČ) — „Hej, ty, čo sa žaby bojíš,“ zavola Červenák, „poď sa hrať o loptu!“ (ONDREJOV) — Hľa, už aj chodí hajdúch s úradskou palicou, odznakom richtárskej moci, z dom na dom po boženíkoch a výborníkoch. (CHOBÁK) — A hľa, tamto mraky husté — veľké — čierne, ako sa skláňajú, jak kane požerné. (J. KRÁD) — Tuto, Ia, dva prsty mám, z každého prsta tečie krv. (TATARKA) — Eď, kúďol za mestom! (HVIEZDOSLAV) — Ach, ty starý! či si len zaprášený. Eľad, aká ti slama visí na golieri, nemohol si sa trochu oprásiť? (ČAJAK) — Všetko je biele, bielučké, ach, IaIa, i kostolný dach, ba i veže. (SMEEK) — A pozrite to bielo tam! — zvolá Červeň, ukazujúc prstom. — Ny! (RÁZUS) — Ny — Sára, Bernhard na koni, na panskom koni! (VAJANSKÝ) — Heha, hej! počujete? (HVIEZDOSLAV)

K upozorňovacím citoslovciam sa priraduje aj citoslovce *hó-rup*.

Majú silné koly v rukách, podkladajú pod brvná a hó-rup . . . gúľajú, kam ich potrebujú . . . — Hó-rup! Hó-rup! — kričia chlapi. — Hó-rup! Hó-rup! — pomáhajú im. (RÁZUS)

Ako archaické dnes treba označiť biblické citoslovčia *ajhľa* a *aj*.

Zas vzhliadol, ajhľa! vozvých upravil dva kúče plamenné. (HVIEZDOSLAV) — Aj, boží baránok! (HVIEZDOSLAV)

Upozorňovacia funkcia môže byť rozšírená alebo i posunutá. Upozorňovacie citoslovčia, ako *hľa, aha, IaIa*, sa týkajú v podstate zrakovej oblasti a ich význam by sme mohli vystihnúť imperatívom slovesa *pozrieť (pozri)*. Ale niekedy sa význam rozširuje aj na takú situáciu, v ktorej by sme mohli použiť imperatív slovesa *všimnúť si (všimni si)*. Napr.:

Odkedy — IaIa od soboty ste neboli u nás! (KUKUČÍN)

Upozorňovacie citoslovčia sa však niekedy používajú aj v takej situácii, ktorá nie je vhodná ani na upozornenie v spomenutom širokom zmysle. Nado-
búdajú potom význam blízky citovým citoslovciam alebo časticiam.

Príklady na upozorňovacie citoslovčia s citovým významom:

Aha, vy tu ešte! Ja, že už v práci, pánovia. (HVIEZDOSLAV) — Martinko, pískaj! — Nemôžem. — Hja, tak? (SLÁDKOVIČ) — Hja, hja, či ste to vy? V takejto hodine. Dvanásť rokov prešlo, čo ste už v cudzine. (J. KRÁL)

Príklady na upozorňovacie citoslovčia s časticovým významom:

Každý myslí na seba, modlí sa o seba. Hja, egoizmus je to hrozný, keď ide o život (KUKUČÍN) — „Pravdaže, nie je moja [jalovica], preto si pýtam nazad poníaze.“ „Hja, ale ja peňazí nedám, lebo tie sú moje“. (KUKUČÍN) — Hja, včera celý deň vozili drevo až hen z Ráztok, prišli uzimení, nuž nie div, keď i zaspali trocha. (ČAJAK) — A ako sa díval na Mačkove háby! „Hja, z toho je už pán, a ja som len v gätkách!“ (KUKUČÍN)

b) Rozkazovacie (imperatívne) citoslovčia. V týchto prípadoch ide o rozkaz vyslovený osobitným spôsobom. Z komunikatívnej stránky sú to plnohodnotné slová a funkčne sú blízke imperatívu sloviess.

„Čít!“ povie Paľko rozžúleným hlasom. (TIMRAVA) — Čít tam! (HVIEZDOSLAV) — Pohrabal roztrúsené seno, vyhodil na voz a zvolal: „Hajde!“ (ONDREJOV) — Pst! obchádza stráž. (HVIEZDOSLAV)

Dôkazom toho, že citoslovčia tohto druhu majú niekedy aj slovesnú imperatívnu platnosť, sú prípady, keď priberajú morfémy imperatívneho tvaru:

Na, Martin mój, to poslať som chcela, ale načo sudzím zveriť. (SLÁDKOVIČ) — Nate — trochu slaniny. (KUKUČÍN)

K rozkazovacím citoslovciam patria aj rozličné signálové povely pre zvieratá.

Čip, čip . . . nate, nate! (RÁZUS) — Heš, potvory! Pľuhavé muchy! (JAŠŤK) — Hijo, pejko! Leť, ako vládzeš! — kričal. (ONDREJOV) — Hóu, hóu — reval Tomáš, vyprázdnenú šatôčku odhodil, utekal za ňou [za kobyľou, ktorá ušla]. (ONDREJOV) — Hajs, Malina! Hajs, Jahoda! Nestojte! (JAŠŤK)

Ku skupine rozkazovacích citosloviess sa voľne pričleňujú niektoré pozdravy a spoločenské formuly, ktoré sú z hľadiska formy nerozčleniteľné. Sú to zvukové signály, ktoré sa používajú pri rozličných spoločenských situáciách: Ahoj, čau (čao), pá, servus, nazdar, pardon, zohom, vitaj, vitajte.

Prípady, ako *dobrý deň* (ráno, večer ap.)!, *Čest práci!*, *Prepáčte!* ap. za citoslovčia pre zreteľnú formálnu rozčlenenosť nepokladáme. Pozdravy *Dobrý deň* (ráno, večer ap.)! hodnotíme na pozadí plného vyjadrenia: *Dobrý deň* (ráno, večer ap.) *prajem!*

1. Slovo *Vitaj! Vitajte!* sa z formálnej stránky vidí rozložiteľné. Etymologicky však nepatrí k dnešnému významu slovesa *vítat niekoho*. Je reliktom (preto aj iná kvantita v koreni) zaniknutého významu „bývať, usadiť sa niekde“. Dnešné *vitaj, vitajte* sa síce pre formálnu blízkosť spája s imperatívom slovesa *vítat*, ale s výsledkom „buď vítaný,

buďte vítaný, buďte vftan“. Takýto význam však imperatív nemá. Preto slová *vitaj, vitajte* hodnotíme ako citoslovčia.

2. K citoslovciam tohto typu nepatria povely, ako *Pozor! Pohov! Poklusom klus! Vpravo bok!* Hodnotia sa ako osobitný spôsob vyjadrenia imperatívu a významovo sa z okruhu príslušných slovných druhov nevymykajú.

3. Pozdravy *ahoj, čau, servus, nazdar* priberajú imperatívnu príponu množného čísla: *ahojte, čaute, servuste, nazdarte*. Tieto podoby sa však hodnotia ako nespisovné slangové.

Zvukomalebne slová (Onomatopoeje)

Ich charakteristickou črtou je to, že sú výsledkom osobitného spracovania mimojazykovej skutočnosti, a to opäť nepojmového (nepomenovacieho). Ide o transponovanie mimojazykovej skutočnosti — v tomto prípade nejakého zvuku — do jazyka, a to spôsobom napodobňovania. Už týmto osobitným prístupom k objektívnej skutočnosti je dané, že sa zvukomalebne citoslovčia zaraďujú do expresívnej oblasti jazyka.

Aby sa výsledok spomenutého postupu mohol pokladať za jazykovú hodnotu, musí spĺňať isté podmienky: daný sled zvukov musí v širokom zmysle zodpovedať hláskoslovným zákonitostiam jazyka a musí byť ustálený.

Podstatou zvukomalebnych slov ako jazykových hodnôt je spoločenský pocit vhodnosti daného — hláskoslovným zákonitostiam zodpovedajúceho — sledu zvukov na vyjadrenie nejakého zvuku napodobnením. Pritom zvukomalebne slovo s mimojazykovým zvukom spája istá miera objektívnej podobnosti. Onomatopoeje sú jedinou vrstvou slov v jazyku, ktorá je priamo motivovaná mimojazykovou skutočnosťou. To ich výrazne vyčleňuje aj v rámci citosloviac ako slovného druhu.

Ale vtom — bác — veľký hlinený hrniec tresne do somíka. (RÁZUS) — *A brink!* — už rinčí sklo okienka. (F. KRÁL) — [Husle] vydali zo seba: *Brnk, bffnk!* (FIGULI) — *Bums!* zahmí výstrel v záhrade. (HRUŠOVSKÝ) — *Jedenást v meste na veži bije, ceng! ceng!* polom sa rozlieha. (J. KRÁL) — *Cin, cin, cin,* — zazvonili v bielom dome pondusové hodiny. (ONDREJOV) — *Ďaf, ďaf,* — vtraví bližší z dunčov a chce ho obližnúť ružovým jazykom po tvári. (CHROBÁK) — *Fác!.. fáč!..* ozve sa osudne do tvrdého ticha. (RÁZUS) — *Ha?* — ozve sa z izby a vtom už *cup!* — padne čosi vážneho na podlahu. (RÁZUS) — *Srdce mi búchalo . . . Sám bál som sa toho buchotu: klop, klop, klop.* (VAJANSKÝ) — *Kohútik jarabý spieva: kikiriki.* (HVEZDOSLAV) — *Krá . . . krá . . . krá,* — zakráka Jánošík ako poriadna vrana. (RÁZUS) — *Feldvébel Ring* vyzeral asi hlúpo, lebo ten vojak s veľkou tvárou prišiel k nemu a zamučal ako krava — *múú.* (JAŠÍK) — *Janko* pochytil kušu a *prask!* odstrelil jastrabovi krídlo. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — *Zrazu* nakloní sa náklad a *rups!* vysype sa na zem. (RÁZUS)

Pri používaní zvukomalebnych citosloviac ide o osobitný spôsob zasadenia mimojazykovej skutočnosti — jej zvukovej stránky — do jazykového prejavu. Dosahuje sa tým situačná živosť, expresivita. V tomto zmysle sa použitie

citoslovca môže chápať akoby zdvojenie toho, čo sa vyjadruje jazykovým prejavom. Citoslovce vyjadruje tú istú skutočnosť, pravda, tak, že ju napodobňuje, a na ňu sa viažúci jazykový prejav ju pojmovo spracúva, identifikuje. V tomto zmysle vynechanie citoslovca nenaruša myšlienkovú úplnosť jazykového prejavu.

Často spomenutý identifikovaný zvuk pôsobí v pomere k slovesnému dejmu ako príslôvkové určenie. Citoslovce totiž slovesný dej konkretizuje čo do spôsobu realizácie (*zakrákať* — *krá, krá*; *zazvonit* — *cin, cin, cin*; *zmrávať* — *mňau*). Tie prípady, keď medzi slovesom a citoslovcom niet pauzy, treba však už hodnotiť ako príslôvkové určenie vyjadrené citoslovcom: *Budíček pravidelne tihá tiki, tiki, tiki*. (VAJANSKÝ)

Pre zvukomalebne citoslovca, ktoré sa končia na pernú spoluhlásku, je typické priberanie spoluhlásky *s*, na ktorú sa ešte niekedy pripája *t*: *bum* — *bums, bumst, člup* — *člups, drap* — *draps, rup* — *rups*.

Zvukomalebne slová sa často používajú tak, že sa dvojnásobne alebo viacnásobne opakujú. Má sa tak vystihnúť opakovanie alebo trvanie toho istého zvuku.

Potrasiť . . . *cup-cup*, *cupkajú* oriešky. (ONDREJOV) — Kroky zneli do nóty: *rup, rup, rup*. (JESENSKÝ) — Zažne, a tu ti voda. Roku, kde sa vzala? Len ti tu zasa kvap, kvap. (ČAJAK)

Ďalším spôsobom je opakovanie s obmenou vokalického alebo konsonantického elementu: *bim-bam, bim-bam-bom, čim-čam, tik-tak, hupy-cupy*.

Niekedy sa k zvukomalebným slovám pridáva ešte vokalický element, čím sa dosahuje dvojslabičnosť (pričom sa druhá slabika stáva otvorenou) a rytmickosť.

Zvonili na obed — *cingi-lingi, cingi-lingi*. (ONDREJOV) — Spev hodín. Šumejú časy rýchlostou veternou, minútou sú im rokov milióny . . . *Tiky, taky* — *tiky, taky*. (VAJANSKÝ) — Hej! koniky, *cupilupi, lupicupi*, *čvalom* — *hore!* (J. KRÁL) — *Cupy-dupy* nohami, *prekolem* *ta* *rohami*. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

Prípady typu *cingi-lingi, cupilupi, cupy-dupy* sú z pravopisného hľadiska neustálené. Pri písaní *i* alebo *y* sa prejavuje tlak dvoch činiteľov. Zaradenie do zvukomalebnych slov si vyžaduje písanie *i*. Ale silný je aj tlak analógie s podobnými substantívami: *čary-mary, tresky-plesky, haky-baky*. Preto sa v literatúre stretávame popri písaní *cingi-lingi, cupilupi* aj s písaním *cingy-lingy, cupylupy, cupy-dupy*.

Zvukomalebne slová sa z rozličných dôvodov upravujú, alebo sa na spôsob citoslovieč tvoria hláskové útvary, ktoré majú skoro iba rytmické cieľ.

Už len z diaľky počuť ich [vrabcov] hlas: „Čimčarara, čim.“ (ŠTEINHÉBEL) — *Panaky* dakujú [stohlíky]: *tydlí-tydlí, akačkajú, krídlami* *potriasajú*. (ONDREJOV) — *Tak-tak-tak*, — *ponosovala* sa *sliepka*. — *Tak* je to, — *chcela* povedať, — keď *vychováš* *nevdačné* *deti*. (ONDREJOV) — *Štydri, štydri* — *začína* *slávik* *svoju* *nočnú* *pieseň*. (ONDREJOV) — *Sýkorky* *zaštetotali*: *Cucu* *daj, cucu* *daj!* (ONDREJOV) — *Tap-tap-tapušky, išli* *panie* *na* *hrušky*. (Z VYČÍTANĚKY)

Od takýchto prípadov, v ktorých predsa len ešte možno nájsť zvukomalebne slovo aspoň ako súčasť, nie je ďaleko k známym slovným hrám, ktoré sú skutočne iba vecou, rytmu, alebo sa pri nich uplatňuje akýsi obrátený postup — od onomatopojí k nápodobe ľudskej reči.

V jarčeku teplice zanötíli žaby: A tá / naša / Karolína, / čo hľa / dala, / to si / našla, / ú, / ú, / ú . . . — spievali sborom. (ONDREJOV) — Eniky-beniky-kliky-bé, aber-faber-domine atď. (DETSKÁ VYŤTANKA)

Sem patria aj slová *podspodok* a *poďte žať*, napodobňujúce hlas prepelice.

Sekundárne funkcie citosloviec

Citoslovčia nevstupujú do syntagmatických vzťahov. S tým súvisí ich charakteristická črta, že niet u nich hranice medzi slovom a vetou. Použitie citosloviec v takomto zmysle (keď ich hodnotíme ako osobitnú skupinu jednočlených viet) je primárne.

Citoslovčia však majú veľmi výrazné vlastnosti, ktoré iné slovné druhy nemajú: silnú — s úplnou hraničiacu — emocionálnosť a bezprostrednú zviazanosť so situáciou. Ak treba tieto výrazné vlastnosti dosiahnuť na takom mieste vo vete, na ktorom organicky funguje iný slovný druh, potom funkciu tohto slovného druhu prevezme práve citoslovce.

Najčastejšie nadobúdajú citoslovčia povahu sloviess. Takto sa využívajú rozkazovacie citoslovčia a osobitným spôsobom prehodnotenú zvukomalebne slová.

1. Využitie rozkazovacích citosloviec vo funkcii slovesa (slovesného prísudku) úzko súvisí s ich celkovou charakteristikou. Tieto citoslovčia osobitným spôsobom vyjadrujú žiadosť. To však nesúvisí iba so slovesným tvarom rozkazovacieho spôsobu, ale s imperatívnosťou v najširšom zmysle slova, teda vlastne aj s imperatívnou intonáciou ako takou, alebo aj s inými prostriedkami vyjadrenia imperatívu.

Tak napr. k vyjadreniu *Pozor, pš! . . . zdá sa, že ide sem, práve sa ktosi dotkol dvier.* (CHROBÁK) je najadekvátnejšia obmena *Pozor, ticho . . . zdá sa, že ide sem, práve sa ktosi dotkol dvier.* Nejde teda o zastúpenie — aspoň nie bezprostredné — slovesného imperatívneho tvaru. Podobne najadekvátnejšou obmenou citoslovca *heš* vo vete „*Heš, potvory!*“ *dlaňou tresol na stól.* „*Pluhavé muchy!*“ (JAŠÍK) nie je slovesný tvar, ale príslovka *preč* s imperatívnou intonáciou. Citoslovceu *coky* vo vete *Ondro, coky z môjho domu! Coky!* (KUKUČIŇ) je najbližšie vyjadrenie pomocou príslovky *von*. Podobne možno hodnotiť napr. aj citoslovčia *hijo, hajs, čihi*, ktoré v takejto funkcii majú príslovkový charakter: *dopredu, napravo, naľavo.*

Niektoré prípady však celkom zreteľne ukazujú tendenciu zaradiť sa práve k slovesnému imperatívnemu tvaru nielen zmyslom, ale aj formálnymi znakmi. Z týchto formálnych znakov na prvom mieste stojí priberanie prípon rozkazovacieho spôsobu a na druhom predmetová alebo príslovková väzba.

Náte — trochu slaniny. (KUKUČÍN) — Podal ho žene: „Na si ho — na! Papaja jedného. (KUKUČÍN) — A na ty toto zrkadielce, to si varuj ako svoje oči. (DOBŠÍNSKÝ, POVESTI) — Na si, na si oči dvoje, na si život, na svet celý. (BOTTO) — Heš, pútnik, z omitera! (KROČMÉRY)

K týmto prípadom sa priradujú aj nespisovné *ahojte*, *servuste* ap.

2. O skutočnej verbalizácii možno hovoriť pri zvukomalebnych slovách, ktoré sa v úlohe určitého slovesného tvaru (v úlohe prísudku) používajú veľmi často.

Len to raz boháča domrzelo, pochytil kyjanicu, a puk prasa po čele. (DOBŠÍNSKÝ, POVESTI) — No on sa pochlapí, chytí čugaňu a prask po mátohe. (KUKUČÍN) — Gazda schoval hárok medzi písma do almardy a kľúčik hrk do „žabky“-peňaženky. (TAJOVSKÝ) — „Tebel“ zareval Mahút. „Mne?“ A tresk mu jednu. (URBAN) — „Ale, veď vydržíme, ačak bratu?“ a pác Martina po chrbte, len tak zhušalo. (TAJOVSKÝ) — Koyš ho chytil cez poly, zdvihol ako čiapku a — bae ním o zem. (URBAN)

Dôkazom slovesnej platnosti je väzba podmienená dynamickou dejovou zložkou citoslovca.

Typické zvukomalebne slová dynamický dejový prvok neobsahujú. Citoslovca *kikirikl*, *krá*, *hav-hav*, *mú* nemajú dynamiky. Ide jednoducho o napodobenie nejakého zvuku. Ak by zvukomalebne slová mali iba tento statický prvok, nemohli by vystupovať v úlohe slovesa, nemohli by sa verbalizovať.

Mnohé zvukomalebne slová však dynamický dejový prvok implicitne obsahujú, ibaže nie je vždy v popredí. Ide v takýchto prípadoch o dej, ktorý sa chápe v pomere k zvuku ako sprievodný.

Zhodil som kabát, zobul poltopánky a člups! Skočil som do vody. (JESSENSKÝ) — Druzg! zostalo mu v ruke iba kus kosiska. (KUKUČÍN) — Vyšuchla sa družbovi spod pazuchy, a šuch — už bola pri svojom milom popolvárovi. (DOBŠÍNSKÝ, POVESTI)

Pri uvedených príkladoch sú zvuk a dej zložkami, z ktorých každú možno identifikovať osobitne. Výsledkom tejto možnosti môže byť aj obrátenie pomeru zvukovej a debovej zložky. Zvukovú zložku možno chápať ako sprievodnú, podradenú v pomere k deju, k pohybu. Tak citoslovce *člups* potom vyjadruje zvuk sprevádzajúci prudký náraz na vodnú hladinu, *druzg* je sprievodným zvukom pri lámaní niečoho a *šuch* je sprievodným zvukom pri rýchlom pohybe.

Práve citoslovca tohto druhu majú vnútorné predpoklady stať sa slovesným prísudkom, verbalizovať sa. To je sekundárne použitie zvukomalebnych slov, pri ktorom sa zvuková zložka potláča a prevahu nadobúda dejová zložka.

Spadol do vlšej jamy, a za ním člup vlšisko. (KALINČIAK) — Postúpil i zopál sa, tu — družg! konár pod ním. (EVLIZDOSLAV) — On hup! skočí do hrobu a ona šuch! za ním svoj batôžok. (DOBŠÍNSKÝ, POVESTI)

Nepriamym dôkazom slovesnej platnosti citosloviec je aj to, že sa stráca identifikačná zložka, ktorá akoby splynula so zvukomalebným slovom: *člup a skočil do vody dalo člup do vody, družg! zlomil sa konár pod ním dalo družg konár pod ním, ona šuch! hodí sa ním svoj batôžok dalo ona šuch za ním svoj batôžok* ap.

Použitie vo funkcii slovesného prísudku býva pre niektoré zvukomalebné slová typické. V primárnom použití sa vyskytujú zriedkavejšie.

Landík sa poobzeral a **fuk!** do vinice medzi hrozno. (JESENSKÝ) — Nech ma čert vezme — ak neznám! No — no . . . Z hlavy **fuk** — mena neviem! (KUKUČŤN) — Vtom vzteklica pripáli: **plesk!** dievčinu zo skaly. (BOTTO) — Tá, nelenivá, švac mu jedno zaucho. (HVIEZDOSLAV) — A pinka len zapinkala poznovu a **brnk!** von cez dvere. (DOBŠINSKÝ)

Také onomatopoje, ktoré majú väčšiu frekvenciu v sekundárnom použití ako v primárnom, možno nazvať slovesnými onomatopojami.

Na okraji zvukomalebných slov sú tie, ktoré sa vyskytujú výlučne vo funkcii prísudku. Zámer využiť ich v prísudku bol aj príčinou ich vzniku. Nejde tu teda o zvukomalebné slová vo vlastnom zmysle slova, hoci súvis s nejakým sprievodným zvukom aj pri nich zväčša možno nájsť. Takéto citoslovčia vznikajú zo slovies zbavených slovotvorných i tvaroslovných zložiek. Ide vlastne o slovesné korene. Vznikajú tak sekundárne citoslovčia, ktoré síce z formálnej a výrazovej stránky nadobúdajú vlastnosti citosloviec (amorfnosť, emocionálnosť), ale zo syntagmatickej stránky ostávajú v rámci slovies. Sú to slová, ktoré sú na hranici citosloviec a slovies. Možno ich nazvať citoslovco-ými slovesami.

Keď stará ohava babsko prišla, veľmi rýchlo všetky tri ju schvatli, a **myk** s ňou do pece. (DOBŠINSKÝ) — Vyskočil a **myk** kufrík pod hlavu, aby mu vraj vyššie bolo. (TAJOVSKÝ) — Ej, počkaj, brachu! . . . a ja **ryp** doň, než sa vtúpil! (HVIEZDOSLAV) — Trhol sa, ramenite vstal, a zas **tlk** hlavou o sedisko. (KUKUČŤN) — Vytiahol nôž a **pleh** ho pod rebro. (z TLAČE)

Slovesné gramatické kategórie, ktoré citoslovce nevyjadruje (osoba a číslo), vyplývajú z kontextu. Časovo sa takéto prísudok zaraďuje spravidla do minulého času.

Ak vezmeme do úvahy, že jestvujú citoslovčia typu *kikirikí* na jednej strane a citoslovčia typu *pích* na druhej strane, mohlo by sa uvažovať o rozdelení onomatopojí na citoslovčia napodobňujúce zvuk a na citoslovčia napodobňujúce pohyb. Pohybovú zložku zvukomalebných slov však pokladáme za takú, ktorá vystupuje do popredia iba pri ich sekundárnom použití.

Slová tvorená na spôsob citosloviec zo slovies pokladáme za osobitný prechodný typ medzi slovesami a citoslovcami. Ich použitie v primárnej citoslovcovej funkcii (slovoveta) je pre ne vlastne sekundárne a celkom potenciálne:

Šibol zánat do pece a **blk, blk** — chytilo sa v nej biedne mäso. (VAJANSKÝ) — O chvíľku pribehla k nemu [ku psovi] hladná líška. Obchádza, obzerá, prikráda sa, a **chvatí** odtrhne mu ucho! (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

V úlohe iných slovných druhov sa citoslovčia vyskytujú zriedkavejšie.
V úlohe prídavných mien.

Bola som do sveta hľ. (GABAJ) — Dotkni sa ho, hneď je bum! — Taký má byť chlap. (RÁZUS) — Ty si ešte mladá, len také mačiatko. Rozumček máš za groš a rozmysel taký hfff — pfff. (FIGULI)

V úlohe prísloviak.

Mojich šesť tisícok je fuš! (VAJANSKÝ) — Iste za dverami načúval, počkal, kým Kubuš dokončí, a keď videl, že sme v závoze, že nemôžeme ani číhni ani hoť, vošiel a pekne sa predstavil. (CHROBÁK) — Budiček pravidelne tiká tiki, tiki, tiki. (VAJANSKÝ)

K úlohe zámen sa blíži citoslovce *fuk* v takomto použití: *Ty konáš podľa svojej hlavy a súdružská pomoc je tebe fuk.* (LAZAROVÁ)

V úlohe substantív.

Nuž sbohom, Adam! A krk nevylom!! Klop-klop-klop kopýt. (RÁZUS) — Vše v noci spustí sa prudký lejak a Palkovi ohlasuje sa svojim stereotypným „cup-cup“. (KUKUČÍN) — Prečo práve do „b“ ľudia zakliali svoj hnus? (GABAJ) — „Ty mä-š-šk!“ Trnka zamäkotal, akoby človek Krtovu kozu počul. Ani Krt mu neodpustil, skríknuť naň: „A ty kikirikí!“ (KUKUČÍN)

Citoslovčia sa substantivizujú ešte jedným spôsobom, ktorý nepokladáme za skutočnú substantivizáciu: citovaním hotových jazykových jednotiek na mieste podstatných mien vo vete. Tento spôsob nie je charakteristický iba pre citoslovčia, ale sa týka všetkých slovných druhov. Najčastejšie býva postavenie v podmete a predmete.

Pustila som mu [psícatu] biednicu zvsoka rovno do papulky. Zahodilo sa na ňu a spravilo veľmi hlasno chňap. (FIGULI) — A keď po hradskej od Lubovne ku Kežmarku hrkocú furmanské vozy, priťahujú pohoniči opraty a hě, hě kričia na konc. (HORÁK)

Sem patrí aj spojenia *ani muk*.

Janko, Zuzka. Ani muk. To vám vpravím. (TATARKA) — Ondrichová konečne slúbila. „Ale o mne ani muk!“ doložila. (VAJANSKÝ)

Od spomenutých spôsobov substantivizácie, pri ktorej sa vlastne rámec citosloviac neprekračuje, treba odlišovať homonymné prípady mužského rodu. Nejde tu o substantivizáciu, ale o nové slová, ktoré majú všetky, a to aj morfológické, substantívne vlastnosti:

Zďaleka bolo počuť hlas zvoncov; ceng rástol. (VAJANSKÝ) — Sadajú ticho na miesta bez buchu a hrmotu. (KUKUČÍN) — Ako čo by sa boli všetky hory družgom lámali, tak zahučalo. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

Tieto výrazy sa rodovo i významovo opierajú o dejové podstatné mená typu *cengot*, *buchot*, *družgot*.

Iné sa opierajú o slovesá:

Chytil koniec do hrsti a na jeden myk bol kyjak vytiahnutý. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

A napokon sú prípady, ktoré sa opierajú priamo o citoslovčia.

Stojí bezradne chvíľu, akoby naslúchala *tiktaku* hodín, zavesených pri dverách. (RÁZUS) — Sedí, sedí samučká na javore kukučka. Zavial vietor kadesi — kukuk letí za lesy. (BORRO) — Kukuk kuká, júnový je deň. (ŽÁNY)

Niektoré slová, ktoré formou pripomínajú citoslovca, sa ustálili výlučne v úlohe istých slovných druhov. Tak napríklad slová *halabala*, *három-fárom*, *ďinom-dánom* možno pokladať za príslovky.

Pretože pozemky tu vydelovali *halabala*, tak sa aj stávalo a z klčoviska vznikla pôvabná, ako hríby po lese rozhádzaná osada. (LAZAROVÁ) — Ja chodím na šichtu, môj muž slúži, a vy si pôjdete *három-fárom*. (TAJOVSKÝ) — Peniaze len tak *ďinom-dánom* rozdávať. (F. KRÁL) — Chodíme len tak *ďinom-dánom*. (SMREK)

Slovo *ďinom-dánom* sa používa aj v úlohe podstatného mena.

Prišli dedinskí traja Cigáni, ktorí vedeli i hrať, a začalo sa *ďinom-dánom*. (TAJOVSKÝ)

Charakter nesklonných substantív má slovo *láry-fáry*.

„Boh mu požehnal ...“ „*Láry-fáry!*“ zlostne pretrhla ho utrápená žena. „Ja viem iné ... poklad našiel ...“ (VAJANSKÝ) — *Láry-fáry!* To je len planá výhovorka! (URBÁNEK)

Výraz *haky-baky* je už sklonným substantívom.

Ťmáral tlsté *haky-baky* do veľkej knihy. (JEGÁ)

Osobitne stoja hraničné prípady medzi citoslovcami a slovesami, pri ktorých ide o zvláštne využitie imperatívu. Sú to zmeravené imperatívy *poď*, *poďho* a *hybaj* (v emfáze *hybáj*), ktoré zastávajú funkciu prísudku a zaraďujú sa do okruhu pohybových slovies s významom *rozbehnúť sa*, *pustiť sa*, *dať sa*, *vychytiť sa*.

Ak prišiel s drotárom i drotárik, zbehla sa nás na naše podstenu celá škola, a *poď* s drotárikom do reči. (TAJOVSKÝ) — K sebe ich volala, a tí, *hybaj!* jarky, polom. (KRÁL) — Myslel spočiatku, že ho porazí od zlosti, ale potom sa zobral a *hybaj* k richtárovi. (URBAN) — Ako tak ide, noha sa mu ušmykne, — *hybaj* rovno tvárou do sypkého snehu. (KUKUČÍN) — Rubači chvíľu stáli, potom odrazu poodkladali sekery a *poďho* veľkými skokmi uháňali k potoku. (HORÁK)

Takú istú funkciu má aj citoslovec *hajde* (*hajdy*, *hajda*).

Každá uchytila svoje decko a *hajde* domov! (VAJANSKÝ) — Vzali si chleba a *hajde* s veselou myslou do hory. (VANSOVÁ) — Sadol som na koňa a *hajdy*. (ŠVANTNER) — Vysúkame si rukávy a *hajda* s mladými do roboty. (FIGULI)

Tvar *hybaj* nepokladáme za citoslovec, ale za slovesný tvar, ak sa vyhovuje požiadavkám gramatickej zhody v osobe a čísle.

A hybaj, lebo sa porobí, čo sa porobí. (TAJOVSKÝ) — *Hybaj mi z mājho domu, kým ta pomata moja nezastihne.* (KALINČIAK) — *A teraz hybajme — každý svojou stranou.* (KUKUČÍN)

Neprítomnosť zvrtnosti a inú kvantitu si tu treba vysvetliť emocionálnosťou samého imperatívu, ktorá bola príčinou zachovania starého tvaru. Prechod k citoslovciam však pokladáme za ukončený iba v prípadoch bez zhody v osobe a čísle.

Primárne a sekundárne citoslovčia

Za primárne pokladáme také citoslovčia, pri ktorých v súčasnom jazykovom povedomí nepocítujeme motiváciu cez iné slovo. Takýchto citoslovciac je väčšina. Patria sem z citových napr.: *ah, ach, br, eh, ech, ej, fuj, hej, hí, hoj, hu, ih, jaj, joj, juj, ó, oh, och, oj, uj, taj, tíha, uch*; z vôlových: *aha, hej, ny, čít, pst, na, cip, heš, híjo, hó, šic*; zo zvukomalebných: *bať, bim, brnk, bum, ceng, cin, cing, cup, člap, člup, gá, hav, haf, ham, hťť, mé, křk, piť, ťuch, tap, čim, tik-tak, tresk, paj, pác, čap, cup, kikirikí, bú*.

K primárnym citoslovciam sa priradujú aj citoslovčia cudzieho pôvodu, ako *marš, kuš, vivat, živio, basta, hergot, avanti, salve, hosanna, hurá*.

Pretože citoslovčia nemajú nijakú slovotvornú štruktúru, ťažko možno pozitívne charakterizovať spôsob, ako do jazyka pribúdajú. Zvukové útvary, ktoré by mohli byť citoslovcami, síce vznikajú, ale veľmi zriedka nadobúdajú celospoločenskú platnosť, zriedka sa stávajú jazykovými hodnotami.

Pri primárnych citoslovciach možno badať pohyb najmä v skupine zvukomalebných slov. Za novšie tu pokladáme tie, ktoré súvisia s technickým pokrokom: *vrrr* napodobňuje auto, *tatatata, ratatata* napodobňuje guľomet, *pi-é* napodobňuje signály raketových družíc ap.

Pozitívnejšie možno charakterizovať iba sekundárne citoslovčia, ktoré nie sú citoslovcami od pôvodu, ale k nim prešli prostredníctvom formálnych a významových zmien iných slov.

Sekundárne citoslovčia vznikajú zo slov (najmä zo slovíec a podstatných mien), zo spojení slov a niekedy aj z celých viet. Tento prechod umožňujú nie slovesá a substantíva ako slovné druhy, ale iba ich isté tvary, ktoré sú citoslovciam funkčne blízke a ktoré majú vo svojej významovej náplni zreteľnú emocionálnosť. Pri slovesách je to imperatív a pri podstatných menách vokatív. Emocionálnosť je príčinou vzniku sekundárnych citoslovciac aj zo spojení slov a z viet.

Charakteristickým znakom prechodu jednotlivých tvarov k citoslovciam je strata lexikálneho významu a strata morfológického členenia. Sprievodným znakom spravidla býva aj hlásková deformácia. Pri citoslovciach z viet ide o stratu syntagmatickej usúvzťažnenosti.

Citoslovčia zo slovíec

1. Zmeravené imperatívy. Patria sem citoslovčia *hľa, hja, lala, la, hýbaj, (hýbaj)* a *poď (poďho)*.

Citoslovčia *hľa, hja, lala, la, laď, laľaď, laľať* vznikli z imperatívneho tvaru *hľaď*. Všetky podoby sú výsledkom tvarovej a hláskovej deformácie: z pôvodného *hľaď* vzniklo *hľa, hja, hýaj; laď, la; laľa* je z reduplikovaného *hlahľa*; podoby *laľaď, laľať* sú výsledkom križenia *hlahľa > lula* a *hľaď > laď, lať*.

O jednotlivých výsledkoch vývinu imperatívneho tvaru *hľad* možno povedať, že je tu slovesný pôvod celkom zastretý a že sa motivácia cez rozkazovací spôsob slovesa *hľadieť* už jasne nepociťuje.

Významová a formálna deformácia tvaru *hľad* sa dobre odzrkadľuje aj na zaradení k jednotlivým skupinám citosloviec. V podstate sa citoslovčia *hľa, ľad, ľala* zaradili do skupiny upozorňovacích citosloviec, pre ktorú nie je charakteristické využitie vo funkcii slovesného prísudku. Preto sa aj morfológické znaky imperatívu stratili (pri rozkazovacích citoslovciach je tendencia opačná; prejavuje sa napr. na citoslovci *na*, ktoré priberá morfému imperatívu množného čísla: *nate*). Ešte väčší odklon od slovesného pôvodu sa prejavuje využitím citosloviec *hľa, hja, hjaj, ľa* ako citových:

Hjaj, sto striel sa tebe v materi, pomyslel som si. (KALINČIAK)

Citoslovčia *hybaj, hybáj, poď, poďho* sú zmeravené imperatívne tvary. Medzi citoslovčia sa zaraďujú iba syntaktickými znakmi, typickými pre citoslovčia. V takomto použití strácajú charakter slovesného tvaru (nemajú zhodu podľa osoby a čísla).

2. Osobitnou skupinou sú slová tvorené na spôsob citosloviec zo sloviess. Sú to izolované slovesné základy *pich, kop, chmat, ryp, myk, kopíc* ap. Nejde tu o meravenie slovesného tvaru, ale o akýsi obrátený slovotvorný postup, ktorý by sme pri citoslovciach mohli označiť za produktívny.

Svojou syntaktickou charakteristikou tieto citoslovčia ostávajú v rámci sloviess. V primárnom citoslovcovom postavení (slovo-veta) sa môžu vyskytnúť iba potenciálne, a to iba vtedy, keď sa z príslušného slovesného deja dá okrem pohybovej vyčleniť aj zvuková zložka. Vtedy sa citoslovce môže stať skutočne zvukomalebým. Ale v týchto prípadoch sa stráca aj pocit odvodnenosti od slovesa. Citoslovce sa stáva primárnym. (Je to opačne ako pri primárnych citoslovciach: tam je podmienkou fungovania v úlohe slovesa vyčleniteľnosť dynamickej stránky.) Možno napríklad zistiť, že citoslovčia *fac (fác), ryp* sú slovesného pôvodu. Ale dnes môžu fungovať ako primárne zvukomalebé slová [V tom — fác! tresske mu zauchó. (RÁZUS)] a v jazykovom povedomí sa môžu chápať ako odvodzovací základ pre slovesá *facnúť, rypnúť*.

Citoslovčia z podstatných mien

1. Z vokatívu a zo zvolacieho a oslovovacieho nominatívu. Najmä vokatív a zvolací nominatív má veľmi výrazné citové zafarbenie. Citová zložka často nadobúda prevahu nad významovou. To je tu základ prechodu k citoslovciam. Ďalšou charakteristikou takto vznikajúcich sekundárnych citosloviec je tvarová deformácia.

Citoslovčia tohto druhu vznikajú jednak z holého vokatívu alebo nominatívu, jednak zo syntagmatických spojení.

Bože, ešte sa môže porezať! (RYSULA) — „Ježiš!“ nadporučík zavyl od úžasu, keď videl ako lahostajne prijímajú jeho kopance. (JAŠK) — Beda, prebeda! Čože choť s tým naším Martinom? (VANSOVÁ) — Kriste-pane! Čo je to? Čo sa to robí? (URBAN) — Nahý krič: Hí-ja, hí-ja — ach, Jezus, Jezus, Maríja! Deti, počujete, tu sú vraj medvede. (HRONSKÝ) — Len potom, bože môj, len potom v hore sneh sa na mňa zosype a bŕši mi do hlavy, čo som to na vlastnom decku spáchala. (TATARKA) — Kristeježiši, Kristína, vonku napadlo snehu! (HEČKO) — JežišmáriaJezef ... kde je moje dieťa? (TAJOVSKÝ)

2. Z predložkových pádov. Podstata vzniku takýchto sekundárnych citoslovieč je taká istá ako pri predchádzajúcej skupine: od použitia vo zvolaní cez stratu významu a zväčša i cez formálnu deformáciu k citoslovciam.

Ó, majstre, nechod, nechod, preboha! Zle prejdeš. (HVIEZDOSLAV) — Pre Pána Boha, nuž by to bola ozaj pravda? (JÉCÉ) — Pre Kristove rany! žaničko, čože to urobili s vami? (JÉCÉ) — Aaá — a mladý pán, vy ste ešte tu? Pre pána Jána, čo si myslíte? (URBÁNEK) — To nerobte, prepána. (TIMRAVA) — Prepánajána, čo vy tu robíte? (MINÁČ) — Deparoma, nedá sa nič robiť. (STODOLA)

Citoslovčia vetného pôvodu

Patria sem rozličné zmeravené vetné konštrukcie, obyčajne pôvodne zakliacnicie formulky alebo kliatby. Niektoré citoslovčia vetného pôvodu sú už natoľko zdeformované, že sa ich motivácia vetou nepocituje. Napr. citoslovce *bistu* je zo starého *bohu istu*, *prisahám* sa zdeformovalo na *prisám*, *bohu prisahám* na *bohuprisahám* a potom na *bohuprisám*, *bouprisám*.

Predieral sa národom na perón. „Pustte ma, bistu! Ja mám retúrku“ (TAJOVSKÝ) — Oj, vrstovníci, bistuže svetu! budeže mi to za koňa! (SLÁDKOVIČ) — „Bistu Bohu,“ povie Jerguš a postaví sa s valaškou, „odíďte, lebo začnem rúbať!“ (ONDREJOV) — No bistu-bohu! To nás bude ani mravcov! (F. KRÁL) — Ej, čo, bistuže svetu! — Vidíme, či ujdeme, či si posedíme! (SLÁDKOVIČ) — I bistu svete! Vedže ma už i ponúknete z toho mäsa, keď ste ma prijali! (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — „Ej, bistu daže! Čože toto bude?“ povedali gazdovia a hľadeli s otvorenými ústami na Lomidreva. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — Keď mi opasok pekný vezmete, tým na dvoje mi telo pretnete: to nie! — prisám, všetci svätí! (SLÁDKOVIČ) — Cyril, prisámvačku, tá plavovláska hen vonia mliekom. (URBAN) — Dajsa-misvete, dva hektáre ornoej pôdy, čo má. (LAZAROVÁ) — To si nalakaná pre ten črep? — Nevídali! (RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ)

Mnohé z týchto výrazov majú skôr základný charakter častíc. Sú to najmä slová typu *bohuprisám*, *prisám*, *prisámvačku*, *bohuetcu*, *na moj dušu*, *na moj veru*, *na moj pravdu*. Ich časticový charakter je zrejmy najmä vtedy, ak nie sú od vety oddelené pauzou (pauzami).

Či som ti to nezakázal? Dievča, nedráždi ma, lebo prisámbehu ťa zabijem. (URBÁNEK)

V niektorých situáciách však tieto slová majú zreteľne citoslovcovú platnosť.

Ťú, bohuprisám, už je dobre! (PLÁVKA)

Sama pauza nie je dostačujúcim dôkazom citoslovцovej platnosti. Mnohé výrazy, hoci sú oddelené pauzou, treba hodnotiť ako voľne pričlenené častice, lebo si celkom zreteľne podržiavajú ustovaci charakter.

Hja, moji milí, láska vám je sakramentská vec, **bohuotcuprisám**. (KARVAŠ) — A nazad by som, **bohuprisám**, nechcel. (MORIC)

Sekundárne citoslovceia z podstatných mien a zo zmeravených viet sa priraďujú k citovým citoslovciam.

Silne expresívne kľatby, napr.: *boha mu, šľak ho trafil, strela mu do duše, hrom do toho* nehodnotíme ako citoslovceia. Sú to eliptické vety.

Pri mnohých sekundárnych citoslovciach je badateľná pravopisná rozkolísanosť. Stretnáme sa s písaním *bože môj* i *božemôj*, *do čerta* i *dočerta*, *pre pána Jána*, *prepánajána*. Tak, ako sa pôvodná významová i formálna súvislosť tratí, nadobúda prevahu písanie dovedna.

Citoslovceia a iné slovné druhy

Citoslovceia stoja svojimi gramatickými vlastnosťami oproti iným slovným druhom v diametrálnom protiklade. V hierarchii slovných druhov sú nielen formálne na poslednom mieste, ale sú za hranicou všetkých ostatných slovných druhov, ktoré majú v jazyku pomenúvaciú alebo usúvzťažňovaciú funkciu.

Z tohto hľadiska sa na prechod jednotlivých slovných druhov k citoslovciam možno dívať ako na prechod vyššej jazykovej hodnoty k nižšej. Túto „degradáciu“ vidno dobre v skupine sekundárnych citosloviac. Slová, ktoré prechádzajú k citoslovciam, strácajú pomenovaciú funkciu, strácajú pôvodný význam a aj svoje formálne znaky.

1. Pre citoslovceia nie je charakteristický styk s nejakým slovným druhom ako celkom. Je pre ne typický dotyk s emocionálnou oblasťou jazyka v širokom zmysle a potom najmä s tvarmi a spôsobmi vyjadrenia, ktoré sú s emocionálnosťou priamo zviazané. Pri substantívach je to vokatív a zvolací nominatív a pri iných slovných druhoch rozličné spôsoby vyjadrenia rozkazu. Pri slovesách ide o tvar rozkazovacieho spôsobu. Toto sú hlavné pramene obohacovania citosloviac o sekundárne citoslovceia.

Emocionálna zložka je pri vokatíve, zvolacom nominatíve a pri vyjadrovaní rozkazu veľmi silná. Svedčí o tom aj to, že niekedy medzi citoslovceia neprávom zaraďujú aj takéto prípady:

Pobili sa. **Hanba!** (KUKUČÍN) — Kokrhaj kričí na svojich: „Do radu, **pozor!**“ (KALINČIAK) — **Von, von** s vrahom zo slovenskej zeme! (OHALUPKA) — „**Čelo!** **vpred!**“ kopol koňa do slabín a odeváľal na koniec pochodového útvaru. (JAŠEK)

Podobne sa hodnotia aj tieto bežné prípady: *ticho!*, *semi!*, *sem sa!*, *hore sa!*, *hor sa!*, *dolu s ním!*, *hore ho!*, *nech žije!* ap.

2. Výrazný dotyk majú citoslovceia so slovesami, a to zo slovotvornej stránky.

Zvukomalebné slová majú dvojstranný dotyk so slovesami na *-núť*: jednak z týchto sloviac vzniká osobitná skupina onomatopojí (citoslovcových sloviac:

pich z *pichnúť*, *kop* z *kopnúť* a pod.), jednak zvukomalebné slová slúžia pre slovesá na *-núť* ako odvodzovací základ (*buch* — *buchnúť*, *cup* — *cupnúť* a pod.). Obidva postupy sú produktívne.

Produktívne je aj tvorenie slovík na *-kať* a *-ať*: *achkať*, *ókať*, *hmkať*, *božekať*, *hajskať*, *hejkať*, *múkať*, *kikirikať*, *tikať*, *halókať*.

3. Citoslovceia majú blízky vzťah ešte k niektorým časticiam. Jednotlivé častice ako *bohuprisahám*, *na moj dušu*, *na moj pravdu* ap., *no*, *nuž* nadobúdajú niekedy citoslovcovú platnosť.

Zoznam excerptovaných spisovateľov, diel a časopisov

Alexy Janko
Andrusov Dimitrij
Bakala Ladislav
Bakoš Mikuláš
Baláž Ján
Barč-Ivan Július
Beblavý Pavel
Bednár Alfonz
Bella Horal Peter
Bella Ondrej
Bendová Krista
Benka Martin
Bešeňovský Ludo
Blažková Jaroslava
Bodenek Ján
Bodický Samo
Botto Ján
Botto Július
Branecký Jozef
Brezina Ján
Bujnák Pavel
Bukovečan Ivan
Bunčák Pavol
Čádra Fedor
Čzambel Samo
Čajak Ján
Čepčeková Elena
Černáček Jozef
Dejiny Slovenska I
Dekan Ján
Dobrota Andrej
Dobšinský Pavol
Domasta Ján
Duričková Mária
Felix Jozef
Figuli Margita
Filan Ludovít
Filkorn Vojtech
Fišera Štefan
Gabaj Ferdinand
Gosiorovský Miloš

Hajko Vladimír
Harmanová Darina
Hečko František
Hlavaj Jozef
Hofmann Ferdinand
Horák Jozef
Horov Pavol
Hovorka Ján
Hronský — Jozef Čiger-Hronský
Hrušovský Igor
Hrušovský Ján
Hurban Jozef Miloslav
Hviezdoslav — Pavel Országh-Hviezdosl
Hykisch Anton
Hysko Miroslav
Chalupka Ján
Chalupka Samo
Chorváth Michal
Chrobák Dobroslav
Ilkovič Dionýz
Jančová Mária
Jandel Rudolf
Janoška Miloš — Hochmuth Zdenko
Janšák Štefan
Jašík Rudolf
Jégé — Ladislav Nádaši-Jégé
Jesenská Zora
Jesenský Janko
Jilemnický Peter
Jurovský Anton
Kalinčiak Janko
Karvaš Peter
Klátik Zlatko
Kmeť Andrej
Kocka Ján
Kochol Viktor
Kollár Ján
Kompiš Peter
Kostrá Ján
Kotzig Anton
Kráľ Fraňo

Král Janko	Rúfus Milan
Králik Štefan	Rúrik Ivan
Krsako Ivan	Rysula Štefan
Kréméry Štefan	Sečanský Imrich
Krička — Vojtech Budinský-Krička	Sitnianský — Andrej Trúchly-Sitnianský
Krno Miloš	Skalka Ján
Kubáni Ľudovít	Sládkovič Andrej
Kukučín Martin	Slávik Michal
Kultúrny život	Slimák Koloman
Kuzmány Karol	Slovenské pohľady
Lacková-Zora Anna	Slovenskje národňje novini
Landau Ladislav	Smrek Ján
Laskomerský — Gustáv Zechenter-Lasko- merský	Stanislav Ján
Lazarová Katarína	Stodola Ivan
Lenko Július	Sveton Ján
Letz Štefan	Škultéty Jozef
Luby Štefan	Šmatlák Stanislav
Lukáč Emil Boleslav	Šoltésová — Elena Maróthy-Šoltésová
Maršall-Petrovský Gustáv	Štátne právo ČSR
Marták Ján	Štefan Emil Bohdan
Martinka Jožo	Steinhöfel Michal
Matuška Alexander	Števíček Ján
Memorandum slovenského národa	Štítnický Ctibor
Menšík Ján	Štúr Ľudovít
Mihálik Vojtech	Švantner František
Mináč Vladimír	Tajovský — Jozef Gregor-Tajovský
Mišík Ladislav	Tallo Jozef
Moric Rudo	Tatarka Dominik
Mračič Jozef	Timrava — Božena Slančková
Mráz Andrej	Tomaščík Karol
Nižnánsky Jožo	Tomášik Pavol
Novacký Ján Martin	Tomášik-Dumin Jozef
Novák Ján	Tomášik Miloš
Novomeský Laco	Turček Michal
Občiansky zákonník	Urban Milo
Okál Miroslav	Urbánek Ferko
Ondrejov Ľudo	Vajanský — Svetozár Hurban-Vajanský
Palárik Ján	Vámoš Gejza
Pišút Milan	Vanovič Ján
Plávka Andrej	Vansová Terézia
Podjavorinská Ľudmila	Vasiljov Valentín
Poľovníctvo I	Vlček Jaroslav
Poniická Hana	Volanská Hela
Poničan Ján	Wagner Vladimír
Praktikum propedeutiky vnútorného le- kárstva	Záborský Jonáš
Pravidlá slovenského pravopisu	Zámostský — Dominik Štubňa-Zámostský
Príroda a spoločnosť	Záturocká — Viera Markovičová-Záturocká
Rampák Zoltán	Záturocký Adolf Peter
Rapant Daniel	Zelinová Hana
Rázus Martin	Zguriška Zuzka
Rázusová-Martáková Mária	Zúbek Ľudo
Rippa Blažej	Zván Peter
Romanovský Ján	Zvara Jozef
	Záry Štefan

Okrem toho sa uvádzajú doklady z tlače, ľudových piesní, z nárečí, hádaniek, dot-
ských vyčítaniek, rozhlasových jazykových prejavov atď.

Mená autorov citovaných ojedinele neuvádzame.

Index

Kurzívou sú vysádzané heslová slová alebo časti slov a jednotlivé hláskové javy, ktoré sa podrobnejšie rozoberajú z gramatického, výslovnostného, významového alebo štylistického hľadiska. Slová a príklady na javy povahy čisto ilustračnej, dokladovej, sa neuvádzajú. Nesprávne tvary sú v úvodzovkách. Heslové slová sa uvádzajú v tvare jednotného alebo množného čísla (napr. *príznaková skupina*, *primárne predložky* a pod.). Používajú sa skratky, ktoré sú bežné v slovenskej jazykovednej literatúre (napr. p. = pozri, podst. mená = podstatné mená, N. = nominatív a pod.).

A

- a, p. a — á/ia, á — a, a — i, a — ia, a — ie, a/ä — in/im, a — m, a — n, a — o, ia — a
- a (spojka) 697
- a (častica) 757
- a- (prípona), pri imperfektivizácii slovíes 416
- a (prípona), v G. a A. sg. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 74, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89; štylistická platnosť tvarov typu *hriža*, *smreka* v A. sg. muž. neživ. podst. mien 26; v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 99; v N. pl. str. podst. mien vzoru mesto 117, vzoru srdce 119; skloňovanie ruských domáckych mien typu *Kosta* 125; tvar G. sg. muž. látkových podst. mien 151; okolnostné príslovky s morféomou -a 586
- á, vkladné v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 104, str. podst. mien vzoru mesto 117; p. aj a — á/ia, á — a, á — o, o — á
- a — á/ia (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, mena Tlmače 100, žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 105, str. podst. mien vzoru mesto 115; pri časovaní slovíes vzoru chytať — chytám 437, pri imperfektivizácii slovíes príponou -ova- 417
- á — a (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89, vzoru stroj 97; pri imperfektivizácii slovíes príponou -ova- 417
- A → D_p (schéma intenčného typu) 393
- A_p — D (schéma intenčného typu) 394
- A → D → P (schéma intenčného typu) 391
- a — í (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou -a- 416
- a — ia (alternácia), pri skloňovaní čísloviek *dvadsať*, *tridsať*, *štyridsať* 324, pri časovaní slovíes vzoru chytať — chytám 436
- a — ie (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou -a- 416
- a/ä — in/im (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou -a- 416
- a *jednako* (spojka) 700
- a — m (alternácia), pri časovaní slovíes vzoru žať — žnem 448
- a — n (alternácia), pri časovaní slovíes vzoru žať — žnem 448
- a — o (alternácia), pri skloňovaní srbochorvátskych priezvisk na -ac 78, 125, pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien srbochorvátskeho pôvodu na -ac 97, 126
- á — o (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88
- a *predsa* (spojka) 701
- a *preto* (spojka) 701
- a *inak* (spojka) 701
- a *to* (spojka) 712
- aba (častica) 757
- abo (spojka) 701

- absolútne opytovacie zámeno 30; p. aj generálne opytovacie zámeno
- absolútne použitie: tvarov *dva* a *dve* 321, základných čísloviek *päť* až *deväťdesiatdeväť* 325
- absolútne prechodníky: vo funkcii prísloviak alebo predložiek 489, v úlohe druhotných predložiek 621
- absolútne relatívum, absolútne vzťažné zámeno 287
- absolútny akuzatív: synonymný s absolútnym nominatívom 155, vo funkcii doplnku 164
- absolútny nominatív 155; p. aj opisná vložka
- abstraktá 62; p. aj pravé, prevzaté abstraktá, nevymedzená kompaktnosť abstrakt, abstraktné podstatné mená
- abstraktné chápanie 150
- abstraktné podstatné mená 62, sg. pri abstraktných podst. menách 149; p. aj abstraktné substantíva, abstraktá, sekundárne podstatné mená, sekundárne substantíva, sekundárne substantívne pomenovania
- abstraktné substantíva 63; p. aj abstraktá, abstraktné podstatné mená
- abstraktnosť podstatných mien a kategória čísla 65
- aby (spojka) 702; kondicionál so spojkou *aby* 543
- aby (častica) 757
- ac (prípona), skloňovanie srbochorvátskych priezvisk na -ac 78, 125, skloňovanie muž. neživ. podst. mien srbochorvátskeho pôvodu na -ac 97, 125; p. aj -iac/-ac -aci (-aca, -ace) p. -iaci (-iaca, -iace)/-aci (-aca, -ace)
- aci (prípona), skloňovanie sekundárnych príd. mien s príponou -aci 226
- ac (spojka) 704
- ačkoľvek (spojka) 704
- ačpráve (spojka) 704
- adjektíva 196; miesto adjektív v rámci slovných druhov 27, prechod činných prídavných k adjektívam 231, 493; p. aj prídatné mená
- adjektívizácia: trpných prídavných 502, výrazov a viet pomocou zámena *taký* 262
- adjektívizované prídavné: stopy vidu 231, získanie kategórie stupňovania 232, abstraktné podst. mená na -ost od adjektívizovaných činných prídavných prítomných 232, vlastnostné príslovky z adjektívizovaných prídavných 580
- adjektívne skloňovanie 53
- adjektívne zámená 235
- adjektívny atribút p. všeobecný adjektívny atribút
- administratívne názvy 140
- adnominálne postavenie prísloviak 565
- adnominálne príslovky 595
- adnominálny datív 185
- adnominálny genitív: tranzitná povaha podst. mien pri väzbe s adnominálnym genitívom 72, výskyt a používanie adnominálneho genitívu 166
- adnominálny inštrumentál 193
- adverbálnosť 565
- adverbálny pád 159
- adverbálny genitív väzobný 175
- adverbiá 565; miesto adverbií v rámci slovných druhov 27, aglutinačný typ v rámci stupňovania adverbií 57, adverbiá s príponou -e od adjektívizovaných trpných prídavných ako znak ich adjektívizácie 232; p. aj príslovky
- adverbializovaná radová číslovka *posledné!* *ostatné razy* 348
- adverbiálne číslovky 573
- adverbiálne významy predložiek 619; p. aj príslovkové významy
- adverbiálne vzťahy: ich vyjadrovanie predložkami 619; p. aj okolnostné vzťahy
- adverbiálne zámená 235; p. aj príslovkové zámená
- adverbiálny atribút p. všeobecný adverbiálny atribút
- adverbiálny vzťah 685; p. aj príslovkový vzťah
- adverbatívny vzťah 685; p. aj odporovanie
- afix 464
- afixácia pri tvorení gramatických tvarov a slov 24
- afixálne odvodzovanie: otázka zaradenia do niektorej z rovín jazyka 25
- agens: funkcia agensa pri funkcii nositeľa deja 71, jeho povaha ako východiskového bodu deja 361, agens deja 390, rámcový nominatív vo význame agensa 156; p. aj životný agens, činiteľ, logický subjekt
- aglutinačné jazyky: gramatický rod podst. mien a aglutinačné jazyky 34
- aglutinačný typ: jeho podstata 50; v slovenskej morfológickej stavbe 56, v slovenskej morfológickej stavbe v porovnaní s inými typmi 59
- ach (citoslovce), význam 811
- ach (prípona), v L. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* (typ v *Smrčach*) 95, žen. podst. mien vzoru *žena* 104, žen. podst. mien vzoru *ulica* 107, žen. podst. mien vzoru *dlaň* 109, str. podst. mien vzoru *mesto* 117, str. podst. mien vzoru *srdec* 119
- ai (zakončenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -ai 125
- aj (spojka) 704
- aj (častica) 758
- aj čo (spojka) 705
- aj keby (spojka) 705
- aj keď (spojka) 705
- ak (spojka) 705

ako (častica) 758
 akčné tranzitné slovesá 408; p. aj činnosť
 prechodné slovesá
akiate (častica) 758
ako (zámeno), opytovací význam 281,
 vzťažný význam 290, neurčitý význam
 292, vymedzovací význam 293
ako (spojka) 706, pri porovnávaní vecí
 podľa stupňa tej istej vlastnosti 217
ako (častica) 758
 -*ako* (prípona), pri druhových číslov-
 kách 348
ako aj (spojka) 708
ako — tak, *ako — tak aj*, *ako — tak i*
 (spojky) 708
ako že (spojka) 708
akoby (spojka) 709
akoby (častica) 759
akokoľvek (spojka) 709
akonáhle (spojka) 709
 akostné prídavné mená 197; p. aj primárne
 vlastnostné prídavné mená
 akostné príslovky 568, stupňovacie mor-
 fémy akostných prísloviak 581
ako-tak (zámeno) 301
akože (častica) 759
akože by (častica) 759
 aktívne participium préterita: tvorenie
 tvaru 493; p. aj činné prídavné minulé
 aktívne participium prézenta: tvorenie
 tvaru 491; p. aj činné prídavné prítomné
 aktívny tvar, aktívne tvary: systém aktív-
 ných tvarov pri slovese 432; indikatívu
 prézenta 470, indikatívu préterita 474,
 indikatívu antepreterita 477, indikatívu
 futúra 468, kondicionálu prézenta 480,
 kondicionálu préterita 481, infinitívu 486,
 prechodníka 487; p. aj činné tvary,
 činný rod, aktívum
 aktívny vzťah gramatického podmetu
 k deju 432; p. aj činný vzťah
 aktívum 35, 432; p. aj aktívne, činné
 tvary, činný rod
 aktualizácia jazykových jednotiek 747
 aktualizácia vzťahy 746
 aktualizujúce slová 747
 aktuálne členenie výpovede: fungovanie
 častí pri aktuálnom členení výpovede
 747; p. aj kontextové členenie výpovede
 aktuálny vecný vzťah: pri úplnej všeobec-
 nosti menného čísla 142
 aktuálny výraz 750; p. aj rektifikovaný
 výraz
akurát (častica) 759
akurátne (častica) 759
 akuzatív: kategória akuzatívu 70, vše-
 obecny význam akuzatívu 152, významy
 a používanie akuzatívu 159; akuzatív
 nositeľa stavu 162, miery 165, času 166;
 expresivnosť záporového genitívu v po-
 rovnaní so synonymným nominatívom
 a akuzatívom 175, akuzatív popri

obsahom genitívu pri príd. menách 177,
 väzba príd. mien s akuzatívom 209,
 vznik zložených príd. mien z väzby
 s akuzatívom 210, združená väzba s dvo-
 ma akuzatívmi 392, väzba s akuzatívom
 pri prechodných slovesách 408;
 tvary typu *hríba*, *smreka* v A. sg. muž.
 neživ. podst. mien z hladiska štylistic-
 kého 26, tvary A. pl. podst. mien *vták*,
vlk, *pes* 74, tvary A. sg. podst. mena
fako 78, 86, tvary A. sg. neživ. podst.
 mien muž. rodu na *-tel* a *-ec* 97, tvary A.
 sg. pri muž. neživ. podst. menách, ktoré
 vznikli zo živ. podst. mien 91, 98; plat-
 nosť rytmického zákona v A. pl. str.
 podst. mien vzoru mesto 117, vzoru srdce
 119; tvar A. pl. podst. mena *jojo* 117,
 podst. mena *oje* 119; platnosť rytmického
 zákona pri skloňovaní príd. mien vzoru
 pekný 224, vzoru cudzí 226; používanie
 kratších a dlhších tvarov v A. zámen *ja*,
ty 240, v A. sg. a pl. zámena *on* 243,
 v A. základného zvrätého zámena 252;
 používanie predložiek s akuzatívom:
cez 634, *na* s A. 639, *medzi* s A. 639, *nad*
 s A. 642, *o* s A. 643, *po* s A. 646, *pod* s A.
 648, *pre* 649, *ponad*, *popod*, *popred*, *poza*,
popri, *pomedzi* 649, *pred* s A. 649, *skrz*
 (*skrze*) 654, v s A. 655;
 p. aj absolútne, predmetový, výlučný,
 združený, stavový, obsahový, vysvetlo-
 vací, kvalifikujúci, doplniací, výsledkový,
 okolnostný, časový, zámenný akuzatív,
 zmeravené akuzatívy
 akuzatívna rečia 391
 akuzatívny objekt 161
aký (zámeno), základný význam 277, sklo-
 ňovanie 278, opytovací význam 280,
 citový ukazovací význam 283, vzťažný
 význam 285, 289, neurčitý význam 292,
 vymedzovací význam 293
 -*aký* (prípona), pri druhových číslov-
 kách 348
aký chce (zámeno) 301
akýže (zámeno) 280
 albánske mená: skloňovanie albánskych
 priezvisk na *-u* 125
ale (spojka) 709
ale (častica) 759
aleba (častica) 760
alebo (spojka) 710
alebo — alebo (spojka) 711
 alomorfa, alomorfizmus 21; p. aj rôznosť
 štruktúry
 alternácia, alternácie 39; *e — o*, *o — o* pri
 skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru
 chlap 79, *i — o* pri skloňovaní muž. živ.
 podst. mien vzoru chlap 78, *a — o* pri
 skloňovaní srbochorvátskych priezvisk
 na *-ac* 78, 125, *k — č*, *o — č*, *h — ž*,
o — o, *e — o* vo vokatívne muž. živ.
 podst. mien vzoru chlap 85, *o — o*,

e - o, á - o pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, í - a, ie - e, ó - o pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89, a - ia, a - á, e - ie, u - ú v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, o - o, e - o, ie - o, á - a, ó - o pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97, a - á v G. pl. podst. mena *Timčače* 100, a - o pri skloňovaní srbochorvátskych miestnych mien na -ac 97, 125; a - á/ia, i, y - í, ý, u - ú, r - r, l - l, ä - ia, e - ie o - o v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, a - á/ia, i, y - í, ý, u - ú, r - r, e - ie, o - o v G. pl. žen. podst. mien vzoru ulica 105, e - o, o - o pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru dľaň 109, e - o, o - o pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru kost 110, i, y - í, ý v G. pl. žen. podst. mien vzoru gazdiná 111, a - á, i, y - í, ý, u - ú, r - r, l - l, ä - ia, e - ie, o - o v G. pl. str. podst. mien vzoru mesto 115, i - i, r - r, l - l, e - ie v G. pl. str. podst. mien vzoru srdce 118, e - e pri skloňovaní českých osobných mien na -ě 126; e - o, o - o pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 203, d - dz, t - t, n - n, l - l, c - č, g - dž, k - č, h - ž, ch - š, sk - šč, šk - št, zg - zdž pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204; ä - ia pri skloňovaní čísloviek päť a deväť 324, e - ie pri skloňovaní čísloviek šesť a sedem 324, o - o pri skloňovaní číslovky osem 324, a - ia pri skloňovaní čísloviek dvadsať, tridsať, štyridsať 324; a - á/ia, o - á, e - ie, i - í, u - ú, a - ie, a - i, l - l, r - r, s - á, o - e, s - ie, s - i, s - ý/y, a/á - in/im pri imperfektivizácii sloviac príponou -a 410. c - k, s - k, s - t pri imperfektivizácii sloviac príponou -a 417, á - a, ia - á, ie - e, i - í/y - y, ú - u, l - l, r - r, t - c, t - e pri imperfektivizácii sloviac príponou -ova- 417, d - dz, t - c pri imperfektivizácii sloviac príponou -ova 418, a - á, a - ia pri časovaní sloviac vzoru chytať - chytám 430, ie - e, ú - u, l - l, s - d - d, s - t - t, c - č - k, c - ž - h, z - ž - h pri časovaní sloviac vzoru niest - nesiem 442, o - e pri časovaní sloviac vzoru mlieť - meliám 444, o - e, h - ž pri časovaní sloviac vzoru brat - beriem 445, t - c, d - dz, k - č, c - č, dz - dž, s - š, z - ž, ch - š, h - ž, sl - šl pri časovaní sloviac vzoru česať - česám 446, a - n, ä - n, a - n pri časovaní sloviac vzoru žať - žnem 448, ie - e, ia - a, ia - e pri časovaní

sloviac vzoru žuť - žujem 451, d - d, t - t, n - n, l - l, d - dz v imperatívne 484; p. aj vokalicá, konsonantičná alternácia, striedanie
-am (prípona), v D. pl.: žen. podst. mien vzoru žena 104, žen. podst. mien vzoru ulica 107, žen. podst. mien vzoru dľaň 109, str. podst. mien vzoru mesto 117, str. podst. mien vzoru srdce 119
-ám (prípona), v D. pl. podst. mena *kader* 109
-ami (prípona), v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 95, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 101, str. podst. mien vzoru dievča 122; okolnostné príslovky s morféom -ami 585
amorfné jednotky 35
amorfné slová 807
amorfnosť: podst. mien, príd. mien, zámen, prísloviek a čísloviek ako polysyntetická črta v slovenskej morfológickej stavbe 58; predložiek, spojok, častíc a citosloviac v porovnaní s príslovkami 574, amorfnosť pri citosloviaciach 807, amorfnosť citosloviac zo syntaktickej stránky 807, amorfnosť citosloviac zo slovtvornej stránky 808; p. aj tvarová amorfnosť, beztvorosť
-an (prípona alebo zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -an 83, osobných devorbatív na -an 83
-an/-čan (prípona), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -an/-čan 83
analógia p. tvarová analógia
analytické tvary 42; p. aj zložené tvary, viacslóvné tvary
analytický typ: jeho podstata 50; v slovenskej morfológickej stavbe 57, v slovenskej morfológickej stavbe v porovnaní s inými typmi 60
anglické mená: skloňovanie anglických mien zakončených na -ey 125, na navy-slované -e 126
ani¹ (spojka) 711
ani² (spojka) 711
ani (častica) 760
ani čo by (spojka) 711
ani keby (spojka) 712
ani nie tak - ako (skôr) (spojka) 712
anjelček, tvary N. a A. pl. 83, 138
áno (častica) 760
anteponovaná nadradená veta 681
anteponovaná podradená veta 681
anteponovanie častíc 753
antepreteritum: v morfológii spisovnej slovenčiny 35, význam antepreterita 431, tvary indikatívu antepreterita 477; používanie antepreterita 532; p. aj predminulý čas

antonymá: pri terminologicky použitých príd. menách a príd. menách ako časťach vlastných mien 199
 apelatíva 65, ako vlastné mená 141; p. aj všeobecné podst. mená
 apelatívny význam: kategória čísla pri vlastných menách s apelatívnym významom 141
 apostrof: pri používaní osobných prívlastňovacích zámen v zmeravených frazeologických zvratoch 249
 archaické tvary: syntetizované tvary typu *bol bych urobil* 43
 artikulačná nespracovanosť zvukov pri stonaní a citoslovciach 809
 -as (zakoňčenie slov), skloňovanie cudzích muž. podst. mien na -as 75, 123
 asi (častica) 760
 asnáď (častica) 761
 aspekt 409, p. aj slovesný vid, vid
 uspoň (častica) 761
 astronomické názvy 140
 -at- (prípona): štylistická platnosť tvarov na -atá v pl. str. podst. mien vzoru dievča 26, používanie tvarov na -atá pri skloňovaní str. podst. mien vzoru dievča v pl. 121
 -at (zakoňčenie slov), slovesá na -at od citoslovciach 827
 atemporálne deje 431
 atemporálnosť 431, vyjadrovanie atemporálnosti prítomnými tvarmi indikatívu 527
 atrakcia 218
 atribút p. všeobecný, nezhodný atribút
 atributívna konštrukcia zámena čo s komparatívom príd. mena 288
 atributívne významy predložkového spojenia 619
 atributívny vzťah 619; p. aj prívlastkový vzťah
 -au (zakoňčenie slov), skloňovanie cudzích osobných mien na -au 125
 augmentatíva: rod augmentatív 132; p. aj zveličené podstatné mená
 augmentatívny odtienok: všeobecného plurálu 142, partitívneho genitívu pri vyjadrení miery pri kolektívach 148
 augmentatívny význam 131
 autorská l. os. pl. sloves 506
 autorské neologizmy: dubletné rodové tvary ako autorské neologizmy 132
 autosémantické slovné druhy 30; p. aj plnovýznamové slovné druhy
 autosyntagmatické slovné druhy 31
 -áva-/iava- (prípona), pri imperfektivizácii sloves 418
 avšak (spojka) 712
 -ay (zakoňčenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -ay 125
 azda (častica) 761
 až (spojka) 712

až (častica) 762
 ä, p. ä — ia, ä — n
 -ä (zakoňčenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -ä 124
 -ä (prípona), štylistická platnosť tvarov typu *bremz* 26, ich skloňovanie 114
 ä — ia (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru mesto 115; pri skloňovaní čísloviek *päť, deväť* 324
 ä — n (alternácia), pri časovaní sloves vzoru *žať* — žnem 448
 -ät- (prípona), používanie kmeňa s príponou -ät- pri skloňovaní str. podst. mien vzoru dievča v pl. 121

B

ba (spojka) 713
 ba (častica) 762
 badať, v spojení so sponou *byť* 372
 banjo, tvar L. sg. 114
 bár (spojka) 713
 bár (častica) 763
 báraj (častica) 763
 bárby (častica) 763
 bárs- (morféma), zámena s *bárs-* 297
 bársaj (častica) 763
 básnická reč: používanie prívlastňovacích príd. mien odvodených príponou -ov alebo -in namiesto druhových živočíšnych príd. mien v básnickej reči 219, citoslovciach a básnická reč 810
 básnické prostriedky: genitív druhu ako básnický prostriedok 169
 básnický štýl: morféma *bych* v tvaroch kondicionálu v básnickom štýle 465
bát sa, modálne 366
 báza 38; rytmické krátenie v gramatických príponách po dlhej slabike bázy 25, variácia v báze tvarov 40, tendencia po stálosti bázy 40, skrátenie bázy 40, rozšírenie bázy 41; p. aj supletívna báza, tvarotvorný základ
 baže (častica) 762
 beletria: použitie rodinných prívlastňovacích príd. mien na -ovie v beletrii pri zosobnení vo vzťahu k zvieratám 222, číslovky *sedemdesiaty, sedemdesiaty siedmy, deväťdesiaty* v beletrii 346
 bez (predložka) 633; vokalizácia predložky *bez* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631
 bez *ohľadu na* (predložkový výraz) 671
 bez *toho, aby* (spojka) 714
 bez *zreteľa na* (predložkový výraz) 671
 bezdôrazný výraz 756
 bezmála (častica) 763
 bezpečne (častica) 763
 bezpochyby (častica) 763
 bezpredložkový genitív: väzba príd. mena *múdrejší* s bezpredložkovým genitívom 209
 bezpredmetové slovesá 407

bezpríznačkové (rodovo) mužské pomnoženie 135
 bezpríznačkové postavenie prísloviak 566
 bezpríznačkový člen: v prívratívnom binárnom protiklade obsahu morfoložických kategórií 34; v dvojiciach názvov podľa prirodzeného rodu 64, kategória čísla 142, v rámci pádovej sústavy 152; p. aj nepríznačkový člen, nepríznačkový zástupca
 bezrodové slovesné tvary 469
 bezrodové zámená 235
beztak (spojka) 714
beztak (častica) 763
beztého (častica) 763
 beztvorost: pri citoslovciach 807; p. aj amorfnost
 bežná reč: komunikačná úplnosť nominatívu v bežnej reči a v jej umeleckej štylizácii 153
 bilaterálna povaha jazykových jednotiek 22
bilón (číslovka): morfoložická a syntaktická charakteristika 317; skloňovanie 329
 binárny protiklad 34
 binomická stavba gramatických tvarov 38
bistu (častica) 764
bistubohu (častica) 764
bistuže (častica) 764
blízko (predložka) 660
blízko (predložka) 660
blízko (častica) 764
bližšie (predložka) 660
bo (spojka) 714
boďaj (častica) 764
 bodka: písanie bodky pri radových číslovkách zaznačených číslicami 342
boh, tvary D. a L. sg. 79
bohád (častica) 764
bohchráň (častica) 765
bohuchovaj (častica) 765
bohuotcuprisahám (častica) 765
bohuprisahám (častica) 765
bohuzial (častica) 765, 801
bohvie (morféma), zámená s *bohvie* 299
bohvie (častica) 764
bohzná (častica) 764
bojsa (častica) 766
 botanická nomenklatúra: využívanie všeobecného sg. a pl. v botanickej nomenklatúre 142
božechráň (častica) 765
božechovaj (častica) 765
boží, v platnosti prívlastňovacieho príd. mena 221
bôžik, tvary N. a A. pl. 83, 138
brániť sa, modálne 367
brat, tvar N. pl. 83
brat — *beriem* (slovesný vzor), morfoložická a lexikálna charakteristika 445
bratku, tvar v oslovení 86

buď (spojka) 714
buď — alebo (spojka) 714
buď — buď (spojka) 714
buda (starší tvar prechodníka) 489
 budúci čas 430; p. aj futúrum
buďto — *alebo* (spojka) 715
 bulharské mená: tvary D. a L. sg. osobných mien na *-ov* 80
buržoa, skloňovanie 87
by (morféma) 463
by (spojka) 715
by (častica) 765
-by (prípona), morféma *by* v tvare kondicionálu préterita po spojkách a časticach, ktoré sa končia na *-by* 482
bych (morféma), v tvarech kondicionálu v básnickom štýle alebo ako charakterizačný prostriedok 465
byť, z hľadiska defektnosti 45, číslovka *tri* v spojení *byť niekomu tri svety* 323, číslovka *štyri* v spojení *byť niekomu štyri svety* 323, modálne 368; sponové 370, formálne 463, tvary indikatívu prézenta 471, tvary kondicionálu préterita 482, v neosobnom modálnom spojení 524
 bytostná vymedzenosť: strata bytostnej vymedzenosti pri zveličení 131
bývať, *bývalať*, sponové 371

C

c, p. *c* — *č*, *c* — *č* — *k*, *c* — *k*, *c* — *ž* — *h*, *k* — *c*, *t* — *c*
c — *č* (alternácia), vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri časovaní sloviac vzoru česať — česom 446
c — *č* — *k* (alternácia), pri časovaní sloviac vzoru nieš — nosiom 442
c — *k* (alternácia), pri imperfektivizácii sloviac príponou *-a* 417
c — *ž* — *h* (alternácia), pri časovaní sloviac vzoru nieš — nesiom 442
-ca (prípona), tvary N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ca* 87
-ce (prípona), štylistická platnosť tvarov typu telco 26
-ce (zakončenie slov), skloňovanie anglických a francúzskych mien na *-ce* s nevyslovovaným *e* 126
celkom (častica) 766
celý (príd. meno), prechod k zámenám 231
cestou (predložka) 670
cez (predložka) 634; korešpondencia predložky *cez* so slovesnou predponou *pre-* 628, synonymita predložiek *po* a *cez* 630, vokalizácia predložky *cez* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631
cicerone, tvar N. pl. 82
církev, tvary D. a L. pl. 110
 citát: prevzaté slová rázu citátu 135
 citátové slová 72

čítá, v spojení so sponou *byť* 372
čítať sa, *čítavať sa*, sponové 375
 citoslovca 807; miesto citosloviec v rámci slovných druhov 27, 30, 32; substantivizácia citoslovca *ľšu* 194, vzťahové príd. mená z citosloviec 206, citoslovca *hej*, *huvá*, *hr*, *hr-hr* vo funkcii nezhodného atribútu 232, citoslovcová platnosť spojení s číslovkami 358, slovesá z citosloviec 564, citoslovca *beda*, *čikcak*, *čihvi*, *hot*, *fuč*, *fuk*, *hej*, *kaput*, *tratalom*, *čik cakom*, *džanam-džanom*, *három-fárom* v platnosti prísloviak a príslovkových výrazov 618, rozdiel medzi časticami a citoslovcami 803;
 p. aj *citové*, vlastné, objektívne, subjektívne, vôľové, upozorňovacie, zvukomalebné, primárne, sekundárne citoslovca, interjekcie
 citoslovcová platnosť zmeravených vetných konštrukcií 825, častie 827
 citoslovcové slovesá 826
 citoslovcový útvar 809
 citová účasť: datív dôvernosti a citovej účasti 181
 citové citoslovca 810
 citové použitie ukazovacích zámen: *ten* 284, *to* 275, *tento* 275, *onen* 276, *taký* 276, *takýto* 276, *tolký* 277
 citové spektrum: pri citových citoslovcach 812
 citové vzťahy: vyjadrené osobnými prívlastňovacími zámenami 246
 citové zafarbenie: vokativu a zvolacieho nominatívu 824
 citový odtienok: možnosť vyjadrenia akéhokoľvek citového odtienku pri niektorých citoslovcach 811
 citový ukazovací význam opytovacích zámen 282
 citový význam: kratších tvarov *mě*, *ti*, *nám*, *vám* v D. zámen *ja*, *ty*, *my*, *vy* 240 -*ckýj* (prípona), skloňovanie slovanských mien na -*ckýj* 224
 consecutio temporum 35; p. aj pomerný čas *čudzi*, vzor prídavných mien 225; prechod príd. mena *čudzí* k zámenám 231
 cudzie slová: skloňovanie cudzích priezvisk na -o 74, skloňovanie cudzích muž. osobných mien na -*as*, -*es*, -*is*, -*os*, -*us* 75, cudzích osobných mien so zmenou kmeňa 75, cudzích muž. všeobecných podst. mien na -*er* 76, cudzích priezvisk na -*er*; -*el* 77, tvary D. a L. sg. slovanských osobných mien na -*ov* 80, tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 81; I. pl. cudzích muž. živ. podst. mien vzoru *ehlap* 84; skloňovanie českých priezvisk na -*e* (-*ě*) 86; tvary N. a I. pl. cudzích muž. živ. podst. mien vzoru *hrdina* 87; skloňovanie cudzích muž. neživ. podst. mien na -*us*, -*os*, -*es*

88; L. sg. cudzích muž. neživ. podst. mien na -*us*, -*eus*, -*el*, -*er*, -*ér*, -*ál* a niektorých iných 92; skloňovanie srbochorvátskych miestnych mien na -*ac* 97; L. sg. cudzích muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 99;
 skloňovanie cudzích slov na -*sa*, -*oa*, -*ua*, cudzích ženských mien zakončených na spoluhlásku a antičkých ženských mien na -o so zmenou kmeňa 102; tvar G. pl. s nulovou pádovou príponou pri cudzích žen. podst. menách vzoru žena 103; tvar G. pl. na -*í* pri cudzích žen. podst. menách vzoru žena 104; skloňovanie prevzatých podst. mien žen. rodu na -*ia*, -*ya* 106;
 skloňovanie cudzích podst. mien str. rodu na -*on*, -*um* 113; tvar L. sg. cudzích podst. mien str. rodu vzoru mesto 114, N. pl. cudzích pomnožných podst. mien vzoru mesto 115, G. pl. s nulovou pádovou príponou -*í* pri podst. menách str. rodu vzoru mesto 116, G. pl. s pádovou príponou -*í* pri str. podst. menách na -o, -*on*, -*um* s predchádzajúcou samohláskou 117; skloňovanie inoslovanských miestnych mien str. rodu na -*e* 118, inoslovanských miestnych mien str. rodu na -*ie* 120; súhrnný prehľad skloňovania cudzích podst. mien 123; skloňovanie slovanských osobných a zernepisných mien s podobou tvrdých príd. mien 224, českých mien s podobou mäkkých príd. mien 226; nesklonné cudzie podst. mená 59, 123, nesklonné cudzie príd. mená 59, 200

čymik, tvary N. pl. 82

Č

č, p. c — č, c — č — k, k — č

čas, tvary G. pl. 94

čas: z hľadiska členitosti obsahu morfolologickej kategórie 35; akuzatív časú 166; genitív času 173; vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 426; označený zámenom *kedy* 291; predložky s významom času 625; kategória času 430; používanie kategórie času 527; p. aj prítomný, minulý, predminulý, budúci, pomerný čas

časová príslovka 598

časovací typ 434

časovacia morféma 434

časovanie: vymedzenie v rámci ohýbania 45; flektívny typ v slovenskej morfolologickej stavbe v rámci časovania sloves 55; aglutinačný typ v rámci časovania sloves 56; analytický typ v rámci časovania sloves 57; introflektívny typ v rámci časovania sloves 58; prehľad časovania sloves 461; p. aj konjugácia

- časové spojky 686
časové súvetie 682
časový akuzatív: rozdiel medzi genitívom času a časovým akuzatívom 173
časový genitív 173
časový inštrumentál 186
časový vzťah 685
časť p. *čiasťka*
časť reči 27; p. aj slovné druhy, partes orationis
častice 746; miesto *častíc* v rámci slovných druhov 27, polysyntetický typ v slovenskej morfológickej stavbe v rámci *častíc* 58, zdôraznenie 3. stupňa príd. mien *časticami čo, čím* 210, spojenia určitých čísloviek s *časticami* 350, *častice ono a to* pri neosobných slovesách 400, zdôrazňovacia *častica ho* pri slove *pod* 485, vzťahové príd. mená z *častíc* 207;
p. aj prechodné, vetné, členské, vytyčovací, pripájacie, pobádacie, uvádzacie, vysvetľovacie, hodnotiace, zdôrazňovacie, nesamostatné, zložené, primárne, sekundárne, jednoslovné, viacslovné, modifikujúce, rovnozvučné *častice*, partikuly
časticový význam: upozorňovacie citoslovca s *časticovým* významom 815
-ček (prípona), skloňovanie muž. deminutív na *-ček* 75; skloňovanie muž. priezvisk na *-ček* 77; tvar N. pl. muž. deminutív na *-ček* 80
čert, tvary D. a L. sg. 79; tvary N. a I. pl. 84, 139; v postavení nezhodného prívlastku 230
čert vie (základ v 1. časti slova), zámená s *čert vie* 299
čerta, *čerta vahatého*, *čerta starého*, *čerta strapatého*, *čerta vyplnenutého* (*častico*) 766
čertík, tvary N. a A. pl. 83
časat — *češem* (slovný vzor), morfológická charakteristika 445, lexikálna charakteristika 446
české mená: skloňovanie priezvisk na *-e* (*-ě*) podľa vzoru *hrdina* 86, podľa vzoru *chlap*, *hrdina* a *kuli* 125; skloňovanie rodných mien a priezvisk na *-ěk* 126, miestnych mien žon. rodu 126; rod českých miestnych názvov žon. rodu v slovenčine 134; skloňovanie mien tvaru príd. mien podľa vzoru *cudzí* 226
*či*¹ (spojka) 715
*či*² (spojka) 716
čí (*častica*) 766
či (zámeno), opytovací význam 281, vzťažný význam 290, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
čiarka: vyznačovanie pauzy pri citoslovcích 808
čiasťka/časť, v spojení s radovými číslovkami v ľudovej reči namiesto zlomkových
- čísloviek 333, zlomkové číslovky v ľudovej reči so slovom *čiasťka/časť* 347
čiasťkové systémy jazykového systému 21; p. aj morfológické *čiasťkové* systémy
čiasťkové tvarové systémy 37; p. aj morfológické *čiasťkové* systémy
čiasťkový genitív 408; p. aj partitívny genitív
čiasťočná všeobecnosť menšého čísla 142
čiasťočné rodové homonymá 133
čida, *čidali*, *čidaže* (*častico*) 766
-čik (prípona), skloňovanie muž. živ. deminutív na *-čik* 78, tvar N. pl. muž. živ. deminutív na *-čik* 80
čim (spojka) 716
čim (*častico*) 707; zdôraznenie 3. stupňa príd. mien *časticou čim* 212
čim—tým (spojka) 717
činitel deja 360, 390; p. aj agens, logický subjekt
činitelský vzťah v intencnom poli sloviac 397
činné konštrukcie: rúnicový nominatív v činaých konštrukciách prechodných sloviac 156
činné prídastie: minulé z hľadiska štylistického 26; prítomné a minulé z hľadiska došpektu 44; skloňovanie činného prídastia prítomného a minulého podľa vzoru *cudzí* 226; prechod činného prídastia prítomného a minulého k príd. menám 231; abstraktné podst. mená s príponou *-osť* od adjektívizovaných činných prídastí prítomných 232; tvorenie činných prídastí ako ukazovateľ vidu 421; tvorenie činného prídastia prítomného 491; tvorenie činného prídastia minulého 493; používanie činného prídastia prítomného a minulého 558; p. aj aktívne participium präterita, aktívne participium prezenta
činné tvary: systém činných tvarov 432; p. aj aktívne tvary, aktívum, činný rod
činnosť 360
činnosť prechodné slovesá 408; p. aj akčné tranzitné slovesá
činnosť slovesá 361
činný rod 35, 432; p. aj aktívum, aktívne, činné tvary
činný vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj aktívny vzťah
čiro (*častico*) 767
číselná stránka reality 314; p. aj numerická stránka reality
číselné dublety 146
číselné formy podstatných mien 145
číselné homonymá 151
číselné podstatné mená 354
číselné pojmy: delenie čísloviek podľa vzťahu ich významu k číselným pojmom 314
číselné postavenie vecí 341

číselné príznaky 314
 číselné skupiny 351
 číselné tvary: podst. mien 139
 číselné zámená 234; p. aj numerálne zámená
 číselný význam: delenie čísloviek podľa
 špecifikácie číselného významu 314
 číslo: príznakový a bezpríznakový člen
 kategórie čísla počst. mien 34, výklad
 kategórie čísla podst. mien 69; zhoda
 v čísle pri príd. menách 196, pri záme-
 nách 235, pri číslovkách 315, pri slove-
 sákch 429; vyjadrenie kategórie čísla
 v zložených tvaroch präterita a kondi-
 cionálu 464; pomknutie čísla pri slove-
 sákch 517
 číslo jedna, rod číslovky *jednu* pri podst.
 mene číslo 320
 číslovkové spojenia vyjadrujúce približné
 číslo 350
 číslovkové výrazy 351
 číslovkové zámená 574
 číslovky 314; miesto čísloviek v rámci
 slovných druhov 27, flektívny typ v slo-
 venskej morfolologickej stavbe v rámci
 skloňovania čísloviek 54, analytický typ
 v rámci tvarov čísloviek 58, polysyntet-
 tický typ pri číslovkách 59, násobné
 číslovky pri vyjadrení miery, o ktorú
 vlastnosť jednej veci prevyšuje vlast-
 nosť druhej veci 217, príd. mená z čísl-
 oviek 205; skloňovanie čísloviek podľa
 vzoru pekný 224, podľa vzoru cudzí 226;
 substantívny význam pri číslovkách 68,
 substantivizácia čísloviek 194, radové
 číslovky ako príd. mená 231, zámenný
 význam pri číslovkách 312, príslovkový
 význam pri číslovkách 572, číslovky
 v platnosti prísloviek 617, číslovky vo
 funkcii častíc 806;
 p. aj určité, neurčité, základné, podie-
 lové, druhové, radové, násobné, skupi-
 nové, zložené, zlomkové, hromadné,
 rozčleňovacie číslovky, numerálie
čiste (častica) 767
 čisto vidová distributívna dvojica 424
 čisto vidové dvojice 415
 čisto vidové predpony 414
čiže (spojka) 717
čiže (častica) 767
-čí (zakončenie slov), skloňovanie slovan-
 ských mien na *-čí* podľa vzoru pekný 224
 člen p. príznakový, bezpríznakový, nepří-
 znakový, modifikovaný člen
 členenie: slovnéj zásoby slovenčiny na
 slovné druhy 27; p. aj rodové členenie
 členený dej 411
 členské častice 748
 členské spojky 687
človek, tvary D. a L. sg. 78; tvary pl. 83
čo (zámeno): zaradenie k opytovacím záme-
 nám 277; skloňovanie 278, opytovací
 význam 279, citový ukazovací význam

282, vzťažný význam 284, 287, neurčitý
 význam 292, vymedzovací význam 293
čo (spojka) 717
čo (častica) 767; zdôraznenie 3. stupňa
 príd. mien časticou *čo* 212
čo aký (zámeno) 301
čo do (predložkový výraz) 671
čo hneď (spojka) 718
čo kedy (zámeno) 301
čo kto (zámeno) 301
čo ktorý (zámeno) 301
čo možno, zdôraznenie superlatívu príd.
 mien výrazom *čo možno* 212
čo priam (spojka) 718
čo raz (spojka) 719
čoby (častica) 768
-čok (prípona), skloňovanie priezvisk na
-čok 77
čosi (zámeno) 334
čoskoro (častica) 790
čo-to (zámeno) 301
čožeby (častica) 768
čuť, v spojení so sponou *byť* 372
čuť sa, sponové 375

D

d, výslovnosť pri príd. menách vzoru pekný:
 pred príponou 225; p. aj *d — d*, *d — dz*,
s — d, *s — d — d*
d, p. *d — d*, *d — dz*
D (skratka pre dej) 390
D_A, *D_{A:R}* (schémy intencionálneho typu) 396
d — d (alternácia), pri odvodzovaní živo-
 čísných príd. mien 204
d — dz (alternácia), pri odvodzovaní živo-
 čísných príd. mien 204, pri časovaní
 sloviac vzoru česať — česem 446
d — dz (alternácia), pri tvorení imperatívu
 sloviac *jeť*, *vedieť*, *zvedieť* 484
D → P, *D_A → P*, *D — Z*, *D_A — Z* (schéma
 intencionálneho typu) 395
da- (predpona), zámená s *da-* 294
dač (zámeno) 294
dačo (zámeno) 294
dačo (častica) 760
dajako (zámeno) 294
dajaký (zámeno) 294
dakade (zámeno) 294
dakde (zámeno) 294
dakedy (zámeno) 294
dakoľki (zámeno) 294
dakoľký (zámeno) 294
dakoľký, *dakoľký raz* (číslovky) 347
dakto (zámeno) 294
daktorý (zámeno) 294
daný (príd. meno), v úlohe zámena 312
dať, modálne 367, v jednočlenných vetách
 369, neosobné konštrukcie s neosobným
 tvarom nezvratného slovesa *dať* 524
dať sa, modálne 366; v neosobnom modál-
 nom spojení 524

dáta, skloňovanie 113
datív: kategória datívu 70, všeobecný význam datívu 152, významy a používanie datívu 177, príslušnosti a vlastníka 178, sprostredkovaného zásahu (pacienca) 179, nositeľa stavu 179, zreteľa a mienky 180, dôvernosti a citovej účasti 181, konečného objektu 181, vznik zložených príđ. mien z väzby s datívom 210, väzba príđ. mien s datívom 210, významy datívu základného zvratného zámena 251, výlučná rekeia s datívom pri slovesách 391, združená väzba s akuzatívom a datívom pri slovesách 393, združená väzba s datívom a infinitívom 393, datívom vyslovený druhý paciens deja 394;
tvary D. sg. podst. mien *človek, pán, don, šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, syn, duch, Kristus* 78, slovanských osobných mien na *-ov* 80, muž. neživ. podst. mien na *-tel a -ec* 97, prípona *-i* v D. sg. žen. podst. mien vzoru žena 102; platnosť rytmického zákona v D. pl. žen. podst. mien vzoru žena 104, vzoru ulica 107; tvary D. pl. žen. podst. mien vzoru ulica na *-ja* 108, vzoru ulica na *-ia, -ya* 108, podst. mena *rozopra* 108; platnosť rytmického zákona pri žen. podst. menách vzoru dlaň 109; tvary D. pl. žen. podst. mien vzoru dlaň na *-j* 109, podst. mena *kader* 109, podst. mena cirkev 110; platnosť rytmického zákona v D. pl. podst. mien vzoru mesto 117; tvar D. pl. podst. mena *jojo* 117; platnosť rytmického zákona v D. pl. str. podst. mien vzoru srdce 119; D. pl. str. podst. mena *oje* 119; platnosť rytmického zákona v D. pl. príđ. mien vzoru pekný 234, vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228; tvary *mne/mi, tebe/ti* v datíve zámen *ja, ty* 240, tvar *jemu* v datíve zámena *on* 243, tvary *sebe/sei* v datíve zvratného zámena *sa* 252; používanie predložiek s datívom: *k* 636, *proti, naproti, oproti* 651, *napriek* 663, *voči* 666, *vďaka* 670, *vzdor* 670, *navzdor*, *navzdory* 673; p. aj *prospechový, voľný, stavový, väzobný, vlastnícky, obsahový, vysvetľovací obsahový, dopĺňací obsahový, adnominálny, holý, citový datív*
datívna reakcia 391
dativus commodi et incommodi 251
dativus eticus 251
dativus possessivus 251
dátum, skloňovanie 113
dávna (zdôraznená) minulosť 533
deadjektíva: prívlastok pri deadjektívach 72
deadverbiálne prídavné mená: príđ. mená z komparatívu deadverbiálnych príđ. mien 208

defektívnosť pri podst. menách 153
defektné slová 44
defektnosť lexém 44
deformácia p. tvarová, hlásková, významová, formálna deformácia
deiktické pomenovania: rovina deiktických pomenovaní v rámci slovných druhov 27
deiktické pomenovanie: rovina deiktického pomenovania 376, 385
deiktické t-ové slovo 681; p. aj t-ové deiktické výrazy, t-ové výrazy
dej: vzťah subjektu k deju vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 245, vzťah objektu k deju vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 245, vzťah činiteľa k deju pri zámene *svoj* 254; p. aj *slovesný, členený, dokonavý* dej, účasť deja, určenosť deja
dejová zložka pri citoslovciach v pomere k zvukovej zložke 819
deklinácia 45; p. aj skloňovanie
deklinačný typ 45
delimitatívna funkcia spojok 691
deminutíva: skloňovanie muž. živ. podst. mien na *-ček* s vynechávaním a bez vynechávania samohlásky *-i* 78; tvar N. pl. deminutív na *-ček, -ek, -ček* 80; kolísanie v skloňovaní zvieracích deminutív 138; p. aj *mláďacie deminutíva*
deň, tvary L. sg., N. a A. pl. 99, G. pl. 100; vokalizácia predložiek *naď, od, pod, pred* pred tvarmi slova *deň* 631
derivatívny element 435
desaterac, skloňovanie 126
desatorakij, desatorako (číslovky) 349
desufixácia 43
determinatívne syntagmy: zložené príđ. mená z determinatívnych syntagmiem 208; p. aj *slovesné determinatívne syntagmy, recipročne determinatívna syntagma*
determinované slovesá 411
detská reč: príđ. mená z detskej roči 200, tvary slovesa *hajať* 437
deväťdesiat (číslovka), zakončenie 326
deväťdesiaty (číslovka), v ľudovej slovesnosti 346
deväťnásť (číslovka), vznik 325
deverbatíva: prívlastok pri deverbatívach 72
deverbatívne príslovky 568
diabol, tvary D. a L. sg. 79
diológ p. familiárny diológ
dievča (vzor podst. mien) 120
dichotomické triedenie v slovesnej kategórii času 35
dilogický doplnok 190
dilogický prísudok v inštrumentáli 190
dinom-danom (príslovka) 822
diplomatické tituly: prívlastňovacie zámená 2. a 3. os. pl. ako súčasť diplomatických titulov 245

disjunktívny vzťah 685; p. aj vylučovanie distribúcia: vyjadrenie distribúcie pri pl. 143
distributíva 316; p. aj podielové číslovky
distributívna dvojica p. čisto vidová distributívna dvojica
distributívna predložka *po* 351
distributívne slovesá 424; p. aj podielne slovesá
distributívne spojenie 352
distributívne využitie singuláru 143
distributívnosť 424; p. aj podielnosť
distributívny lokál 70
distributívny plurál 143
distributívny singulár 143
distributívny výraz 352
distributívny význam singuláru a plurálu 143
distributívny zmysel singuláru 143
div, *div že* (častice) 768
dľa (predložka) 664
dlah (vzor podst. mien) 108
dlhá podoba skostných prídavných mien 200
dlhšie tvary: používanie dlhších tvarov *mne*, *tebe*, *mňa*, *teba* 240, dlhších tvarov *jeho*, *jemu* 243, dlhších tvarov *seba*, *sebe* 252; výskyt dlhších (nárečových) tvarov osobných prívlastňovacích zámen 249
dlžen (príd. meno) 200
dno, vokalizácia predložiek *nad*, *od*, *pod*, *pred* pred tvarmi slova *dno* 631
do (predložka) 635, korešpondencia predložky *do* so slovesnou predponou *do-* 628
do- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morfémmou *do-* a sufixálnymi morfémmami 588, zvrtné slovesá s predponou *do-* 382
dobre, *dobreže* (častice) 768
dotista (častica) 769
dohovoriaci, *-a*, *-e* 485
doista (častica) 773
dokedy (zámeno), príslušnosť k neohybným zámenám 278, opytovací význam 282, vzťažný význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
dokiaľ (zámeno), opytovací význam 282, vzťažný význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
dokonavé slovesá 410, z hľadiska defektnosti 44
dokonavosť deja 410
dokonavý dej 410; p. aj zavŕšený dej, určený dokonavý dej
dokonavý vid 410
dokonce (častica) 769
dokopy (častica) 769
dokým (spojka) 719
dohet, modálne 369
dolu (predložka) 661
domáca skloňovacia sústava 123
domáci skloňovací systém 123

don, tvary D. a L. sg. 79
doplniaci akuzatív 164
doplniaci objekt: obsahový inštrumentál ako doplniaci objekt 193
doplniaci obsahový datív 185
doplniaci obsahový objekt 185
doplnený nominatív 155
doplnková funkcia pomenovacieho nominatívu 157
doplnkové spojky 686
doplnkový inštrumentál 189
doplnkový vzťah. 685; p. aj verbálno-atributívny vzťah
doplnok: hodnotiacia vložka s prechodom v tesnú väzbu v platnosti doplnku 154, prirovnávacia nominatív ako doplnok 157, nominatív miery a funkcia doplnku 158; p. aj dilogický, zložený doplnok
doprostred (predložka) 661
dorozumievacia hodnota: vôľové citoslovencia z hľadiska dorozumievacej hodnoty 813; p. aj komunikačný akt
dosiaľ (zámeno): ukazovací element *-a-* v koreni zámena *dosiaľ* 257; ukazovací význam 266
doslova, *doslovne* (častice) 769
dosť (číslovka) 333
dostačíť, modálne 369
dostať, v spojení so sponou *byť* 373
dovídiť, v spojení so sponou *byť* 372
dovládať, modálne 369
dozista (častica) 773
dôraz: zvrtné zámeno *sám* pri dôraze 250; dôraz pri častiach 757, pri citoslovciach 807
dôrazný výraz 756
dôsledkové spojky 686
dôsledkový vzťah 685; p. aj konkluzívny vzťah
dôsledok p. vzťah dôsledku
dôvernoscť p. datív dôvernoscť
druh: druhy príznamu pri príd. monách 197; p. aj slovné druhy, genitív druhu
druhá osoba: osobné zámena 2. osoby 237, skloňovanie zámen 2. osoby 239; všo-
obecná 2. osoba pri zámenách *vy* 239, 2. osoba sg. sloviac 508, pl. sloviac 511; zastupovanie zámena 2. osoby zámenami 3. osoby 241, 3. osoba sg. namiesto 2. osoby v emfáze 513, 3. osoba pl. sloviac namiesto 2. osoby 515
druhá podoba: inifinitívneho kmeňa 436, príznamného kmeňa 436
druhotné citoslovencia 808; p. aj sekundárne citoslovencia
druhotné predložky 620, 660; p. aj sekundárne predložky
druhotné príslovky 571
druhotné spojky 697; p. aj sekundárne spojky
druhovú príslušnosť: genitív druhovej príslušnosti 168

druhovú číslovku 315, 348; určité 348; neurčité 349; p. aj speciáliá

druhovo prívlastňovacie prídavné mená 204

druhový plurál 161

druhý (číslovka) 344, ako zámeno 313

druhý raz (číslovka) 344

druhý stupeň 210; tvar 2. stupňa 216, náhrada základného stupňa 2. stupňom 218, skloňovanie tvarov 2. stupňa 226, 2. stupeň pri príslovkách 581; p. aj porovnávací stupeň, komparatív

duál 34

dub (vzr podst. mien) 87

dubletné rodové tvary 132

dubletnosť: odstraňovanie dubletnosti 48; p. aj rodové dubletnosť

dubletný plurál 129

dublety: vývin v morfológii cez dublety 48, pri skloňovaní cudzích priezvisk na *-er, -el* 77, dublety zvratných a nezvratných sloviess 378, pri tvorení tvarov imperatívu 483; p. aj mužská dubleta, rodové, číselné dublety, dvojtvary

duch, tvary D. a L. sg. 79, N. a A. pl. 139

duplicita slovesnej väzby 408

dva (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 316, skloňovanie 320, radová číslovka k číslovko *dva* 342, podielové spojenia s číslovkou *dva* a vyššími číslovkami 352

dvadsať (číslovka), zakončenie 326

dvadsiaty — deväťdesiaty (číslovky) 345

dravosť (číslovka), vznik 325

dvere, tvary G. pl. 107, ostatných pádov 108; vokalizácia predložiek *nad, od, pod, pred* pred tvarmi slova *dvere* 631

dvojačistý (číslovka) 340

dvojaký, dvojakô (číslovky) 349

dvojbodka: označovanie pauzy pri cito-slovoiciach 808

dvojlenné parataktické spojky 681

dvojlenné pomenovanie: vyjadrenie prívlastnoscia pri majiteľovi veci pomenovanom dvojlenným pomenovaním 220

dvojlenné spájacie prostriedky 681

dvojlenný intenzívny systém 393

dvojice p. heteronymné rodové, súvzťažné, vidové dvojice

dvojité pomenovanie: možnosť dvojitého pomenovania pre abstraktné javy 63; p. aj synonymické pomenovanie

dvojité spojky 695

dvojitý (číslovka) 340

dvojitý genitív 167

dvojtvary: štýlové zafarbenie dvojtvarov 26, vývin v morfológii cez dvojtvary 48, výskyt rovnocenných dvojtvarov 49; v N.-A. pl. podst. mien *vták, vlk, pes* 74; pri skloňovaní niektorých muž. živ.

podst. mien vzoru chlap latinského a gréckeho pôvodu 75, 124, niektorých muž. neživ. podst. mien vzoru dub latinského pôvodu 124, cudzích priezvisk na *-er, -el* 77, domácich priezvisk na *-ec, -ek, -ok* 78, muž. živ. podst. mien na *-čik* 78; v G. a A. sg. slova *fako* 78, 86, domácich priezvisk na *-o* 78, 86; v D. a L. sg. slov *človek, pán, don, šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, syn, duch, Kristus* 78, v L. sg. slov *kôň, koník, koniček, somár, žrebec* 79, v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 82, v N. a A. pl. slov *anjelik, anjelček, bôžik, čertík, škriatok* 83, 138, v G. a A. pl. slova *host* 83, v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 86, v N. pl. podst. mien *výherca, záujemca* 87, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 90, v L. sg. muž. neživ. podst. mien na *-r* 93, v G. pl. podst. mena *čas* 94, v L. pl. podst. mena *sen* 95, v I. pl. podst. mien vzoru dub 96; pri skloňovaní neživ. podst. mien vzoru *-tel* 97, niektorých neživ. podst. mien vzoru stroj, ktoré vznikli zo živ. podst. mien 98; v L. sg. podst. mena *deň* 99, v G. pl. podst. mien *kôň, peniaz, groš* 100, v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 104, v G. pl. žen. podst. mien vzoru ulica 107, v D. a L. pl. podst. mena *rozopra* 108, v G. sg. žen. podst. mien vzoru dľaň 109, v I. pl. podst. mena *dvere* 108, v G. sg. podst. mien *hneď, tvár, myseľ* 110, N.-A. sg. podst. mien typu *bremä/bremeno* 114; pri skloňovaní podst. mien *oko, ucho* v pl. 115; v G. pl. str. podst. mien vzoru mesto 117; pri skloňovaní str. podst. mien vzoru dievča v pl. 121, osobných prívlastňovacích zámen 249; v G.-A. sg. zámena *ten* 257, v N. sg. číslovky *jeden* 318, v I. číslovky *dva* 321, v I. číslovky *tri* 322; pri časovaní slovesa *kajať sa* 437, sloviess vzoru česať — česem 447; pri aktívnom tvare prechodníka 488; pri činnom prídastí prítomnom 491; pri trpnom prídastí 498; pri vlastnostných príslovkách s morfému *-e* 576; pri vlastnostných príslovkách s morfému *-o* 578; pri vlastnostných príslovkách z adjektívizovaných prídastí 581; p. aj dublety

dvojvidovosť slovesa 425

dvor, vokalizácia predložiek *nad, od, pod, pred* pred tvarmi slova *dvor* 631

dychtíť, modálne 367

dynamické príznaky 360

dynamickosť morfológie 46

dz, p. d — dz, d — dz, dz — dž

dz — dž (alternácia), pri časovaní sloviess vzoru česať — česem 446

dž, p. dz — dž, g — dž

E

- e, vkladné v G. pl. podst. mena *Vráble* 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, str. podst. mien vzoru mesto 117, str. podst. mien vzoru srdce 119; p. aj e — ie, e — o, ia — e, ie — e, o — e
- e (prípona), tvary vokatívu na -e v sg. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, skloňovanie českých priezvisk na -e podľa vzoru chlap 125, skloňovanie českých priezvisk na -e podľa vzoru hrdina 86, 125, skloňovanie inoslovanských miestnych mien na -e podľa vzoru srdce 127; v L. sg. podst. mena *deň* 99, v N.-A. pl. muž. neživ. podst. mien na -r, -l 99, v rodinných prívlastňovaciach príd. menách 221; vlastnostné príslovky s morfé-
mou -e 575, vlastnostné príslovky na -e od adjektívizovaných prídastí 581, okolnostné príslovky s morfé-
mou -e 586
- e (zakončenie slov), skloňovanie cudzích mužských životných podst. mien typu kuli 124, skloňovanie slov talianskeho pôvodu na -e 125, skloňovanie anglických a francúzskych mien a iných slov zakončených na nevyslovované -e 126
- é (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru kuli 124
- e — ie (alternácia), v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, vzoru žena 102, vzoru ulica 105, vzoru mesto 115, vzoru srdce 118; pri skloňovaní čísloviek *šest* a *sedem* 324; pri imperfektivizácii sloviac príponou -a- 416
- e — o (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 75, vo vokatíve sg. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85; pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97, žen. podst. mien vzoru kost 110; pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 203
- ě, p. ě — o
- ě (zakončenie slov), skloňovanie českých priezvisk na -ě podľa vzoru chlap 125, podľa vzoru hrdina 86, 125, podľa vzoru kuli 125
- ě — o (alternácia), pri skloňovaní českých rodnych mien a priezvisk na -ěk 126
- ea (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru žena na -ea 102, 127
- ec (prípona alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien vzoru chlap na -ec 75, muž. neživ. podst. mien na -ec 97
- ei (zakončenie slov), skloňovanie nemeckých priezvisk na -ei 126
- eje (prípona), v rodinných prívlastňovaciach príd. menách 221
- ejši (prípona), pri tvorení komparatívu príd. mien 211
- ejšie (prípona), pri tvorení komparatívu prísloviek 582
- ek (prípona alebo zakončenie slov), skloňovanie priezvisk na -ek 76, tvar N. pl. pri muž. živ. zdobneninách na -ek 80
- ěk (zakončenie slov), skloňovanie českých rodnych mien a priezvisk na -ěk 126
- ekvivalenty viet 807
- el (zakončenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -el 77
- el (prípona alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -el 76, muž. neživ. podst. mien na -el 97
- elácia: pri zámene *taky* 261
- element p. slovtvorný, ukazovací, derivačný, tematický element
- elidovaná spona 472
- elidované sloveso: vylučný akuzatív vo výzvovej konštrukcii s elidovaným slovesom 160
- elidovaný tvar 465
- elipsa: pri substantivizácii 194
- emfatická dĺžka pri expresívnom použití slovných druhov 808
- emocionalnosť citosloviac 818
- eň (prípona alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -eň 76, muž. neživ. podst. mien na -eň s vynechávaním alebo bez vynechávania e 97, žen. podst. mien na -eň s vynechávaním e 109
- enko (zakončenie slov), skloňovanie inoslovanských priezvisk na -enko 74
- eno (zakončenie slov), štylistická platnosť tvarov typu *bremeno* 26; používanie tvarov typu *bremeno* popri tvaroch typu *bremä* 114
- entína (číslovka) 335
- entý (číslovka) 348
- entýkrát, entý raz (číslovky) 348
- ený (-ená, -ené) (prípona), v trpnom prídastí 497
- er (zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -er 76
- ero (prípona), v číslovke *viacero* 337
- es (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na -es 75, 123; tvar N. pl. pri cudzích muž. živ. podst. menách na -es 81; skloňovanie cudzích muž. neživ. podst. mien na -es 88, 124, francúzskych rodnych mien a priezvisk na nevyslovované -es 126
- esejistický štýl: konštrukcia s *ktorý* v esejistickom štýle 287
- ešte, ešteže (časticce) 769
- et (zakončenie slov), skloňovanie muž. neživ. podst. mien na -et 97
- etymologická figúra: instrumentál nástroja v etymologickej figúre 187; obsahový instrumentál ako etymologická figúra 192

existencia: neosobné slovesá vyjadrujúce existenciu 404
 explikatívny vzťah 685; p. aj vysvetľovací vzťah
 expresívna oblasť jazyka 816'
 expresívne pomenovania: odrastených alebo dospelých osôb a vecí 137
 expresívne slová: časovanie slovesa *hajťat* 437
 expresívnosť: záporového genitívu v porovnaní so synonymným nominatívom a akuzatívom 175, citoslovieč 816
 expresívny zámer: štylistické využitie kategórie rodu s expresívnym zámerom 139
 externá akcia agensa 391
 -ey (zakončenie slov), skloňovanie anglických priezvisk na -ey 125, slova *jockey* 125, francúzskych priezvisk na -ey 126

F

f, v citoslovciach 808
 -f (zakončenie slov), tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien na -f 81
 F (skratka pre fundamentum) 406
fako, tvary G. a A. sg. 73, 86
faksimile, skloňovanie 127
faktický (častica) 770
 faktitíva p. nezvratné faktitíva
 faktovosť 410
 familiárny dialóg: častica *ho* vo familiárnom dialógu 752
 familiárny štýl: stredoslovenské tvary typu *dobré* v krásnej literatúre ako prvok familiárneho štýlu 225
 fáza, p. začiatočná, stredná, konečná fáza
 fázové slovesá 363; v spojení so sponou *byť* 373; p. aj vidové slovesá
 femininum 129; p. aj ženský rod
figu, *figu borová*, *figu drevená*, *figu maková* (častice) 770
 figúra: p. etymologická figúra
 -fil (morféma), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -fil 82
 finálny vzťah 685; p. aj účelový vzťah
 flámske mená: skloňovanie flámskych mien na -s 75
 flektívno slovné druhy 29, 31; p. aj ohybné slovné druhy
 flektívne jazyky 32
 flektívny typ: jeho podstata 50; v slovenskej morfológickej stavbe 51; v slovenskej morfológickej stavbe v porovnaní s inými typmi 59
 flektívny typ ako typ skloňovania 45; p. aj morfológický flektívny typ, živé, neživé flektívne typy, vzor
 flexia 45; p. aj ohybanie
 -fób (morféma), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -fób 82
 fonická rovina: vymedzenie v rámci iných rovín jazykového systému 21; vzťahy

medzi morfológickou a fonickou rovinou 25; morfológia ako prechodná oblasť 26; p. aj zvuková rovina
 fonologické jednotky: využívanie fonologických jednotiek v morfológii na ciele morfológie 26
 forma: morfológickej jednotky 22; p. aj gramatická, vonkajšia forma
 formalizovanie zámen 284
 formálna deformácia: pri vzniku citoslovieč z imperatívnych tvarov 824
 formálna rozčlenenosť niektorých pozdravov 815
 formálna stránka: morfológickej kategórie 36; časť 753
 formálna zložka *sa* 376
 formálne sloveso *byť* 463; p. aj opisné sloveso
 formálne vyznačenie rodu 130
 formálny prostriedok: na vyjadrenie gramatického významu 22, formálne prostriedky syntaxe 23
 formálny základ gramatického rodu 129
 formant: vymedzenie 38, povaha formantov v slovenčine 41; formant *sa* 380; formant *si* 383; p. aj relačný, sufixálny, zvrätný formant, tvarotvorná prípona
 francúzske mená, slová: skloňovanie slov na nevyslované -e, mien na nevyslované -es a mien na -ey 126, rod slov francúzskeho pôvodu 135
 frazeologické spojenia: pomnožný pl. miesto sg. vo frazeologických spojeniach 147, číslovka *štyri* v spojení *mať štyri svety* 323, číslovka *štyri* v spojení *byť (niekoľko) štyri svety* 323, spojenia *o sníľých päť, jeden za päť a druhý bez jedného za šest, kúpiť za päť prstov* 325, číslovka *štvoro* vo frazeologickom spojení *štvoro na päťoro* 337
 frazeologické zvraty p. znorávené frazeologické zvraty
 frekventatíva: odvodzovanie frekventatív 419
 funkcia: nositeľa deja, agensa, pacienta, objektu, okolnosti, príznaku 71; pri kategórii rodu 128; delenie zámen podľa funkcie 234; funkcia spojky 679; p. aj onomatologická, imperfektívizačná, delimitatívna, doplnková, prísudková funkcia
 funkčná sekundárnosť abstraktných substantív 63
 futúrum: aglutinačná úrta v prefixálnom tvorení futúra niektorých nedokonavých sloves predponou *po-* 57; synonymné tvary futúra pri slovesách vyjadrujúcich pohyb a niektoré deje spojené s pohybom 421; vzťah futúra ku kondicionálu 431; vyjadrenie kategórie osoby a kategórie čísla v tvaroch futúra 465; tvary indikatívu futúra 478; používanie futúra 534; p. aj predponové futúrum, budúci čas

g, v citoslovciach 808; p. aj *g—dž*
-g (zakončenie slov), tvar N. pl. pri muž.
 živ. podst. menách na *-g* 80

g—dž (alternácia), pri odvodzovaní živočíš-
 ných príd. mien 204

gazdíná (vzor podst. mien) 110

-ge (zakončenie slov), skloňovanie francúz-
 ských a anglických mien na *-ge* s nevyslo-
 vovaným *e* 126

generálne opytovacie zámeno 30; p. aj
 absolútne opytovacie zámeno

genitív: kategória genitívu 70, všeobecný
 význam genitívu 152, významy a použi-
 vanie genitívu 166; príslušnosti 167, pô-
 vodcu 167, nositeľa deja 168, vlastníka
 168, druhovej príslušnosti 169, druhu 169,
 vlastnosti 170, obsahu 170, mieraného
 obsahu 171, počítaného obsahu 171,
 množstva 171, synonymita partitívneho
 genitívu s genitívom množstva 172, času
 173, konečného objektu 176, genitív
 vlastníka ako náhrada detívu vlastníka
 179, vznik zložených príd. mien z väzby
 s genitívom 209, väzba príd. mien s ge-
 nitívom 209, vyjadrenie privlastnenia
 genitívom pri všeobecných a vlastných
 podst. menách tvaru príd. mien 230,
 združená väzba s akuzatívom a geni-
 tívom pri slovesách 392;

tvar G. sg. podst. mena *fako* 78, G. sg. niektorých
 domácich priezvisk na *-o* 78, 86; G. pl.
 podst. mien *host* a *ľudia* 83, G. sg. muž.
 neživ. podst. mien vzoru *dub* 89, G. pl.
 podst. mien vzoru *dub* 94, G. sg. muž.
 neživ. podst. mien vzoru *stroj* 99, G. pl.
 podst. mien vzoru *stroj* 100, G. pl. žen.
 podst. mien vzoru *žena* 102, G. pl. žen.
 podst. mien vzoru *ulica* 105, G. sg. žen.
 podst. mien vzoru *dlaň* 109, G. sg. žen.
 podst. mien vzoru *kosť* 110, G. pl. žen.
 podst. mien vzoru *gazdíná* 111, G. pl.
 str. podst. mien vzoru *mesto* 115, G. pl.
 str. podst. mien vzoru *srdce* 118, G. pl.
 str. podst. mien vzoru *dievča* 121; po-
 užívanie kratších a dlhších tvarov v G.
 zámen *ja* a *ty* 240, dlhšie (nárečové)
 tvary v G. sg. osobných privlastňovacích
 zámen 249;

používanie predložiek s genitívom: *bez*
 633, *do* 635, *od* 644, *okrem* 646, *skrz* s G.,
u 654, *z* 657, *za* s G. 658, *znad*, *sponad*,
spod, *spopod*, *spred*, *spoza*, *spopri*, *zmedzi*,
spomedzi 659, *blízko*, *blízko*, *blížšie* 660,
doprostred, *konča*, *kráj*, *pokraj*, *skraja* 661,
miesto, *namiesto*, *mimo* *pomimo*, *napred*,
vopred, *naprieč* s G. 662, *nazad*, *nedaleko*,
níže, *poníže*, *obdiateč*, *okolo*, *kolo*, *kol* 663,
počas, *podľa*, *dľa*, *vedľa*, *povedľa*, *pozdlž*
 664, *pozdola*, *pozhora*, *pristo*, *prostred*,
naprostred, *vprostred*, *uprostred* 665, *stra-*

ny, *strán*, *straniva*, *stred*, *vnútri* 666,
vôkol, *vyše*, *povyše*, *zdola*, *zhora*, *spospred*,
znútrú, *skonča*, *zôkol*, *sponíže*, *spovyše* 667,
vplyvom, *prostredníctvom*, *pomocou*, *účini-*
kom, *cestou*, *mocou*, *silou*, *vinou*, *následkom*,
ohľadom 670, *koncom*, *začiatkom* 671, *na-*
vzdory s G. 674

p. aj adnominálny, dvojitý, hebrejský,
 partitívny, časový, záporový, adverbálny,
 obsahový, bezpredložkový, holý genitív

genitívna rekecia 391

genitívna väzba 72

genitívny objekt 162

genus verbí 432; p. aj kategória slovesného
 rodu

geografické názvy 140; p. aj zemepisné,
 zemepisné vlastné, vlastné zemepisné
 mená

-gna (zakončenie slov), skloňovanie talian-
 ských miestnych mien na *-gna* 127

gradácia 45; p. aj sémantická gradácia,
 stupňovanie, komparácia

gradačný vzťah 685; p. aj stupňovanie

gramatická časť gramatického tvaru 38

gramatická forma: gramatická forma prí-
 sloviek 574; zložených prísloviek 590;
 okolnostné príslovky bez gramatickej
 formy 591; gramatická forma citosloviec
 807; p. aj zmeravenie gramatickej formy
 gramatická hodnota pomenovacích pro-
 striedkov 25

gramatická charakteristika podstatných
 mien 71

gramatická kategória: rozdiel medzi morfo-
 logickou a gramatickou kategóriou 33;
 gramatické kategórie podst. mien 68,
 gramatická kategória zhody v rode, čísle
 a páde pri príd. menách 196, osoby 428,
 uplatňovanie sa gramatických kategórií
 podst. mien, príd. mien a prísloviek
 pri číslovkách 314, gramatické kate-
 górie sloviac 428, gramatické kategórie
 pri príslovkách 35, 565, 574

gramatická morféma 38, gramatické mor-
 fémy a kategórie podst. mien 68; p. aj
 rozštiepená, samostatná gramatická mor-
 féma, relačná morféma

gramatická osoba p. nulová gramatická
 osoba

gramatická príbuznosť prídavných mien
 a sloviac 209

gramatická stavba jazyka 21

gramatické jadro vety 571

gramatické prípony: povaha rytmického
 krátenia dlhých slabík v gramatických
 príponách po dlhej slabike bázy 25

gramatické príznaky: celkové členenie
 podst. mien podľa gramatických a iných
 príznakov 67

gramatické slovné druhy 30; p. aj pomocné,
 synsémantické slovné druhy

gramatické slovo: bilaterálna povaha gra-

matickeho slova 22; príslušnosť gramatických slov do morfolologickej roviny jazyka 25; štýlové rozdiely v oblasti gramatických slov 27; uplatňovanie sa polysémie v oblasti gramatických slov 679
 gramatické tvary slov 21; porovnanie tvorenia gramatických tvarov a tvorenia slov 24
 gramatické vlastnosti základných skupín citosloviee 810
 gramatické výrazy 27
 gramatický formant 376
 gramatický prefix 41
 gramatický rod: korešpondencia medzi obsahom kategórie menného rodu podst. mien a obsahom pojmu 33, uplatňovanie sa gramatického rodu 129; p. aj štvrtý gramatický rod
 gramatický švík 25
 gramatický tvar: vymedzenie, stavba gramatického tvaru 37; meravenie gramatických tvarov podst. mien 69
 gramatický údaj 68
 gramatický ukazovateľ: rod, číslo a pád ako gramatický ukazovateľ 68
 gramatický význam: rozdiel medzi gramatickým a lexikálnym významom 22; rovina gramatického významu 387
 gramatikalizácia lexikálnej jednotky 29
 grécke mená: skloňovanie mužských osobných mien 75, 123, skloňovanie ženských mien 102, 127, skloňovanie muž. neživ. podst. mien na *-us, -os, -es* 88, 123
groš, tvary G. pl. 100

H

h, p. *c* — *ž* — *h*, *h* — *ž*, *z* — *ž* — *h*
-h (zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-h* 80
h — *ž* (alternácia), vo vokative muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri časovaní sloviess vzoru brať — beriem 445, pri časovaní sloviess vzoru česať — česem 446
húdam (častica) 770
hajať, podoba prezentnej tematickej morfémy 437
hajde (citoslovce) 822
haky-baky, slovnodruhová platnosť 822
halabala (príslovka) 822
hambíť sa, modálne 366
három-fárom (príslovka) 822
haruspex, skloňovanie 75
 hebrejský genitív 142
hej (častica) 770
hej (citoslovce), vo funkcii nezhodného atribútu 232
heno ten (zámeno) 260
hentam ten (zámeno) 260
hentem (zámeno) 260; substantivizované 261

héros, skloňovanie 75, 124
 heterogénne spojky 684
 heteronymné rodové dvojice 136
 heteronymné rodové názvy 137
hja (citoslovce), pôvod 823
hla (citoslovce), pôvod 823
 hláskoslovná forma citosloviee 809
 hláskoslovná stránka citosloviee 808
 hláskoslovný vývin pri citoslovciach 808
 hlásková deformácia: pri vzniku citosloviee z imperatívnych tvarov 823
 hlásková podoba citosloviee 809
 hlásky: výskyt osobitných hlások v citoslovciach 808
hlaone (častica) 771
 hlavné syntaktické funkcie podstatných mien 61
hned (podst. meno), skloňovanie 110
hned (častica) 771
hned ako (spojka) 719
ho (častica) 771; pri slove *poď* 485
hoci (spojka) 719
hoci (častica) 771
hoci-/hoc- (morféma), zámená s *hoci-/hoc-* 297
hoden (príd. meno) 200
hodlať, modálne 366
hodne (číslovka) 333
 hodnota p. gramatická hodnota
 hodnotiaci vložka: vložkový nominatív ako hodnotiaci vložka 154
 hodnotiaci častice 750
 hodnotiaci nominatív 153
 Holly J.: tvary typu *dohonoriaci, -a, -e* u J. Hollého 485
 holý datív: využívanie holého datívu pri živ. podst. monách 64
 holý genitív: synonymita predložky *po* a lokálom a holého genitívu v nezhodnom prívlastku 631, holý genitív vlastnosti ako poetizmus 170
 holý pád: propozicionalizácia holých pádov podst. mien 669
 homonymná p. rodové, číselné homonymná homonymia, homonymita: pádových prípon 52, 129, 152; čísla 146
 homonymné paralely pomnožných podstatných mien a podstatných mien s obyčajným plurálom 146
hore (predložka) 661
 horizontálna os 26
horká, horké, horký, horkýtam, horkýže, horkýžetam (častice) 771
host, tvary N., G. a A. pl. 83
 hovorová reč: osobné tvary pri muž. zvieracích názvoch 138, citoslovca ako prostriedok hovorovej reči 810
 hovorové jazykové prostriedky: nezvratné neosobné tvary typu *zabílo (ho)* 26
 hovorové varianty: zámená *hentem* a *hentam* ako hovorové varianty zámen *tamtén, tamto ten* 260

hovorové výrazy: zámeno *henten* 260, zámeno *hentam* 260

hovorové zafarbenie: príležitostného kolektívneho významu 148, posunutého kusového významu 150, príležitostnej substantivizácie 194

hovorový jazyk: skloňovanie zvieracích podst. mien muž. rodu v pl. podľa životných 74, prípona *-mi* v I. pl. str. podst. mien vzoru dievča 122, stredoslovenské tvary typu *dobrô, dobrieho* 225, zámeno *tuná* 265, zámeno *tuto* pri poukazovaní na blízkú osobu 265, absolútne relatívum *čo* 288

hovorový štýl: tvary A. sg. typu *hríba, smreka* ako príklad na vzťahy medzi morfológiou a štylistickou rovinou spisovnej slovenčiny 26; používanie komparatívu príd. mien namiesto pozitívu 217; používanie prívlastnenia typu nášho susedova záhrada 220; rodinné prívlastňovanie príd. mená na *-ovie* 221; používanie zámena *taký* v hovorovom štýle 261; modálne sloveso *byť* 369

hovorový úzus: dubletné rodové tvary ako vplyvy z hovorového úzu 132

hovorový variant: zámeno *henten* ako hovorový variant zámena *tamten* 260

hí, hr-hr (citoslovcia), vo funkcii nezhodného atribútu 232

hranice medzi slovnými druhmi 29

hraničné kategórie 37

hrdina (vzor podst. mien) 86

hromadné číslovky: otázka vhodnosti termínu 335

hromadné podstatné mená 147; p. aj hromadné substantíva, kolektíva

hromadné substantíva 66; p. aj hromadné podstatné mená, kolektíva

hromadný singulár 147

hruš, skloňovanie 110

huncút, v postavení nezhodného prívlastku 230

hurá (citoslovcie), vo funkcii nezhodného atribútu 232

hybaj, hybáj (citoslovcia), pôvod 824

hybridné prvky: slovesné podst. meno ako hybridný prvok 504

hybridné tvary: pri slovesách a zámenách 30

hybridnosť tvarov 30

hynúť — hyniem (slovesný vzor), morfe-
matická a lexikálna charakteristika 443

hyperbolická platnosť čísloviek *desatoraký, desatorako, stovaký, storako, tisícovaký, tisícovako* 349

hyperbolické spojenia: *sto a sto, stá a stá* 328

hypokoristiká: príslušnosť hypokoristik na *-o* k maskulínam 132; p. aj zvieracie hypokoristiká

hypotaktická spojka, hypotaktické spojky: synonymita hypotaktických spojok so

základnou hypotaktickou spojkou *že* 679; vydelenie hypotaktických spojok a ich význam 684; prehľad hypotaktických spojok 686; p. aj základná hypotaktická, najvšeobecnejšia hypotaktická spojka

hypotaxa 679; p. aj pravá, nepravá hypotaxa

hypotetický vzťah 685; p. aj podmienkový vzťah

CH

ch, p. ch — s, ch — š

-ch (zakončenie slov), prípona *-i* v N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ch* 80; prípona *-ovia* v N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ch* 81

ch — s (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 80

ch — š (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri časovaní sloves vzoru česať — česem 446

chápanie p. kusové, látkové, abstraktné chápanie

charakter vzťahu vyjadreného pádom podstatného mena 70

charakteristické rodové prípony 129; p. aj silné rodové prípony

charakteristika p. rodová charakteristika

chce sa, modálne 367

chcej- nechcej, platnosť výrazu 484

chciet, modálne 366, tvary indikatívu prezenta 473

-che (zakončenie slov), skloňovanie francúzskych osobných mien na *-che* s nevyslovovaným *e* 126

chlap (vzor podst. mien) 73

chlapúť sa, modálne 366

chráňboh, chráňbože (častice) 765

chráňúť sa, modálne 367

chráňpane (častica) 765

chudnúť — chudnem (slovesný vzor), morfe-
matická a lexikálna charakteristika 449

chvalabohu (častica) 771

chyrovať, v spojení so sponou *byť* 372

chytať — chytím (slovesný vzor), morfem-
atická charakteristika 436, lexikálna charakteristika 437

I

i, písanie *i* a *y* v niektorých zvukomaleb-
ných citoslovciach 817; p. aj *i — í, i — i/y — y, i — j*

i (spojka) 720

i (častica) 772

-i- (prípona), v imperatívne 483

-i (prípona), v I. sg. podst. mien *koň, somár, žrebec* 79, v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87, v I. sg.

muž. neživ. podst. mien vzoru dub 92, v L. sg. podst. mena *deň* a neživ. podst. mien na *-r, -l* 99, v D.-L. sg. žen. podst. mien vzoru žena 102, v G. sg. podst. mien vzoru dlaň 109, v L. sg. podst. mien vzoru mesto 115; skloňovanie slovenských mien na *-i* podľa vzoru pekný 224

-i (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru kuli zakončených na *-i* 124, cudzích priezvisk na *-ai* 125, rumunských mien na *-i* typu *Petrovici* 126

i, p. *i* — *í*, a — *í*, *i* — *i/j* — *y*, *ø* — *í*

-i (prípona), v G.-A. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 83; v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100, žen. podst. mien vzoru žena 104, žen. podst. mien vzoru ulica 106, str. podst. mien vzoru mesto 117, str. podst. mien vzoru srdce 119; skloňovanie slovenských miestnych mien str. rodu na *-i* 120, českých miestnych názvov na *-i* 127

-i (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru kuli zakončených na *-i* 124

i čo (spojka) 720

i — *í* (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 105, vzoru gazdina 111, vzoru mesto 115, vzoru srdce 118; pri imperfektivizácii slovíes príponou *-a-* 416

i — *i/j* — *y* (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-ova-* 417

i *keby* (spojka) 720

i *keď* (spojka) 720

i — *ø* (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap na *-čile* 78

i *tak* (spojka) 721

i *to* (spojka) 721

ia, p. a — *ia*, a — *á/ia*, ä — *ia*, *ia* — a, *ia* — ä, *ia* — e

-ia (prípona), v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 83

-ia (zakončenie slov), skloňovanie cudzích žen. podst. mien na *-ia* 127

ia — a (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-ova-* 417, pri časovaní slovíes vzoru žuť — žujem 451

ia — ä (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-ova-* 417

ia — e (alternácia), pri časovaní slovíes vzoru žuť — žujem 451

-iac/-ac (prípona), tvorenie aktívneho tvaru prechodníka príponou *-iac/-ac* 488, príslovky s morféom *-iac* 586

-iaci (*-iaca*, *-iace*)/*-aci* (*-aca*, *-ace*) (prípona), v ňinnom prítomnom 491

iba (spojka) 721

iba, *ibaže* (častice) 772

-ič (prípona), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ič* 83

-iček (prípona), skloňovanie muž. živ. demi-

nutív na *-iček* 75, muž. neživ. deminutív na *-iček* 88

íca (starší tvar prechodníka) 489

identifikácia: nominatív osobných zámen pri identifikácii 243

identifikačná zložka 820

idiomatické pomenovania pri vyjadrovaní singulativnosti 150

ie, vkladné v G. pl. podst. mena *Ladce* 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, žen. podst. mien vzoru ulica 106, žen. podst. mien vzoru gazdina 111, str. podst. mien vzoru mesto 116, str. podst. mien vzoru srdce 119; p. aj *ie* — e, *ie* — ø, e — *ie*, ø — *ie*

-ie (prípona), skloňovanie slovenských miestnych mien na *-ie* 127

ie — e (alternácia), pri skloňovaní muž., neživ. podst. mien vzoru dub 89, pri imperfektivizácii slovíes príponou *-ova-* 417, pri časovaní slovíes vzoru niest — nesiem 442, pri časovaní slovíes vzoru žuť — žujem 451

ie — ø (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97

-iec (zakončenie slov), skloňovanie muž. neživ. podst. mien na *-iec* 97

-iech (prípona), archaická prípona *-iech* v L. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 95

-ieva- (prípona), pri imperfektivizácii slovíes 419

-ik (prípona), tvar N. pl. muž. živ. zdrobnenín na *-ik* 80; tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien na *-ik* 82

-ika/-ínka- (prípona), slovesá so zdrobnovacou príponou *-ika/-ínka-* 420

-illa (zakončenie slov), skloňovanie španielskych mien na *-illa* 127

imperatív: gramatická kategória osoby v imperatíve 429, prázdna morféma p-v imperatíve 462, osobné prípony v imperatíve 464, aktívne tvary 483, pasívne tvary 485, indikatív prézenta dokonavých slovíes za imperatív 530, indikatív prézenta nedokonavých slovíes za imperatív 531, prézent za imperatív vo výhražnej vete 531, používanie imperatívu 546; p. aj zmeravené imperatívy, rozkazovací spôsob

imperatívna morféma 483

imperatívne citoslovčia 815; p. aj rozkazovacie citoslovčia

imperatívne výrazy 484

imperatívny základ: tvorenie imperatívneho základu 483

imperfektivizácia 413, 415

imperfektivizačná funkcia 415

impersonalizácia 397, 399, p. aj neosobné slovesá

implicitný agens 396

-in (prípona alebo zakončenie slov), pri pri-

vlastňovacích príđ. menách 219, skloňovanie mužských priezvisk na *-in* 229 *bn/ŕm*, p. *a/ä* — *in/ŕm*
-ina (prípona), v zlomkových číslovkách 332

inďé (zámeno) 305

inďé (spojka) 722

inďé, ináče (častice) 772

inadial (zámeno) 305

inak (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293

inak (častica) 772

inakadial (zámeno) 305

inakšé (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293

inakšie (zámeno) 305

inam (zámeno) 305

inde (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293

indeterminované slovesá 411

indikatív 429; osobné prípony v indikatíve
prézenta 464, aktívne tvary indikatívu
prézenta 470, pasívne tvary indikatívu
prézenta 473, aktívne tvary indikatívu
préterita 474, pasívne tvary indikatívu
préterita 477, aktívne tvary indikatívu
antepreterita 478, otázka pasívnych tvarov pri indikatíve antepreterita 478, aktívne tvary indikatívu futúra 478, pasívne tvary indikatívu futúra 479; p. aj oznamovací spôsob

indikátor: ukazovacie zámená ako pomocný indikátor 235; významových centier výpovedí 755

indikujúci prostriedok 757

individualizujúce pomenovania 136

infinitív: stavový datív pri infinitíve 180, združená väzba s akuzatívom a infinitívom 393, infinitív neosobných slovíe 400, aktívny tvar infinitívu 486, pasívny tvar infinitívu 486, používanie infinitívu 556; p. aj zvratný, pasívny infinitív, neurčitok

infinitívna morféma 434

infinitívna rekeia 391; p. aj výlučná infinitívna rekeia

infinitívny kmeň 436; prvá a druhá podoba infinitívneho kmeňa 436; p. aj neurčitkový kmeň

infinitívny základ 486

inchoatívna fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj začiatočná fáza

-inka- (prípona), slovesá odvodené zdobňovacou príponou *-inka-* 420

inokade (zámeno) 305

inokedy (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293

inoslovanské mená: skloňovanie inoslovan-

ských priezvisk na *-ko*, *-enko* 74, srbochorvátskych priezvisk na *-ac* 78, 125; D. a L. sg. slovanských (ruských a bulharských) osobných mien na *-ov* 80; skloňovanie českých priezvisk na *-e* (*-é*) podľa vzoru hrdina 86, 125, srbochorvátskych miestnych mien na *-ac* 97, 125, inoslovanských miestnych mien str. rodu zakončených na *-e* podľa vzoru srdce 118, 127, inoslovanských miestnych mien str. rodu na *-ie*, *-í* podľa vzoru vysvedčenie 120, 127, slovanských osobných a zeme-
pisných mien tvaru príđ. mien podľa vzoru pekny 224, českých mien tvaru príđ. mien podľa vzoru cudzí 226, slovanských priezvisk zakončených na *-ov* a *-in* 229

inoslovanské priezviská: skloňovanie inoslovanských priezvisk na *-ko*, *-enko* 74; p. aj slovanské mená, slovanské osobné mená

inšé (zámeno) 305

inštrumentál: kategória inštrumentálu 70, všeobecný význam inštrumentálu 152, významy a používanie inštrumentálu 185, miesta 185, času, nástroja 186; prostriedku 187, pôvodu 187, príčiny 188, zreteľa 188, spôsobu 188, porovnania, miery, účelu 189, 190, prechodného objektu 191, výlučného objektu 191, väzba príđ. mien s inštrumentálom 210; združená väzba s akuzatívom a inštrumentálom pri slovesách 393; synonymita predložky *po* s lokálom a holého inštrumentálu 630;

prípony *-mí* a *-amí* v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 95, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 101, žen. podst. mien vzoru kost 110, str. podst. mien vzoru dievča 122; prípona *-í* v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84; prípona *-y* v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 96, str. podst. mien vzoru mosto 117; prípona „*-iou*“ v I. sg. žen. rodu príđ. mien vzoru cudzí 226, žen. rodu príđ. mien vzoru páví 228; tvary *dvoma/dvomi* v I. číslovky *dva* 321; tvary *troma/tromi* v I. číslovky *tri* 322; tvary *štyrma/štyrmi* v I. číslovky *štyri* 323;

používanie predložiek s inštrumentálom: *mezi* s I. 638, *nad* s I. 642, *pod* s I. 648, *ponad*, *popod*, *popred*, *poza*, *popri*, *po-mezi* s I. 649, *pred* s I. 650, s 652, *za* s I. 658, *dolu*, *hore* 661, *naprieč* s I. 662; p. aj okolnostný, časový, kvalifikačný, prísudkový, doplnkový, stavový, výsledkový, obsahový, adnominálny, predmetový inštrumentál

inštrumentálna rekeia 391

intencia slovesného deja 389, vzťah ku kategórii slovesného rodu 432, pri slovesnom podst. mene 503; p. aj zameranie slovesného deja

intenčná hodnota: slovesá s rozdielnymi intenčnými hodnotami 396; zmena intenčnej hodnoty niektorých slovík vo vývine jazyka 405

intenčne prednejší objekt 177

intenčné pole slovík 397

intenčný systém 389; p. aj dvojčlenný intenčný systém

intenčný typ 390; interferencia intenčných typov 396; p. aj jednočlenný intenčný typ

intenčný vzťah 391

intenzívny plurál látkových a abstraktných pomonovaní 150; p. aj umocňovací plurál

interferencia: medzi flektívnymi typmi 46; intenčných typov 396; pri častiach 751

interjekcie 27, 807; p. aj citoslovčia

intonácia: častie 755; pri citoslovciach 807

introflektívny typ: jeho podstata 51, v slovenskej morfológickej stavbe 58, v slovenskej morfológickej stavbe v porovnaní s inými typmi 60

invariantný lexikálny význam 24; p. aj nemenný lexikálny význam

inú (zámeno) 304; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293

„*iom*“ (prípona), v L. sg. muž. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228

„*iov*“ (prípona), v I. sg. žen. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228

-is (zakoňčenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na *-is* 75, 124, skloňovanie cudzích muž. neživ. podst. mien na *-is* 88, 124

-isko (prípona), skloňovanie zveličených podst. mien na *-isko* 113, rod podst. mien na *-isko* 132, 137

ist, limitné 367, modálne 369, sponové 374; tvary indikatívu prezenta slovesa *ist* 473

-ista (prípona), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ista* 87

iste, *iste-isto*, *isteže*, *isto*, *isto-iste*, *istotne* (častica) 773

istý, *istijsi* (zámená) 302

-ita (prípona), tvary N. a I. pl. muž. živ. podst. mien na *-ita* 87

-itý (prípona), násobné číslovky s *-itý* 340

-ius (zakoňčenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ius* 81, tvar I. pl. muž. živ. podst. mien na *-ius* 84

-izeň (prípona), skloňovanie žen. podst. mien na *-izeň* 109

izomorfia, izomorfizmus: roviny jazyka

z hľadiska izomorfizmu 21; v štruktúre morfológickej roviny 22; p. aj totožnosť štruktúry

J

-j (zakoňčenie slov), tvary D. a L. pl. žen. podst. mien vzoru dlaň zakoňčených na *-j* 109; druhové príd. mená od žen. podst. mien na *-j* 228

ja (zámeno), používanie 237, skloňovanie 239, vokalizácia predložiek *bez*, *cez*, *nad*, *od*, *pod*, *pred*, *s*, *v*, *z* k pred tvarmi zámena *ja* 631

-ja (zakoňčenie slov), tvary D. a L. pl. žen. podst. mien vzoru ulica zakoňčených na *-ja* 108; druhové príd. mená od žen. podst. mien na *-ja* 228

jadro: výpovede 747; p. aj plnovýznamové, pojmové, významové jadro

jak (spojka) 722

jať, z hľadiska defektnosti 44

javíť sa, sponové 374

jazyk: systém jazyka 21; štruktúra jazyka 21; roviny jazyka 21; synchronný stav jazyka 22; typy jazykov 50; p. aj aglutinačné, flektívne jazyky

jazykové kvality citosloviec 810

jazykový systém 21

jeden (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 316, skloňovanie 318, rod číslovky *jeden* vo výraze *číslo jedna* 320, radová číslovka k číslovke *jeden* 342, používanie mena číselne určovanej veci namiesto číslovky *jeden* 350, podielové spojenia s číslovkou *jeden* 351; používanie v úlohe zámena 312, vo význame zámena *istý* 302

jeden jediný, *jeden-jediný*, *jeden jedinký* (číslovky) 320

jedenást (číslovka), vznik 325

jedine (častica) 773

jedinečná osoba 398

jedinečný pomenovací dosah 65

jedinký (číslovka), používanie namiesto číslovky *jeden* pri zdôraznení minimálneho počtu 320

jediný (číslovka), pri číslovke *prvý* 343, používanie namiesto číslovky *jeden* pri zdôraznení minimálneho počtu 320

jednak (častica) 773

jednak — jednak (spojka) 722

jednako (číslovka) 348

jednako (spojka) 722

jednako (častica) 773

jednaký (číslovka) 348

jedno (častica) 773

jednočlenné spojky: pri parataktických spojkách 685; vymedzenie 695

jednočlenný intenčný typ 396

jednoduché nepôvodné (nevlastné) predložky 621

jednoduché primárne predložky 621

jednoduché spojky 677

jednoduché tvary 42; p. aj syntetický tvar, jednoslovné tvary

jednoducho (časťica) 774

jednoduchý slovesný kmeň 434

jednoduchý slovesný tvar 462

jednotapový nedokonavý vid 423

jednofunkčné spojky 679; p. aj jednovýznamové spojky

jednomorfémové slová 37; p. aj monomorfe-
matické slová

jednomorfémové spojky 694

jednomorfémové tvary 37; p. aj monomor-
fematické tvary

jednomorfémový slovesný kmeň 434

jednobjektový nedokonavý dej 423

jednorazový nedokonavý dej 423

jednoslabičné predložky: prízvuk pri jedno-
slabičných predložkách 631

jednoslovná syntaktická konštrukcia 23

jednoslovné časťice 753

jednoslovné spojky 694

jednoslovné tvary 42; p. aj syntetický
tvar, jednoduché tvary

jednoslovné útvary 23

jednosť: prvok jednosti v skupinových
podst. menách 66, vyjadrovanie jednosti
predmetu singulárom a plurálom 139

jednosubjektový nedokonavý dej 423

jednotka p. morfológická, pomenovacia
jednotka

jednotkový plurál: pri kolektívach 148,
látkových podst. menách 150

jednotkový singulár: pri kolektívach 148,
pri látkových podst. menách 150

jednotkový význam podstatných mien so
skupinovým plurálom 145

jednotky p. fonologické, amorfné jednotky
jednotliviny 139; p. aj súvislé jednotliviny

jednotné číslo 222, 225, 227, 228, 242, 248,
258, 318; p. aj singulár

jednotné prípony 129

jednovýznamové slovesá 427

jednovýznamové spojky 679; p. aj jedno-
funkčné spojky

Jégé: tvary činného prídastia minulého od
nedokonavých sloves u Jégého 494

jeho, *jej*, *jemu* (tvary záměna *on*), použi-
vanie dlhších tvarov *jeho*, *jemu* 243,
substantívizované *jeho*, *jej* 247

jest (tvar slovesa byť) 471

jest, tvary indikatívu prezenta 472, tvar
imperatívu 484

jestli (spojka) 722

jesto (tvar slovesa byť) 471

jokey, skloňovanie 125

jojo, tvar L. sg. 114, D. a L. pl. 117

juhoslovenské miestne mená: skloňovanie
názvov na *-ac* 97, 125

just (časťica) 774

juxtapozícia pri časťiciach 754

k, p. *c — č — k*, *k — c*, *k — č*, *s — k*

k (predložka) 636, korešpondencia pred-
ložky *k* so slovesnou predponou *pri-* 628;
vokalizácia predložky *k* pred tvarmi
osobného záměna *ja* 631, v ostatných
prípadoch 632

-k- (prípona), slovesá odvodené zdrobňo-
vacou príponou *-k-* 420

-k (zakončenie slov), prípona *-i* v N. pl.
muž. živ. podst. mien na *-k* 80; prípona
-ovia v N. pl. muž. živ. podst. mien na
-k 81

k — c (alternácia), pri skloňovaní muž. živ.
podst. mien vzoru chlap 80

k — č (alternácia), vo vokatívě, sg. muž.
živ. podst. mien vzoru chlap 85, pri od-
vodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri
časovaní sloves vzoru česať — česem 446

-ka- (prípona), slovesá odvodené zdrobňo-
vacou príponou *-ka-* 420

-ka (prípona), skloňovanie deminutív od-
vodených od žen. podst. mien vzoru
gazdina 111

kade (záměno), základný význam 278, opy-
tovací význam 281, vzťažný význam 291,
neurčitý význam 292, vymedzovací vý-
znam 293

kade- (morféma), záměná s *kade-* 298

kadendihle (spojka) 722

kader, tvary D. a L. pl. 109

kadiat (záměno), základný význam 278,
opytovací význam 281, vzťažný význam
291

kajsať sa, podoba prázentnej tematickej
morfémy 437

kam (záměno), základný význam 278, opy-
tovací význam 281, vzťažný význam
291, neurčitý význam 292, vymedzovací
význam 293

kardinália 315; p. aj základné číslovky

-kať (prípona), citoslovčia a slovesá na
-kať 827

kategória, kategórie: nulovej zhody pri
príslovkách 35, vecného chápania 63;

rod a číslo podst. mien 69, pád podst.
mien 70, kategória nominatívu, genitívu,

datívu, akuzatívu, lokálu, instrumen-
tálu 70, osoby pri podst. menách 71,

kategória zhody v rode, čísle a páde pri
príd. menách 196, stupňovania pri príd.

menách 196, 210, rodu, čísla, pádu, ži-
votnosti a stupňovania pri číslovkách

315, vidu 409, vzťah vidu k iným slo-
vesným kategóriám 412, kategórie slo-
ves 428, osoby pri slovesách 428, kate-
gória zhody pri slovesách 428, spôsobu

429, času 430, vzájomné obmedzenie ka-
tegórie času a spôsobu 431, kategória

slovesného rodu 432, kategórie pri prís-
lovkách 565, 574, 611, kategória stavu

(predikatívum) 572; p. aj morfológická, syntaktická, gramatická kategória, hraničné, kongruentné kategórie, genus verbi kategoriálna povaha morfológického významu 23

kauzálny vzťah 685; p. aj príčinný vzťah kauzativne slovesá pohybu 381

každúčký (zámeno) 307

každý (zámeno) 307, zdôraznené číslovkou *jeden* 320

kde (zámeno), základný význam 278, opytovací význam 281, vzťažný význam 290, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

kde (častica) 774

kde- (morféma), zámená s *kde-* 298

kdeby (častica) 774

kde-bu (zámeno) 301

kdeže, kdežeby (častice) 774

kdežto (spojka) 723

keby (spojka) 723, kondicionál so spojkou *keby* 537

keby (častica) 774

keby aj (spojka) 723

keď (spojka) 723

keď (častica) 774

keď (už) nie — (tak) aspoň (spojka) 724

keďy (zámeno), základný význam 278, opytovací význam 282, vzťažný význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

kedykoľvek (spojka) 725

kedy-vtedy (zámeno) 301

keďže (spojka) 725

-ki (prípona), skloňovanie slovanských mien na *-ki* podľa vzoru pekný 224

kiež, kiežby, kieže (častice) 775

-kij (prípona), skloňovanie slovanských mien na *-kij* podľa vzoru pekný 224

klasik, tvary N. pl. 82

kmeň p. slovesný, infinitívny, neurčitkový, kmeň prítomný, prítomníkový

knieža, skloňovanie 22

knížne jazykové prostriedky: tvary N. sg. podst. mien typu *bremä* 26, inštrumentál príčiny ako knižný prostriedok 188

-ko (zakončenie slov), skloňovanie inoslovanských prízvisk na *-ko* 74

kohút, kohútik, tvorenie rodových názvov pomocou slov *kohút, kohútik* 137

kol (predložka) 663

kolektíva 147; používanie slova *kvieta* 121; p. aj hromadné podstatné mená, hromadné substantíva

kolektíva 335; p. aj skupinové číslovky kolektívna prvá osoba plurálu slovíc 505

kolektívnosť: strata kolektívnosti pri rozšírení alebo zmene významu 148

kolektívny podávateľ: vyjadrený zámenom *my* 237

kolektívny prijímateľ: vyjadrený zámenom *vy* 237

kolektívny význam 148; p. aj príležitostný kolektívny význam

kolísanie: výskyt kolísania rodu podst. mien 69, niektoré konkrétne prípady kolísania rodu 131, kolísanie pri určovanom vzťahu medzi dvoma podst. menami 157, oslabenie rodového povedomia pri pomnožných podst. menách v dôsledku kolísania prípon 133, kolísanie medzi morfémmi *-e* a *-o* pri vlastnostných príslovkách s morfémmou *-e* 576, pri vlastnostných príslovkách s morfémmou *-o* 578, pri vlastnostných príslovkách z adjektívizovaných prídastí 581

koľko (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 279, opytovací význam 281, vzťažný význam 290, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293, príslušnosť k neurčitém základným číslovkám v sekundárnej platnosti 344

koľký (zámeno), základný význam, skloňovanie 278, opytovací význam 281, vzťažný význam 290, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293, vo význame neurčitej radovej číslovky 347

koľký chce (zámeno) 301

koľký raz (zámeno), vo význame neurčitej radovej číslovky 347

koľkýsi raz (číslovka) 347

koľký-koľký (zámeno) 301

kolo (predložka) 663

kolok, tvary G. sg. 90

-kolvek (morféma), zámená s *-kolvek* 297

kombinácie hlások: výskyt osobitných kombinácií hlások v citoslovciach 808

kombinácia zmeny 39; p. aj spätné, regresívne, postupné, progresívne kombinácie zmeny

kombinovaný tvarotvorný postup 41

kompaktnosť látok a abstrákt 149

komparácia 45; p. aj stupňovanie, gradácia

komparatív: aglutinačný typ v rámci tvarov komparatívu v slovenčine 157, príd. mená z komparatívu deadverbiálnych príd. mien 208, väzba komparatívu s genitívom 209, väzba s predložkovým akuzatívom 210, väzba pri porovnávaní 210, atributívna konštrukcia zámena čo s komparatívom príd. mien 288; tvorenie komparatívu prísloviak 582; využívanie komparatívu prísloviak 611; p. aj druhý, porovnávací stupeň

komparatívna morféma prísloviak 582

komparatívny vzťah 685; p. aj porovnávací vzťah

komplementárne tvary: činné prídastie prítomné a činné prídastie minulé ako komplementárne tvary 45

komplementárny singulár a plurál: podst. mená s komplementárnym sg. a pl. 139

kompletné menné číslo 150

komplexnosť: štruktúry morfolologickej roviny 22; p. aj morfológická komplexnosť komplexný slovný druh 314
komponent *sa*, *si* 376
komunikačná funkcia pri citových citoslovciach 810, pri vôľových citoslovciach 813
komunikačná platnosť samostatne použitého nominatívu 153
komunikačne úplný nominatív 153
komunikačný akt: citové citoslovceia z hľadiska komunikačného aktu 810; vôľové citoslovceia z hľadiska komunikačného aktu 813; p. aj dorozumievacia hodnota komunikatívna stránka; rozkazovacie citoslovceia z komunikatívnej stránky 815
koncesívny vzťah 685; p. aj pripustkový vzťah
koncom (predložka) 671
koncová fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj terminatívna, konečná fáza
konča (predložka) 661
končiac niekým/niečím (predložkový výraz) 675
kondicionál: príslušnosť do kategórie spôsobu 429; inkompatibilita významu kondicionálu a futúra v slovenčine 431; vyjadrenie kategórie osoby a kategórie čísla v tvaroch kondicionálu 464; aktívne tvary kondicionálu prezenta 480; pasívne tvary kondicionálu prezenta 481; aktívne tvary kondicionálu préterita 481; pasívne tvary kondicionálu préterita 482; používanie indikatívu préterita za kondicionál 532; používanie kondicionálu prítomného a minulého 537; p. aj prítomný, minulý kondicionál, podmieňovací spôsob
kondicionálne tvary 537
konečná fáza priebehu slovesného deja 365; p. aj koncová, terminatívna fáza
konečne (častica) 775
konečný objekt 160; p. aj genitív konečného objektu, datív konečného objektu
kongruencia 428; p. aj kategória zhody, zhoda
kongruentná podoba zložených čísloviek 326
kongruentná väzba 138
kongruentné kategórie: zmena platnosti kongruentných kategórií pri substantivizácii 194
kongruentné skloňovanie 129
kongruentný tvar číslovky 317
koníček, tvary L. sg. 79
koniec koncov, *koniec-koncov* (častice) 775
koniec výpovede 755
koník, tvary L. sg. 79
konjugácia 45, aglutinačný typ v konjugácii slovenských slovíec 57, prehľad konjugácie 461; p. aj časovanie, paradigma slovíec
konjunkcie 27, 676; p. aj spojky

konkluzívny vzťah 685; p. aj dôsledkový vzťah
konkrétne podstatné mená 61; konkrétne substantíva 63; p. aj primárne podstatné mená, primárne substantíva, primárne substantívne pomenovania, konkrétne substantíva
konkrétnosť pri predponách na perfektivizáciu slovesa 414
konopa, skloňovanie 108
konsekutívny vzťah 685; p. aj účinkový vzťah
konsonantická alternácia 416
konštrukcia: rozdiel medzi tvarom a konštrukciou 23; p. aj viacslovná, syntaktická, výzovová, jednoslovná vetná, viazaná, pasívna vetná konštrukcia, predložkové konštrukcie; p. aj činné, trpné konštrukcie
kontaminovaná väzba 167
kontext: nadväzovanie na širší kontext pomocou spojky 690; kontext a častice 746; kontext pri významovom zaradení citových citoslovíec 811
kontextové členenie výpovede: fungovanie častíc pri kontextovom členení výpovede 747; p. aj aktuálne členenie výpovede kontextové vzťahy 746
kontinuatívna fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj stredná fáza
kontrast: využitie kontrastu pomnožného a nepomnožného substantíva 147
konverzia 25
koordinácia 685; p. aj priradovanie koordinatívne syntagmy: zložený prííd. mená z koordinatívnych syntagmiem 208
kopula 370; p. aj spona
kopulatívne pomocné slovesá 370; p. aj sponové pomocné slovesá
kopulatívny vzťah 685; p. aj zlučovanie
korelát p. zámenný korelát
korelovaný výraz 678; p. aj súvzťažný výraz
koreň, koreňová morféma 434
korešpondencia: medzi rovinami jazykového systému 21, väzieb prííd. mien a slovíec 209
kosť (vzor podst. mien) 109
kôň, skloňovanie v pl. pri zosobnení (v nádvákach) 74, tvary L. sg. 79, tvary G. pl. 100
kraj (predložka) 661
krásna literatúra: stredoslovenské tvary typu *dobré* v krásnej literatúre ako prvky ľudovej reči alebo familiárneho štýlu 225, N. *čó* v jazyku krásnej literatúry 278
krásny, stupňovanie slova 212
-krát (morféma), štýlistický rozdiel medzi násobnými číslovkami s *-krát* a *raz* 338, určité násobné číslovky s *-krát* 339; neurčité násobné číslovky s *-krát* 341

krátenie p. rytmické krátenie
 krátka podoba akostných prídavných mien 200; p. aj menná podoba
 kratšie tvary: *ma, m, ta, ti* v G., D. a A. zámen *ja, ty* 240, *sa, si* základného zvrátneho zámena 252
krem (predložka) 646
krestan, tvar N. pl. 83
kričať — *kričím* (slovesný vzor), morfológická a lexikálna charakteristika 458
Kristus, tvary D. a L. sg. 79
krivdi sa, modálne 367
 krstné mená: skloňovanie českých mien na *-ěk* 126; rod krstných mien 136; p. aj rodné mená
kešu (citoslovce), substantivizácia výrazu 194
kto (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 278, opytovací význam 279, citový ukazovací význam 283, vzťažný význam 285, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
kto chce (zámeno) 301
ktorý (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 278, opytovací význam 280, vzťažný význam 286, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
ktorý chce (zámeno) 301
ktorý-ten (zámeno) 301
ktorýže (zámeno), opytovací význam 280
kto-ten (zámeno) 301
ktovie (základ v prvej časti zámen) 299
kuli (vzor podst. mien), zaradenie do stíhneho počtu substantívnych vzorov 53, skloňovanie muž. živ. podst. mien vzoru *kuli* 124
kúpiť za päť prstov (frazologické spojenie), číslovka *päť* v spojení 325
 kusové chápanie: hranica medzi kusovým a látkovým (resp. abstraktným) chápaním 150
 kusové podstatné mená 147
 kusový plurál 147
kvadrilión (číslovka), skloňovanie 329
 kvalifikačný instrumentál 188
 kvalifikujúce spojenia s predložkou *o* 354
 kvalifikujúci akuzatív 164
 kvalifikujúci objekt: obsahový instrumentál ako kvalifikujúci objekt 192
 kvalitatívna alternácia p. alternácia, striedanie
 kvalitatívne pomenovania 27
 kvalitatívne určenie: vyjadrenie kvalitatívneho určenia prísudku z hlavnej vety zámenom *ako* 290
 kvalitatívne vymedzovacie zámená 302
 kvantitatívna alternácia p. alternácia, striedanie
 kvantitatívna nevymedzenosť abstrákt a látok 150
 kvantitatívne podstatné mená 149, kvantitatívne podst. meno množstvo 334; p.

aj kvantitatívne substantíva
 kvantitatívne pomenovania 27
 kvantitatívne príslovkové významy 574
 kvantitatívne substantíva 330; p. aj kvantitatívne podstatné mená
 kvantitatívne vymedzenie deja instrumentálom miery 189
 kvantitatívne vymedzovacie zámená 306
 kvantitatívny ráz príslovkových významov 573
 kvantum: podst. mená vyjadrujúce kvantum 355
kvietka, používanie slova 121
-ky (prípona), okolnostné príslovky s *-ky* 586
kyj (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 279, opytovací význam 281, vzťažný význam 285
kým (spojka) 725
kýmkoľvek (spojka) 726

L

l, výslovnosť pri príd. menách vzoru *pekný* pred príponou 225; p. aj *l — l, l — l, l — l*
l — l (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri tvorení imperatívu 484
l — l (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru *žena* 102, vzoru *mesto* 115, vzoru *srdce* 118; pri imperfektivizácii sloviac príponou *-a* 416
l — l (alternácia), pri imperfektivizácii sloviac príponou *-ova* 417, pri časovaní sloviac vzoru *niešť — nesiem* 442
la, laď (citoslovca), pôvod 823
Ladce, tvar G. pl. 100
laľa, laľad, laľat (citoslovca), pôvod 823
láry-fáry, slovnodruhovú platnosť 822
 latinské mená: skloňovanie muž. osobných mien na *-us* 75, 123, muž. osobných mien so zmenou kmeňa 75, 124, muž. neživ. podst. mien na *-us* 88, 123, ženských mien so zmenou kmeňa 102, 127
 látkové chápanie: hranica medzi kusovým a látkovým (resp. abstraktným) chápaním 150
 látkové názvy 150
 látkové podstatné mená 66, sg. látkových podst. mien 149; p. aj látkové substantíva
 látkové substantíva 65; p. aj látkové podstatné mená
lebo (spojka) 726
lebo (častica) 775
lebo — alebo, lebo — lebo (spojky) 711
leci- (morféma), zámená s *leci-* 298
lečo, tvar L. sg. 114
leda (spojka) 726
leda (častica) 775
leda- (morféma), zámená s *leda-* 298

leďva (spojka) 727
leďva, leďvaže, leďvoru, leďvy (častice) 775
len (spojka) 727
len (častica) 776
len čo (spojka) 727
lenže (spojka) 727
 letopočet: používanie základných a rado-
 vých čísloviek v letopočte 331
 lexéma 24
 lexikalizácia: tvarov 29, zmena prísluš-
 nosti tvaru k slovnému druhu pri lexi-
 kalizácii tvaru 29, lexikalizácia záporu
 pri príslovkách 591
 lexikálna časť gramatického tvaru 38
 lexikálna charakteristika slovesných vzo-
 rov: chytať — chytám, 437, rozumieť —
 rozumiem 441, nieť — nesiem 442, hy-
 núť — hyniem 443, trieť — triem 444,
 brať — beriem 445, česať — češiem 446,
 žať — žnem 449, chudnúť — chudnem
 449, žuť — žujem 451, pracovať — pra-
 cujem 453, robiť — robím 455, vidieť —
 vidím 457, kričať — kričím 458
 lexikálna jednotka: gramatikalizácia lexi-
 kálnej jednotky 29
 lexikálna morféma 40
 lexikálna povaha stupňovania 24
 lexikálna rovina jazykového systému 21,
 podriadenosť zvukovej roviny v rámci
 roviny jazyka 32; p. aj slovnková ro-
 vina
 lexikálne synonymum 234
 lexikálnogramatická kategória: vidu 409,
 slovesnej intencie 432
 lexikálnogramatické prvky: rovina nedi-
 ferencovaných lexikálnogramatických
 prvkov 27
 lexikálno-gramatické triedy slov 27
 lexikálno-sémantická stránka negrama-
 tických slov a slovných druhov 25
 lexikálny význam: rozdiel medzi gramatic-
 kým a lexikálnym významom 22; tvarov
 lexémy 24, častíc 747; rozsah lexikálneho
 významu pri časticiach 748; p. aj vše-
 bebný lexikálny význam
 lexikológia: príslušnosť rozboru lexikálno-
 sémantickej stránky negramatických slov
 a slovných druhov do lexikológie 25; p. aj
 náuka o slovnej zásobe jazyka
lež (spojka) 727
 limitatívny vzťah 685; p. aj obmedzovací
 vzťah
 limitné slovesá 365
 litotes: pri popretí 3. stupňa vlastnosti
 veci 219
 litotetický zápor 591
 litovské mená: skloňovanie muž. osobných
 mien na -s 75, 124, miestnych mien na
 -s 88, 124
 logická kategória čísla: korešpondencia
 významu čísla s logickou kategóriou
 čísla 314

logický objekt 361; p. aj zasiahnutá vec,
 paciens
 logický subjekt 361; p. aj činiteľ, agens
 lokál: kategória lokálu 70; charakter lo-
 kálu ako predložkového pádu 71; povaha
 vyjadrovania pádového významu prí-
 ponami lokálu 152; väzba príd. mien
 s lokálom 210;
 tvar L. sg. podst. mien *človek, pán, don,*
šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, syn,
duch, Kristus 78, podst. mien *kôň, koník,*
koníček, somár, žrebec 79, slovenských
 osobných mien na -ov 80; tvary L. pl.
 podst. mena *sen* 95, prípony -*tech* a -*ach*
 v L. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru
 dub 95; tvary L. sg. podst. mena *deň* 99;
 prípona -i v L. sg. muž. neživ. podst.
 mien na -r. -l 99, žen. podst. mien vzoru
 žena 102; tvary L. pl. podst. mena
rozpra 108, žen. podst. mien na -ja 108,
 žen. podst. mien na -j 109, podst. mena
kader 109, podst. mena *cirkev* 110; tvar
 L. sg. podst. mena *vnútro* 115; tvary L.
 sg. a pl. podst. mena *nebo*; tvar L. pl.
 podst. mena *jojo* 117;
 používanie predložiek s lokálom: *na*
 s L. 641; *o* s L. 644; *po* s L. 647; *pri* 650;
v s L. 655;
 p. aj distributívny lokál
 lotyšské mená: skloňovanie muž. osobných
 mien na -s 75, 124, miestnych mien na
 -s 88, 124
 l-ové prídastie: príd. mená odvodené od
 l-ového prídastia 232
 l-ový tvar: jeho tvorenie 474; v aktívnych
 tvaroch indikatívu prezenta 476, v pa-
 sívnych tvaroch indikatívu prezenta
 477, v aktívnych tvaroch indikatívu
 antepreterita 477, v aktívnych tvaroch
 kondicionálu prezenta 480, v pasívnych
 tvaroch kondicionálu prezenta 481,
 v aktívnych tvaroch kondicionálu préte-
 rita 481, v pasívnych tvaroch kondi-
 cionálu préterita 482
ľudia, tvary G. a A. pl. 83
 ľudová reč: používanie prívlastňovacích
 príd. mien odvodených príponami -ov, -in
 namiesto druhových živočíšnych príd.
 mien 219; vyjadrovanie rodového pô-
 vodu v ľudovej reči 222; používanie
 zámena *taký* v ľudovej reči 261; stredo-
 slovenské tvary typu *dobró* v krásnej
 literatúre ako prvok ľudovej reči 225;
 číslovka *obadvaja* 322; tvary *tria, trich,*
trim, trimi pri číslovke *tri* 323, tvar N.
čó a tvary N. a A. sg. *akó* a N. a A. pl.
akie 278, spojenie podst. mena *čiasťka/*
časť s radovou číslovkou na vyjadrenie
 zlomku 333, číslovka *prvý raz* v ľudovej
 reči 344, používanie číslovky *tretí raz*
 v ľudovej reči 345, zlomkové číslovky so
 slovom *časť* (*čiasťka*) 347, častica *ho*

v ľudovej reči 752; p. aj ľudový jazyk
 ľudová slovesnosť; radové číslovky *sedemdesiaty*, *sedemdesiaty siedmy* a *deväťdesiaty* v ľudovej slovesnosti 346
 ľudový jazyk: porovnávacia spojka že pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217; p. aj ľudová reč
 ľudový úzus: dubletné rodové tvary ako vplyvy z ľudového úzu 133
 -lý (prípona), používanie príd. mien na -lý namiesto trpných prídavných 500

M

m, *p*, *a* — *m*

-*m* (zakončenie slov), tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien na -*m* 81
ma (tvar zámena *ja*), používanie kratšieho tvaru *ma* v G. a A. 240
 -*ma* (prípona), v I. číslovky *dva* 321, číslovky *tri* 322, číslovky *štyri* 323
 maďarské mená: skloňovanie prízvisk na -*ai-ay* 125, mien typu *Nagy* 126
 magický počet: vyjadrený číslovkami *sedem* a *tri* 325
 majestátny plurál 515; p. aj pluralis majesticus
máličko (číslovka) 333
málo (číslovka) 333
málo (príslovka), pri tvorení komparatívu a superlatívu príd. mien 213
málo- (morféma), zámená s *málo-* 299
manžel, tvar N. pl. 83
 maskulínium 69, maskulína a ostatné gramatické rody 129; p. aj mužský rod, podstatné mená muž. rodu, životné, neživotné, osobné, neosobné maskulína
mat (podst. meno), skloňovanie 112
mat (sloveso), z hľadiska defektnosti 45; limitné 365, modálne 366, sponové 371; číslovky *tri* a *štyri* v spojeniach *mat tri svety*, *mat štyri svety* 323
 matematika: používanie číslovičiek *entý*, *entýkrát* *entý raz* 348
 mäkké zakončenie: vplyv náročí pri rode miestnych mien muž. a žen. rodu s mäkkým zakončením 131, príd. mená mäkkého zakončenia 198
 mäkký vzor cudzí 225
 -*me* (prípona), v I. os. pl. imperatívu 485
medzi (predložka) 638
medzi- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morfému *medzi-* a sufixálnymi morfému 590
 medzidosiatkové radové číslovky 346
medzištyri čo (spojka) 728
 medzivetný syntagmatický vzťah 678
 melioratívnosť: odtienok melioratívnosti pri hromadných podst. menách 148
 mená: tvary G. a A. sg. mien rozprávkových bytostí na -*o* 74, N. a A. pl. mien rozprávkových a vybájených bytostí

138; tvar N. pl. mien národov a kmeňov 81;

p. aj podstatné, prídavné, vlastné, osobné, rodné, krstné, obyvateľské, miestne, zemepisné mená;
 p. aj albánske, anglické, bulharské, české, flámske, francúzske, grécke, inoslovanské, latinské, litovské, lotyšské, maďarské, nemecké, novogrécke, pseudolatinské, pseudogrécke, rumunské, ruské, slovanské, srbochorvátske, španielske, talianske, turecké mená
menej (príslovka), pri tvorení komparatívu príd. mien 213
 menná podoba akostných prídavných mien 200; p. aj krátka podoba akostných prídavných mien
 menné číslo 70, všeobecnosť menného čísla 142
 menný obsah predikácie: vyjadrený prísudkovým instrumentálom 189
 menný prísudok: datív mienky pri mennom prísudku 181
 menný rod: korešpondencia medzi obsahom morfolologickej kategórie a obsahom pojmu 33, charakteristika kategórie rodu 69, zhoda s menným rodom pri slovesách 429, osobitné prípady použitia menného rodu pri slovesách 525
menovité (častica) 778
 meraný obsah p. genitív meraného obsahu
meru (číslovka) 327
merušomy (číslovka) 347
mesto (vzor podst. mien) 112
 metonymické názvy: z hľadiska vyjadrovania prirodzeného rodu 136
 metrické dôvody pro používanie dlhších (nárečových) tvarov osobných prívlastňovacích zámen 249
mi (tvar zámena *ja*), používanie v D. sg. 240
 -*mi* (prípona), v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 84, vzoru *hrdina* 87, muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* 95, vzoru *stroj* 101, žen. podst. mien vzoru *kosť* 110, str. podst. mien vzoru *dievča* 122; v I. číslovky *dva* 321, číslovky *tri* 322
mieniť, modálne 366
 mienka: datív zreteľa a mienky 180
 miera: vyjadrenie miery pri hromadných podst. menách 148, vyjadrenie miery genitívom vlastnosti 170, vyjadrenie miery, o ktorú vlastnosť jednej veci prevyšuje vlastnosť druhej veci 217, predložky s významom miery 626; p. aj nominatív miery, akuzatív miery, partitívny genitív miery, záporový genitív miery, instrumentál miery
 miestna príslovka 597
 miestne mená, názvy: skloňovanie mien gréckeho a latinského pôvodu na -*us*, -*os*

-es, litovských, lotyšských a iných mien na -is, -ys, -us 88, 123, muž. miestnych mien, ktoré vznikli z muž. živ. podst. mien 92, 98; tvar G. pl. miestnych mien muž. rodu 94, 100; skloňovanie juhoslovanských miestnych mien na -ac 97, 125, žen. miestnych názvov na -ea, -oa, -ua 102, 127; tvar G. pl. miestnych mien žen. rodu vzoru ulica 106; skloňovanie inoslovanských miestnych mien str. rodu zakončených na -e 118, 127, názvov na -ie tvaru druhových príd. mien 120, anglických a francúzskych miestnych názvov na nevyslovované -e 126, českých miestnych mien žen. rodu na -v 126, talianskych miestnych názvov na -gna 127; vplyv nárečí pri rode miestnych mien muž. a žen. rodu s mäkkým zakončením 131; rod pomnožných miestnych názvov 133; privlastňovacie príd. mená ako súčasť miestnych názvov 221; skloňovanie slovenských a inoslovanských miestnych názvov tvaru príd. mien podľa vzoru pekný a cudzí 224, 226, miestnych mien muž. rodu na -ov a str. rodu na -ovo 230

miestny vzťah 685

miesto: inštrumentál miesta 185, miesto vyjadrené osobnými privlastňovacími zámenami 246; zámeno *kde* vo vzťahových vetách uvádzajúcich miesto a smer 290; predložky s významom miesta 622

miesto (predložka) 662

miesto toho, aby (spojka) 728

milbarda (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie a používanie 330

milión (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie a používanie 329

milovať — milovať sa, typ slovíec so zvratnou podobou 386

mimo (predložka) 662

mimovoľné pasívum 388

minulý čas 430, používanie tvarov minulého času 531; p. aj *préteritum*

minulý kondicionál 545; p. aj kondicionál *préterita*, kondicionál minulý

mládcacie deminutíva: príslušnosť k rodu 132

mládatá: rod názvov mládat 128

mňa (tvar zámena *ja*), používanie dlhšieho tvaru *mňa* v G. a A. 240

mne (tvar zámena *ja*), používanie dlhšieho tvaru *mne* v D. 240

mnoho (číslovka) 333

mnoharaký, mnoharako (číslovky) 349

mnohosť: prvok mnohosti v skupinových podst. menách 66, vyjadrovanie mnohosti pri podst. menách 139

množné číslo 74; p. aj *plurál*

množstvo: vyjadrenie určitého a neurčitého množstva 139, vyjadrenie súvzťažných množstiev v jednej výpovedi 143, relativita chápania množstva 147, genitív množstva 171, množstvo (podst. meno), pri vyjadrení neurčitého veľkého počtu 334; p. aj *viazané množstvo*, skupina

-mo (prípona), násobné číslovky s -mo 340, okolnostné príslovky s morférou -mo ako analógie k deadjektívnym príslovkám na -o 587

moč (číslovka) 333

mocou (predložka) 670

modálna p. zámerová modalita

modálna vložka: vložkový nominatív ako modálna vložka 154

modálne obsahy: neosobné slovesá vyjadrujúce modálne obsahy 404

modálne príslovky: stavový datív pri modálnych príslovkách 180, vymedzenie v rámci obsahových prísloviac 571, využitie 611

modálne slovesá: základné 366, ostatné 366, v spojení so sponou *byť* 373, z hľadiska vidu 427

modálne spojenia: neosobné tvary osobných modálnych spojení 525

modálne vetné príslovky 370

modálny infinitív: stavový datív pri modálnom infinitíve 180

modálny vzťah 685; p. aj *vlastný modálny*, spôsobový vzťah

modifikačná morféma: pojem 38, pri slovesách 434

modifikovaný člen: časticou modifikovaný člen 754

modifikovaný výraz 747

modifikujúce častice 754

modus 429; p. aj *kategória spôsobu*

monomorfematické slová, tvary 37; p. aj *jednomorfémové slová*, tvary

monsignore, tvar N. pl. 82

morféma, morfémy: ako element tvaru 22, varianty morfémy 25, nulový variant morfémy pri slovesách 435; rozšírený variant morfémy pri slovesách 435; vlastnostných prísloviac 575; okolnostných prísloviac 584; definícia morfémy 37; p. aj *gramatická*, *relačná*, *modifikačná*, *lexikálna*, *samostatná*, *plná*, *stiahnutá*, *nulová*, *prázdna*, *prefixálna*, *sufixálna*, *koreňová*, *časovacia*, *imperatívna*, *osobná*, *záporová*, *príslovková morféma*, *stupňovacie*, *prefixálno-sufixálne morfémy*

morfematická charakteristika slovesných vzorov 436

morfematická štruktúra: tvaru, slova 37, prísloviac 574

morfematické členenie infinitívu 486, vlastnostných a okolnostných prísloviac 575

morfematičké zloženie: delenie príđ. mien podľa morfematičkého zloženia 198
 morfematičký rozbor slovesných tvarov 433
 morfematičký švík 38, nejasnosť morfematičkého švíku v niektorých infinitívoch 486
 morfológia 21; p. aj tvaroslovie
 morfologická forma: jej zotretie pri druhotných citoslovciach 808
 morfologická charakteristika určitých základných čísloviek 316
 morfologická jednotka 22, významy morfologických jednotiek 26
 morfologická kategória spôsobu: otázka členitosti jej obsahu 36
 morfologická komplexnosť 314
 morfologická náplň súborov gramatických prípon 25
 morfologická povaha stupňovania 24
 morfologická rovina jazykového systému 21, vzťah medzi morfologickou a syntaktickou rovinou 22, vzťahy medzi morfologickou a fonickou rovinou 25, podriadenosť zvukovej roviny morfologickej rovine 26, postavenie morfologickej roviny v rámci rovín jazykového systému 32; p. aj tvarová rovina
 morfologická stavba: pomer typov v slovenskej morfologickej stavbe 59
 morfologické čiastkové systémy 22; p. aj čiastkové tvarové systémy
 morfologické kategórie 32
 morfologické kritériá: hodnota morfologických kritérií pri vydeľovaní slovných druhov 32
 morfologické príznaky podstatných mien 64
 morfologické prostriedky vidu 413
 morfologický flektívny typ 45
 morfologický obsah tvarov 22
 morfologický švík 38
 morfologický význam: gramatického tvaru 22, stupeň zhody morfologického významu so zodpovedajúcim pojmovým obsahom 33
 morfonológia: jej postavenie v rámci rovín jazyka 26
 morfonologicky blízke prípony 129
možno, možnože (časťice) 778
môcť, modálne 366, 369
môj (zámeno), významy 245, skloňovanie 248
môžbyť (časťica) 778
mrcha (príd. meno) 201, stupeň adjektivizácie pri slove *mrcha* 230
múdarejší (príd. meno), väzba s bezpredložkovým genitívom 209
 multiplikatíva 315; p. aj násobné číslovky
musieť, modálne 370
 mužská dubleta 135
 mužská prípona 132
 mužské názvy zvierat 136

mužské odvodzovacie prípony 133
 mužské osobné názvy 130
 mužské osoby 128
 mužské pomenovania 135
 mužský rod: základné vymedzenie 69; výklad 129; osobitné použitie pri slovesách 525; p. aj maskulínium
my (zámeno), významy 238; skloňovanie 239
mysel, skloňovanie 110

N

n, výslovnosť pri príđ. menách vzoru pekný pred príponou 225; p. aj *a — n*, *ä — n*, *n — ň*
N (skrátka pre nositeľa deja) 395
N — D (schéma intenzného typu) 395
n — ň (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príđ. mien 204
na (predložka) 639; korešpondencia predložky *na* so slovesnou predponou *na-* 628, synonymita predložiek *v* a *na* 629, synonymita predložiek *na* a *po* 629
na- (predpona), zvrätne slovesá s predponou *na-* 382, čisto vidové slovesá s *na-* 414, okolnostné príslovky s prefixálnou morfémou *na-* a sufixálnymi morfémami 587
na podklade (predložkový výraz) 672
na poli (predložkový výraz) 674
na rozdiel od (predložkový výraz) 671
na ujmu (predložkový výraz) 673
na úkor (predložkový výraz) 673
načo (zámeno), opytovací význam 282, vzťažný význam 292, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
nad (predložka) 642; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217, vokalizácia predložky *nad* 631
nad- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morfémou *nad-* a sufixálnymi morfémami 590
nadostuť (číslovka) 333
nadovšetko (časťica) 778
 nadradená veta 681; p. aj postponovaná nadradená veta
 nadstavbový charakter morfológie 25
 nadstavbový ráz morfologickej roviny 32
nadio (časťica) 778
 nadväzovacia funkcia pri časťiciach 747
 nadväzujúci prvok 747
náhle (spojka) 729
 náhradnosť p. vzťah náhradnosti
naisto (časťica) 773
naj- (predpona), pri tvorení superlatívu príđ. mien 212, pri superlatíve prísloviak 583
 najkratší tvar pri zámene *on* 243; p. aj stiahnutý tvar
najmä (časťica) 779

najmenej (príslovka), pri tvorení superlatívu príd. mien 213
nájomné (vzor podst. mien) 53
najprvší (príd. meno) 342
najskej (častica) 779
najviac (príslovka), pri tvorení superlatívu príd. mien 213
 najvšeobecnejšia hypotaktická spojka 685
 najvšeobecnejšia parataktická spojka 685
 najvyšší stupeň 210; p. aj tretí stupeň, superlatív
nakoľko (spojka) 729
namiesto (predložka) 662
namojuđu (častica) 779
namojpravdu (častica) 779
namojveru (častica) 779
naníč (príd. meno) 201
naopak (častica) 779
naozaj (častica) 779
 napodobňovanie pri zvukomalebných citoslovcích 810
napokon (častica) 780
napred (predložka) 662
naprieč (predložka) 662
napriek (predložka) 663
napriek tomu, že (spojka) 729
napríklad (častica) 780
naprostrad (predložka) 665
naproti (predložka) 651
 náprotivok: podávateľa pri dialógu 256; p. aj vidový, nedokonavý náprotivok, pendant
 nárečia: vplyvy z nárečí pri rode podst. mien 131, rod niektorých cudzích miestnych názvov v nárečiach 134, vplyv nárečí pri osobných tvaroch muž. zvieracích názvov 138, stredoslovenské tvary typu *dobró* v krásnej literatúre 225
 nárečové tvary: pri osobných prívlastňovaciích zámenách 249
 nárečový variant: zámeno *heno* ako nárečový variant zámena *tamien* 260
naskrz (častica) 780
následkom (predložka) 670
-násobne (2. časť zložených slov), násobné číslovky s *-násobne* 340
 násobné číslovky 337; pri vyjadrení miery, o ktorú vlastnosť jednej veci prevyšuje vlastnosť druhej veci 217, podielové spojenia s násobnými číslovkami 353, podst. meno *raz* v násobných číslovkách 358; p. aj určité násobné, neurčité násobné číslovky, multiplikatíva
-násobný (2. časť zložených slov), určité násobné číslovky s *-násobný* 339, neurčité násobné číslovky s *-násobný* 341
-násť (morféma), pôvod *-násť* v číslovkách 325
 nástroj p. inštrumentál nástroja
náď (zámeno), význam 245; používanie a skloňovanie 248

náuka o slovnej zásobe jazyka 25; p. aj lexikológia
navela (častica) 780
navyšše (častica) 780
navzdor, navzdory (predložky) 673
nazad (predložka) 663
 naznačovanie mien zámenami 233
 názov, názvy: samostatne chápaných javov, substantív 61, mužských a ženských osôb, mládat a zvieracie názvy z hľadiska gramatického rodu 130; mužských a ženských osôb z hľadiska prirodzeného rodu 135, zvierat a mládat z hľadiska prirodzeného rodu 136, ľudských kolektívov, zvieracích kolektívov, rastlinných porastov, súborov vecí a prírodných javov z hľadiska vyjadrovania čísla 147, názvy s kompletným menným číslom 150; p. aj osobné, astronomické, zemepisné, geografické, administratívne, miestne, pomiestne, všeobecné, neživotné, skupinové, látkové názvy, mená
ne- (predpona), pri záporných tvaroch indikatívu prezenta 471; v aktívnych tvaroch indikatívu préterita 477, indikatívu antepreterita 478, indikatívu futúra 479, kondicionálu prezenta 481, kondicionálu antepreterita 482; pri príslovcích 591
 neabstraktný význam plurálu 151
 neaktuálny prísudok: rámcový nominatív ako podmet pri neaktuálnom prísudku 156
nebo, skloňovanie 115
neboďaj (častica) 780
 nečlenený nedokonavý dej 423
nedá, modálne 368
nedajbože (častica) 781
nedaleho (predložka) 663
 nedokonavé slovesá 410
 nedokonavosť deja 410
 nedokonavý náprotivok 415
 nedokonavý vid 409
 nedôrazný výraz 757
 nedôrazové tvary pri zámene *on* 243
 neflektívne slovné druhy 31; p. aj neohybné slovné druhy
 nefunkčné dublety: zanikanie nefunkčných dublet vo vývine jazyka 49
 negatívny genitív 408; p. aj záporový genitív
 negramatické slová 25
 negramatické slovné druhy 743
nehľadiac na (predložkový výraz) 675
nehoden (príd. meno) 200
 nehromadné podstatné mená: pl. nehromadných a hromadných podst. mien 66, rozdiel medzi hromadnými a nehromadnými podst. menami 148; p. aj nekolektívne podstatné mená
nech (spojka) 729

- nech* (častica) 781
nechať, modálne 367
nejeden (číslovka) 320
nechže (častica) 781
neklamne (častica) 781
 nekolektívne podstatné mená 148; p. aj nehromadné podstatné mená
 nekolektívnosť súvislých jednotlív 148
 nekongruentná väzba pri neosobných a neživotných maskulinách 138
 nelátkové podstatné mená, nelátkové substantíva 66
 nelátkový význam plurálu 151
 nemecké mená: skloňovanie prívčísk na *-ei* 126
 nemenný lexikálny význam 24; p. aj invariantný lexikálny význam
nemôcť, modálne 368
není, *nenie* (náročové tvary slovesa *byť*) 472
 neodvodené prídavné mená 198; p. aj primárne prídavné mená
 neohraničenosť deja 411; p. aj neuzavretosť deja
 neohybné prídavné mená 200
 neohybné slová: nesklonné podst. mená 123; neohybné príd. mená 200; neohybné opytovacie zámená 278
 neohybné slovné druhy 31; p. aj reflektívno slovné druhy
 neologizmy p. autorské neologizmy
 neosoba pri podstatných menách 71
 neosobné chápanie deja 521
 neosobné konštrukcie 522
 neosobné maskulína 138
 neosobné modálne spojenia 523
 neosobné pasívum 433
 neosobné podstatné mená 64; p. aj zvieracie podstatné mená
 neosobné slovesá 397; vyjadrujúce prírodné deje atmosférickoj povahy 401, vyjadrujúce tajomné deje 403, vyjadrujúce telesné a duševné (psychofyzické) stavy 403, vyjadrujúce záujem o niččo alebo úspech v niččom 403, vyjadrujúce existenciu 404, ktorými sa vyjadrujú modálne obsahy 404, trpné prídavné od neosobných slovík 495; p. aj primárne neosobné slovesá, impersonália
 neosobné slovesné konštrukcie 467
 neosobné tvary slovík: kategória osoby pri neosobných tvaroch neosobných a osobných slovík 461, tvorenie a používanie neosobných tvarov 466, stavový datív pri neosobných tvaroch slovík 180; p. aj zvrtné, nezvrtné neosobné tvary
 neosobné zvrtné tvary: štylistická platnosť tvarov typu *zabílo (ho)* 26
 neosobný bezpodmetový zvrtný tvar: modálne slovesá v neosobnom bezpodmetovom zvrtnom tvare v jednočlenných vetách 367, tvorenie a používanie 368; rozdiel medzi neosobnými bezpodmeto-
- vým zvrtným tvarom a tvarom 3. os. sg. s jedinečným a so všeobecným podmetom 398
nepočítajúc (predložkový výraz) 675
nepochybné (častica) 781
 nepojmové (nepomenovacie) spracovania mimojazykovej skutočnosti 816
 nepomnožené podstatné meno, substantívum 147
nepozerajúc (sa) na (predložkový výraz) 675
 nepôvodné predložky 620; p. aj nevlastné predložky
 nepravá hypotaxa 685
 nepravá parataxa 684
 nepravé vzťažné vety 284; pripojené zámenom *čo* 288, zámenom *aký* 289; zámeno *či* v nepravých vzťažných vetách 290
 nepravidelná podoba radových čísloviek 342
 nepravidelné skloňovanie ženských podstatných mien 111
 nepravidelné slovesá: kritériá pro posudzovanie slovík ako nepravidelných 433, tvary indikatívu prezenta nepravidelných slovík 471
 nepravidelné stupňovanie: prídavných mien 212, prísloviek 583
 nepravidelný typ 46
nepriam (častica) 782
 nepriamy pád 70
 neprítomnosť: predložka označujúca neprítomnosť 626
 nepríznakový člen: v rámci kategórie vidu 410, osoby 429, spôsobu 430; p. aj bezpríznakový člen, nepríznakový zástupca
 nepríznakový zástupca: v rámci kategórie slovesného rodu 433; p. aj nepríznakový, bezpríznakový člen
 neprospech p. okolnosť neprospechu
nerád (príd. meno) 200
 neroálne deje: sprítomňovanie nereálnych dejov 529
 nerovnoconné morfémy 434
 nerozčlenený obsah morfológickej kategórie 35
 nerozvitá gramatická osoba 248
 nesamostatné častice 751
 nesamostatne chápané javy 61
nesčíselné množstvo/mesáčiselný počet, ako vyjadrenie neurčitého veľkého počtu 334
 nesklonné podstatné mená 123, rod nesklonných podstatných mien 130, 135
 nesklonnosť podstatných mien, prídavných mien, zámen, čísloviek ako polysyntentická črta 59
nesporne (častica) 781
 nestupňovateľné prídavné mená 197
 nesubstantívnosť: spätie vyjadrenia vlastnosti príslovkou s nesubstantívnosťou nadradeného člena 568

nesúčasnosť deja 494
nesvoj (príd. meno), vznik 231
 nešpecifická syntaktická funkcia prísloviak 565
 netypické zakončenie prevzatých slov 135
 neúčasť: predložka označujúca neúčasť 626
 neurčité číslovky 314; číslovka *sto* ako neurčitá 328, častica *neurékom* vo funkcii neurčitej číslovky 358; p. aj primárne neurčité, sekundárne neurčité číslovky neurčité druhové číslovky 349
 neurčité množstvo: vyjadrenie neurčitého množstva 139
 neurčité násobné číslovky 341
 neurčité prívlastňovacie zámená: ich skloňovanie podľa vzoru cudzí 226
 neurčité radové číslovky 347
 neurčité skupinové číslovky 337
 neurčité slovesné tvary 461, tvorenie neurčitých slovesných tvarov 486, používanie neurčitých slovesných tvarov 556
 neurčité základné číslovky 333; podielové spojenia s neurčitými základnými číslovkami 353
 neurčité zámená: základné vymedzenie v rámci mien 235; význam a rozdelenie 293; s predponami *da-*, *nie-/ne-*, *vola-* 294; s odtienkom rozsahu 296; číslovky vo význame neurčitých zámen 313; p. aj základné neurčité zámená
 neurčitkový kmeň 436; p. aj infinitívny kmeň
 neurčitok: podst. mená viažuce neurčitok slovesa 73, väzba príd. mien s neurčitkom 210, tvorenie neurčitku 486, synonymita predložky *po* v účelovom význame a neurčitku 631; p. aj infinitív neurčitý význam opytovacích zámen 292
 neurčitý zámenný význam: číslovka *jedem* v neurčitom zámennom význame 312
neurékom (častica) 782; vo funkcii neurčitej číslovky 358
 neústrojnosť p. tvarová neústrojnosť
 neutralizácia: chápanie morfolologickej kategórie s nerozčleneným obsahom ako neutralizácie 35, neutralizácia protikladu sg. a pl. 142, určovacieho vzťahu medzi dvoma podst. menami s obsahovým nominatívom 157, agensa a paciensa 395, znelosti pred imperatívnou príponou *-me* v 1. os. pl. 485
 neutrálnosť p. vidová neutrálnosť
 neutrum: vymedzenie 69; zhody a rozdiely medzi neutrom a inými rodmi 129; p. aj pomnožné neutrum, stredný rod
 neuzavretosť deja 410; p. aj neohraničenosť deja
nevedno (základ v 1. časti pomenovaní), zámená s *nevedno* 299
neveriť, modálne 369
 nevidovosť 426; p. aj vidová neutrálnosť

neviem (základ v 1. časti pomenovaní), zámená s *neviem* 299
 nevláštne predložky 620; p. aj nepôvodné predložky
 nevokalizované podoby predložiek 631
nevynnutne (častica) 782
 nevyhranenosť p. rodová nevyhranenosť
 nevymedzená kompaktnosť látok a abstrákt 149
 nevymedzenosť p. kvantitatívna nevymedzenosť
nevynímajúc (z toho) niekoho/niečo (predložkový výraz) 675
 nezávislý pomenovací tvar: genitív ako nezávislý pomenovací tvar 172
nezdržať sa, modálne 368
 nezhodný atribút: citoslovca *hej, hura, hť, hr-hr* vo funkcii nezhodného atribútu 232; p. aj nezhodný prívlastok
 nezhodný prívlastok: pri deverbatívach a deadjektívach 72, pomenovací nominatív ako nezhodný prívlastok 157, priravnávací nominatív ako nezhodný prívlastok 157; p. aj nezhodný atribút
 nezvratné faktitíva 380
 nezvratné neosobné tvary sloves 466, nezvratné neosobné tvary typu *zabílo (ho)* z hľadiska štylistického 26
 nezvratné slovesá 376; p. aj zvrtná podoba, zvrtný tvar nezvratného slovesa
než (spojka) 730; pri provnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217, používanie konštrukcie *než aký* 289
 neživé flektívne typy 45
 neživotné maskulína 138
 neživotné názvy 64; p. aj prevzaté neživotné názvy
 neživotné podstatné mená 64, skloňovanie neživotných podstatných mien
nežli (spojka) 731
-ní (prípoma), príd. mená s *-ní* v staršom spisovnom jazyku 226
nieč (zámeno) 310
nieč (častica) 782
niečli (zámeno) 311
nie (morféma), v záporných tvaroch slovesa *byť* 471, v záporných pasívnych tvaroch indikatívu prezenta 474
nie (častica) 782
nie- (predpona) neurčité zámená s *nie-/ne-* 294
nie že by — ale (spojka) 732
nieby (spojka) 731
niečo (zámeno) 334
niekoľko (číslovka) 333
niekoľkoraký, niekoľkorako (číslovky) 349
niekoľkoľ, niekoľkoľ raz, niekoľkoľkrát (číslovky) 347
nielen (spojka) 731
nielen — ale (i, aj) (spojka) 731
niešť — *nesiem* (slovesný vzor), morfológická a lexikálna charakteristika 442

niet, nieto (tvary slovesa *byť*) 472
nieto (spojka) 732
nijako, nijak (zámena) 311
nijako (častica) 783
nijaký (zámeno) 310
nile (zámeno) 309
nikam (zámeno) 311
nikde (zámeno) 311
nikdy (zámeno) 311
nikto (zámeno) 309
niže (predložka) 663
no (spojka) 732
no, nolen (častice) 783
-nóm (morféma), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-nóm* 82
 nomenklatúra p. botanická, zoologická nomenklatúra
 nominatív: kategória nominatívu 70, všeobecný význam nominatívu 152, významy a používanie nominatívu 153, výpovedný zmysel nominatívu 153, nominatív miery 156, stupeň expresívnosti záporového genitívu v porovnaní so synonymným nominatívom a akuzatívom 175, nominatív popri obsahovom genitíve a akuzatíve pri príd. menách 177, tvar N. sg. a skloňovanie ako kritérium pre dolenie príd. mien 198; tvar N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 80; nominatív vo funkcii vokatívú 86; tvary N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87, muž. neživ. podst. mien na *-s, -l* 93, podst. mena *hrst* 110, cudzích pomnožných podst. mien vzoru mesto a podst. mien *oko, ucho* 115; platnosť rytmického zákona v N. pl. str. podst. mien vzoru mesto 117; tvar N. pl. podst. mena *jojo* 117, podst. mena *oje* 119; platnosť rytmického zákona v N. pl. str. podst. mien vzoru srdce 119; tvary N. pl. str. podst. mien vzoru dievča 121; platnosť rytmického zákona v N. pl. muž. rodu príd. mien vzoru pekný 224, vzoru cudzí 226; tvary N. pl. muž. rodu činných prídastí prítomných a minulých 226; platnosť rytmického zákona v N. pl. muž. rodu príd. mien vzoru pávi 228; nominatív osobných zámen 243; citoslovca z nominatívu 824; p. aj komunikačne úplný, pomenovací, hodnotiaci, vložkový, absolútny, doplnený, rámcový, podmetový, obsahový, stavový, prirovnávací, zvolací, oslovoiaci, samostatne použitý nominatív
 norma: pri rodovom rozlíšení maskulín a feminín 131
 nositeľ: deja 71; vyjadrenie vzťahu nositeľa k stavu pri zámene *soj* 254; nositeľ deja v intencnom systéme 395, stavu 361; p. aj genitív nositeľa deja
 novogrécke mená: skloňovanie muž. osob-

ných mien na *-as, -es, -is, -os, -us* 75, 124
n-ft-ové prídastie 495; p. aj trpné prídastie, pasívne participium
nože (častica) 783
 \emptyset (= nula), p. *a — o, á — o, e — o, i — o, s — á, s — e, s — i, s — ý/y, o — o*
-o (prípona) p. nulová prípona
 \emptyset — *á* (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-a* 416
 \emptyset — *e* (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-a* 416, pri časovaní slovesa *mlieť* 444, pri časovaní slovíes vzoru *brať* — beriem 445
 \emptyset — *i* (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-a* 416
 \emptyset — *ie* (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-a* 416
 \emptyset — *ý/y* (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou *-a* 416
 nulová gramatická osoba 429
 nulová morféma: vymedzenie nulovej morfémy a jej postavenie v morfológickej rovine jazyka 43; p. aj nulová osobná, nulová pádová, nulová prípona
 nulová osobná prípona: v tvare 2. os. sg. imperatívú 484
 nulová pádová prípona: v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, žen. podst. mien vzoru ulica 105, žen. podst. mien vzoru gazdiná 111, str. podst. mien vzoru mesto 115, str. podst. mien vzoru srdce 118, str. podst. mien vzoru dievča 121
 nulová prípona: existencia v N. sg. podst. mien 40, v G. pl. ako spoločná pre feminína a neutrá 129; p. aj nulová morféma
 nulová zhoda: kategória nulovej zhody pri príslovkách 35
 nulové zakončenie: pôsobenie rodovo silných prípon pri feminínach s pôvodne nulovými zakončeniami 132
 nulový tvar slovesa *byť* 472
 nulový variant morfémy pri slovesách 435
 numeráliá 27, 314; p. aj číslovky
 numerálne zámená 235; p. aj číselné zámená
 numerickú stránku reality 314; p. aj číselná stránka reality
-nít (prípona) citoslovca a slovesá na *-nít* 826
nuž (spojka) 732
nuž (častica) 783
-ný (*-ná, -né*) (prípona), tvorenie trpného prídastia príponou *-ný* (*-ná, -né*) 497

O

o, vkladné v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 103, str. podst. mien vzoru mesto 116; v l-ovom tvare indikatívu prétérita 475; p. aj *o — á, o — o, o — o, o — o*

- o (predložka), 643; podielové spojenia s predložkou o 354, synonymita predložiek po a o 630
- o *milych pět* (frazeologické spojenie), číslovka *pět* v spojení s *milych pět* 325
- o- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414; okolnostné príslovky s prefixálnou morfémmou o-/ob- a sufixálnymi morfémmami 589
- o (prípona), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -o podľa vzoru chlap 74, 81, 84, 85, podľa vzoru hrdina 86, cudzích priezvisk na -o 125; vlastnostné príslovky s morfémmou -o 577, vlastnostné príslovky na -o od adjektívizovaných prídavných 581, okolnostné príslovky s morfémmou -o 586
- ó (citoslovce) 811
- ó (zakončenie slov), skloňovanie cudzích vlastných mien na -ó 125
- o — á (alternácia), pri imperfektívizácii slovíec príponou -a- 416
- o — ø (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 75; vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85; pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, vzoru stroj 97, žen. podst. mien vzoru dľaň 109, vzoru koš 110; pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 203
- o — ó (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 105, vzoru mesto 115; pri skloňovaní číslovky *osem* 324
- oa (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru žena na -oa 102, 127
- ob- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morfémmou o-/ob- a sufixálnymi morfémmami 589
- obadávaja (číslovka) 322
- obaja, oba, obe (číslovka) 321
- obívať sa, modálne 366
- obdaleč (predložka) 663
- obídvaja, obídva, obídve (číslovka) 321
- objekt 71, 159, vzťah objektív k deju vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 245; p. aj logický, prechodný, akuzatívny, konečný, intencne prednejší, stavový, obsahový, výlučný, vysvetľovací, kvalifikujúci, doplniaci, perspektívny, vnútorný objekt, predmet
- objektívne citoslovca 810; p. aj zvukomalebné sitoslovca
- objektové slovesá 497; p. aj predmetové slovesá
- objektové významy predložiek 619
- objektové vzťahy 619; p. aj predmetové vzťahy
- objektový vzťah: ako typ v rámci podradovania 685; p. aj predmetový vzťah obmedzená účasť deja na veci pomenovanej substantívom 173
- obmedzovací vzťah 685; p. aj limitatívny vzťah
- obmedzovacie spojky 687
- obmedzovacie zámena: *sám* 307, *samý* 308
- obojaký, obojako (číslovky) 349
- obojstranný doplniaci vzťah 566; p. aj recipročný doplniaci vzťah
- obojstranný určovací vzťah pri genitíve meraného obsahu 171; p. aj recipročný určovací vzťah
- obojvidové slovesá 425
- obrátенý určovací vzťah pri genitíve množstva 171
- obsah: morfológickej jednotky 22, morfológickej kategórie 33, spojky, hypotaxy, parataxy 679, častie 747, vecného významu vytyčovacích častí 749, vecného významu pripájajúcich častí 749; p. aj genitív obsahu, genitív meraného obsahu, genitív počítaného obsahu, výpovedný, predikačný, prísudkový obsah
- obsahové príslovky 571; využitie 607
- obsahový akuzatív 163
- obsahový datív 184; p. aj vysvetľovací
- obsahový, doplniaci obsahový datív
- obsahový genitív 176
- obsahový inštrumentál 192
- obsahový nominatív 156
- obsahový objekt p. doplniaci obsahový objekt
- obyčajné množstvo: vyjadrenie obyčajného množstva pri pl. 143
- obyvatelské mená 140
- obzvlášť (častica) 800
- od (predložka) 644; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217, korešpondencia predložky od so slovesnou predponou od- 628, synonymita predložiek z a od 629, vokalizácia predložky od v ustálených prípadoch 631
- od- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morfémmou od- a sufixálnymi morfémmami 588
- odborné termíny: neprítomnosť stupňovania pri príd. menách ako súčasťach odborných termínov 214
- odborný štýl: tvary typu *telatá* 26, číslovky s morfémmou -krát 338, používanie pasíva v odbornom štýle 552, predložky v odbornom štýle 669
- odkazovacie významy pri ukazovacích zámenách: *ten* 266, *to* 267, *tento*, *tamten* 269, *onen* 270, *taký*, *takýto* 271, *onaký*, *tolký*, *tolkýto*, *tolko*, *tak* 272, *takto*, *onak*, *tam*, *taďe*, *tadiťal*, *odíťal*, *odíťade*, *odíťalů* 273, *stade*, *stadíťal*, *potíťal*, *potade* 274
- odkazovanie: na mená zámenami 233, odkazovacie významy pri osobných prívlastňovacích zámenách 246
- odkedy (zámeno), základný význam 278, opytovacie význam 282, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

- odkiaľ* (zámeno), základný význam 278, opytovací význam 282, vzťažný význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
- odlišovacie zámená: *iný* 304, *inší*, *inakší*, *inak*, *inakšie*, *ináč*, *inde*, *inam*, *inokade*, *inakadiaľ*, *inadiaľ* 305, *inokedy* 306
- odlukové slovesá: združený akuzatív ako prechodný objekt po odlukových slovesách 162, obsahový genitív pri odlukových slovesách 177
- odlukový význam: vylučný akuzatív pri predponových slovesách s odlukovým významom 162
- odmietať*, modálne 367
- odporovací význam hypotaktických spojok 687
- odporovacie spojky 686
- odporovanie 685; p. aj adverziatívny vzťah odporúčajúci dej: vyjadrený indikatívom prezenta 530
- odraz skutočnosti: stupeň zhody medzi morfológickým významom a zodpovedajúcim odrazom skutočnosti 33; p. aj pojmový obsah
- odtade* (zámeno) 273
- odtiaľ* (zámeno), ukazovací význam 265, odkazovací význam 273
- odtiaľto* (zámeno), ukazovací význam 265, odkazovací význam 273
- odtienok pejoratívnosti a melioratívnosti pri kolektívach 148; p. aj augmentatívny, citový odtienok
- odvodené nepôvodné (novlastné) predložky 621
- odvodené prídavné mená 198; p. aj sekundárne prídavné mená
- odvodené zámená 257
- odvodené zvrtné slovesá 380
- odvodeniny: zastúpenie rodovo silných prípon v odvodeninách 132
- odvodenosť: vzťah sekundárnosti pri slovách, pri ktorých sa nepocituje odvodenosť 132
- odvodzovacie prípony: z hľadiska rodovej charakteristiky 132, *-in* a *-ov* pri privlastňovacích príd. menách 219, *-ovce*, *-oje*, *-eje*, *-e* pri rodinných privlastňovacích príd. menách 221, príd. mená s príponou *-ní* v staršom spis. jazyku 226; p. aj ženské odvodzovacie, mužské odvodzovacie prípony, rodovo slabá odvodzovacia prípona
- odvodzovanie: z hľadiska zaradenia do rovín jazyka 25; odvodzovanie živočíchnych príd. mien 203, frekventatív 419
- ohľadne* (predložka) 675
- ohľadom* (predložka) 670
- ohýbanie 45; p. aj flexia
- ohybné opytovacie zámená 278
- ohybné slovné druhy 29, 31; p. aj flektívne slovné druhy
- oj* (prípona), skloňovanie slovanských mien na *-oj* podľa vzoru pekný 224
- oje* (prípona), v rodinných privlastňovacích príd. menách 221; pri skupinových číslkách 335
- ok* (prípona alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. deminutív na *-ok* 75, priezvisk na *-ok* 76; tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ok*; skloňovanie muž. neživ. podst. mien na *-ok* 88
- oko*, skloňovanie 115
- okolnosť 567; funkcia okolnosti pri veci pomenovanej podstatným menom 71, okolnosť neprospechu vyjadrená datívom základného zvrtného zámena *seba/sa* 251, vyjadrenie okolnosti príslovkami 565, predložky vyjadrujúce okolnosti bližšie neurčené 627
- okolnostné príslovky 566; stupňovanie niektorých okolnostných prísloviok 584, morfémy okolnostných prísloviok 584
- okolnostné vzťahy: ich vyjadrovanie predložkami 619; p. aj adverbálne vzťahy
- okolnostný akuzatív 165
- okolnostný inštrumentál 185
- okolnostný význam zreteľa pri genitíve 177
- okolnostný významový typ pri príslovkových zámenách 572
- okolnostný významový vzťah 72
- okolo* (predložka) 663; synonymita predložiek *po* a *okolo* 630
- okrajové prvky slovej zásoby 28
- okrem* (predložka) 646
- okrem toho, že* (spojka) 733
- oktáňal sa*, modálne 367
- ol* (zakončenie slov), vynechávanie samohlásky *o* pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien na *-ol* 97
- om* (prípona), v L. sg. muž. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228; okolnostné príslovky s morfémy *-om* 585
- on* (zámeno) 240; substantivizované zámená *on*, *ona* 241
- on-* (hlásková skupina), v ukazovacích zámenách 526
- on* (zakončenie slov), skloňovanie cudzích podst. mien str. rodu vzoru mosto na *-on* 113, skloňovanie slov gréckeho pôvodu na *-on* 127
- onačič*, slovnodruhovú povaha slova 236, 362
- onač* (zámeno) 273
- onačý* (zámeno) 272
- ondáňal*, slovnodruhovú povaha slova 236, 362
- onen* (zámeno), ukazovací význam 270, citové použitie 276
- onikanie 242, rozdiel medzi plurálom úcty a onikaním 516

- ono (častica) 784; pri neosobných slovesách 400
- onomatologická funkcia: základné členenie podst. mien podľa onomatologickej funkcie 63
- onomatologické príznaky: celkové členenie substantív podľa onomatologických a iných príznakov 67
- onomatopoeje 816; p. aj slovesné onomatopoeje, zvukomalebné slová
- opakované parataktické spojky 681
- opakované spojky 695
- opakovanie vokálov a konsonantov v citoslovciach 808
- opakovanosť v nedokonavých slovesách 411
- opakovaný dej 411
- opisná vložka: vložkový nominatív ako opisná vložka 164; p. aj absolútny nominatív
- opisné pasívne tvary: indikatívu prezenta 474, indikatívu präterita 477, kondicionálu präterita 482, imperatívu 485, opisný pasívny tvar prechodníka 490, používanie opisných pasívnych tvarov 555
- opisné pasívum 433, kategória osoby a čísla v zložených tvaroch opisného pasíva 465, opisné pasívum indikatívu prezenta 474, opisné pasívum indikatívu präterita 477
- opisné sloveso *byť* 463; p. aj formálne sloveso
- opisné tvary zložených slovesných tvarov 463; p. aj perifrastické formy
- opisné zložené tvary 43; p. aj perifrastické zložené tvary
- opisný pasívny infinitív 487
- opisný variant stupňovania prídavných mien 213
- oproti (predložka) 651
- opytovací význam opytovacích zámen: *kto, ktože, čo, čože 279, ktorý, ktorýže, aký, akýže, kým, kýmže 280, či, koľko, koľkí, koľký, ako, kde, kam, kade, kadiaľ 281, odkiaľ, skade, skadiaľ, odkade, kedý, odkedy, do-keď, doiaľ, prečo, začo, načo 282*
- opytovacia výpoveď 682
- opytovacie prívlastňovacie zámená: skloňovanie opytovacích prívlastňovacích zámen podľa vzoru cudzí 226
- opytovacie zámená 235, 277; opytovací význam 279, citový ukazovací význam 282, vzťažný význam 283, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
- or (zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -or 76
- ordináliá 315; p. aj radové číslovky
- oro (prípona), v skupinových číslovkách 335
- os p. vertikálna, horizontálna os
- os (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na -os 75, 123, cudzích muž. neživ. podst. mien na -os 88, 123
- osemdesiat (číslovka), zakončenie 326
- osemdesiat (číslovka), vznik 325
- osihočená substantivizácia 194
- osihočenie základu 193
- oslabený rodový význam 137
- oslovenie: použitie oslovenia pri osob. podst. menách a vlastných menách niektorých zvierat 64, tvary vokatívu muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, samostatne použitý nominatív vo funkcii oslovenia 154; p. aj príznakové, vložené oslovenie
- oslovovací nominatív 71; citoslovčia z oslovovacieho nominatívu 824
- osoba pri podstatných menách 71, gramatikalizácia osoby 428, zhoda s osobou podmetu pri slovesách 428, vyjadrenie kategórie osoby v zložených tvaroch präterita a kondicionálu 464, pomknutie osoby pri slovesách 517; p. aj prvá, druhá, tretia, všeobecná, jedinečná osoba
- osobitná syntaktická funkcia prísloviak 565
- osobná forma: pri číslovke *pät* 324
- osobná morféma 464
- osobné maškulina 138
- osobné mená: tvorenie prívlastňovacích príd. mien 219; p. aj vlastné osobné mená
- osobné modálne spojenia: neosobné tvary osobných modálnych spojení 525
- osobné názvy 64; p. aj mužské osobné názvy
- osobné podstatné mená 64; p. aj osobné substantíva
- osobné prípony: v indikatíve prezenta 464, v imperatíve 464, 484; p. aj nulová prípona
- osobné prívlastňovacie zámená 244; významy 245, používanie a skloňovanie 248, substantivizácia osobných prívlastňovacích zámen 194
- osobné slovesá 397; p. aj primárne osobné slovesá, personáliá
- osobné slovesné tvary: používanie 504
- osobnú substantíva 64; p. aj osobné podstatné mená
- osobné tvary osobných sloviak 461
- osobné tvary sloviak 464
- osobné zámená 234, 236; 1. a 2. osoby 237, 3. osoby 240, nominatív osobných zámen 243, datív osobných zámen ako datív citovej účasti 181, postavenie číslovky *tri* pri bližšom určení osobného zámena 323, vokalizácia predložiek *bez, cez, na, od, pod, pred, s, v, z, k* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631; p. aj základné osobné zámená
- osobný vzor 129
- ost (prípona), abstraktné podst. mená na -ost od adjektivizovaných činných prídavných 232

ostat, ostávať, sponové 374
ostatne (časťica) 784
ostatní (číslovka) 348
ostatný (číslovka) 374, pri číslovke *prvý* 343
ostatný raz (číslovka) 347
ostopáť (príslovka): číslovka *stopäť* v príslovke *ostopáť* 331
ostošeť (príslovka): číslovka *stošeť* v príslovke *ostošeť* 331
ošivať sa, modálne 367
otcov (vzor príd. mien) 228
otec, tvary D. a L. sg. 79
 otvorené triedy podstatných mien 64
-ou (prípona), v I. sg. žen. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228; okolnostné príslovky s morféomou *-ou* 585
-ou (zakončenie slov), skloňovanie cudzích vlastných mien osôb na *-ou* 125
-or (prípona alebo zakončenie slov), v A. pl. muž. zvieracích podst. mien vzoru chlap 74; tvary D. a L. sg. slovanských osobných mien na *-or* 80; v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100; skloňovanie muž. priezvisk na *-ou* 229, zemepisných mien na *-or* 230; v prívlastňovaciech príd. menách 219; okolnostné príslovky s morféomou *-ou* 586
-ova- (prípona), pri imperfektivizácii slovíc 417
-ovia (prípona), v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 80, podst. mien zakončených na *-a* 87
-ovie (prípona), v rodinných prívlastňovaciech príd. menách 221
-ovo (prípona), skloňovanie zemepisných mien str. rodu na *-ovo* 230
-ovský (prípona), vyjadrenie rodinnej príslušnosti a prívlastnenia rodine v staršom spisovnom úze 222
ozaj, *ozajže* (časťica) 784
 oznamovací spôsob 429, používanie oznamovacieho spôsobu 527; tvary oznamovacieho spôsobu prítomného času 470, minulého času 474, predminulého času 477, budúceho času 478; p. aj indikatív oznamovania výpoved 682
ô, vkladné v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 104; p. aj *o — ô, ô — o*
ô — o (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, vzoru stroj 97
-ô, -ô (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru kuli na *-ô, -ô* 124

P

P (skratka pre paciensa deja) 290
P (skratka pre predikát) 406
 paciens 361; diferenciacia funkcie nositeľa deja pri veci pomenovanej substantívom

na funkciu agensa a paciensa 71; rámcový nominatív vo význame paciensa 156; datív sprostredkovaného zásahu (paciensa) 179; paciens deja a riadiaca substancia 290; vhodnosť pojmu paciensa pri definovaní kategórie slovesného rodu 432; p. aj zasiahnutá vec, logický objekt
páciť sa, páči sa, modálne 367
 pád: rozdiel medzi pádmí pri podst. menách a príd. menách 70; parciálne významy pádov 152; pád pri príd. menách 196, pri číslovkách 315; zhoda v páde pri slovesách 429; spájanie predložiek s jedným, dvoma alebo tromi pádmí 620; p. aj priamy, nepriamy, holý, adverbálny pád, predložkové pády
 pádová rekecia 391
 pádové prípony: synonymia pádových prípon 51, ich homonymia 52, 129, 152, pádové prípony pri podst. menách 71, sústava pádových prípon ako kritérium pri delení príd. mien 198
 pádové rodové pomenovania pri názvoch zvierat 136
 pádové tvary podst. mien 151
 pádové významy 151
 pádový systém dnešnej spisovnej slovenčiny 51
pán, tvary D. a L. sg. 79
pani, skloňovanie 111
 panovnícke tituly: prívlastňovacie zámená 2. a 3. os. pl. ako súčasť panovníckych titulov 245
pár/zopár (číslovka) 333
 paradigma slova 23, paradigma a systémovosť formálnych prostriedkov morfológických kategórií 36, paradigma a defektnosť lexém 44, aglutinačný typ v paradigmatme slovíc 57; p. aj zmiešaná paradigma
 paradigmatické kritériá slovesného vidu 421
 paralelnosť formy a obsahu morfológickej jednotky 22
 parataktické spojky 679, 684; p. aj základná parataktická, najvšeobecnejšia parataktická spojka, dvojčlenné parataktické, viacčlenné parataktické, opakované parataktické spojky
 paratata 679; p. aj pravá, nepravá paratata
 parciálne významy prísloviac 569
 parciálny typ 131
 parentézy p. vetné parentézy
paroma (časťica) 784
 párové rodové pomenovania 136
 partes orationis 27; p. aj slovné druhy, časti reči
 participium p. pasívne, aktívne participium
 participium staticum 501; p. aj statické

- participium, stavové výsledkové pričastie
- partikuly 27, 746; p. aj častice
- partitívny genitív 172; vo funkcii predmetového akuzatívu 172, podmetového nominatívu 173; partitívny genitív vetného základu 173, miery 173; ako zodpovedajúci samostatnému chápaniu javu pomenovaného substantívom 70; vyjadrenie miery pri kolektívach partitívnym genitívom 148; väzba s partitívnym genitívom pri slovesách 408; p. aj čiastkový genitív
- partitívny pomenovací zámer 153
- pasívna konštrukcia: inštrumentál pôvodu ako vyjadrenie životného agensa v pasívnej konštrukcii 187
- pasívna vetná konštrukcia 388
- pasívne participium 495; p. aj trpné pričastie, n-/t-ové pričastie
- pasívne tvary: systém pasívnych tvarov 432; pasívne tvary indikatívu prezenta 473, indikatívu préterita 477, indikatívu futúra 479, kondicionálu prezenta 481, kondicionálu préterita 482, imperatívu 485, neurčitku 486, prechodníka 490; p. aj zložený pasívny tvar, trpné tvary, pasívum
- pasívny infinitív: p. zvratný pasívny, opisný pasívny infinitív
- pasívny vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj trpný vzťah
- pasívny zvratný tvar 388
- pasívum 361; používanie pasíva 552; p. aj mimovoľné, opisné, neosobné, zvrátne pasívum, pasívne, trpné tvary, trpný rod *passiva*, v postavení nezhodného prívlastku 230
- pausa pri citoslovesiach 807
- pári* (vzor príd. mien) 227
- pät* a vyššie číslovky: morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie čísloviek *pät* — *deväťdesiat* 324, číslovka *pät* vo frazeologickom spojení *jeden za päť a druhý bez jedného za šest* 325
- pätidesiat* (číslovka), zakončenie 236
- pätmäsť* (číslovka), vznik 325
- pätoro* (číslovka), vo frazeologickom spojení *štvero na päťoro* 337
- pejoratívne názvy: prirodzený rod pejoratívnych názvov 136
- pejoratívnosť p. odtienok pejoratívnosti
- pekny*, vzor príd. mien 222, stupňovanie slova *pekny* 213
- pendant p. rodový, plnovýznamový pendant, ženské pendanty
- peniaz*, zaradenie do vzoru stroj 96, tvary G. pl. 100
- perfektivizácia 413
- perfektivizačná platnosť 415
- perifrastické formy zložených slovesných tvarov 463; p. aj opisné tvary
- perifrastické zložené tvary 43; p. aj opisné zložené tvary
- personálie 397; p. aj osobné slovesá
- perspektívny objekt deja 177
- pes*, skloňovanie v pl. 74, tvary D. a L. sg. 79
- Pietor*, skloňovanie 77
- pisaná podoba: nezhoda medzi písanou a zvukovou podobou pri niektorých citoslovesiach 812
- pisany jazyk: vokalizácia predložiek 632
- písmená p. veľké písmená, veľké začiatkové písmená
- plány jazykového systému 21; p. aj roviny jazykového systému
- platnosť podstatného mena vo vete 71; p. aj rodová, propriálna platnosť
- plná morféma *sa* 378
- plné tvary pri záménach 3. osoby 243
- plnovýznamové jadro tvaru 23
- plnovýznamové pomenovanie 363
- plnovýznamové slovesá: pomocné slovesá a plnovýznamové slovesá 362, vzťah sponových slovies k predikatívnym kategóriám plnovýznamových slovies 370, prechody medzi sponovými a plnovýznamovými slovesami 376
- plnovýznamové slovné druhy 30, styčné body spojok s plnovýznamovými slovnými druhmi 742; p. aj autosémantické slovné druhy
- plnovýznamový pendant 375
- plnovýznamový výraz 748
- pluha*, v postavení nezhodného prívlastku 230
- plurál: úcty z hľadiska štylistického 27; podst. mien 65, 139, prevažovanie pl. nad sg. 144, nelátkový význam pl. 151, neabstraktný význam pl. 151, úcty 242, 616, pl. skromnosti (vlastná autorská prvá osoba plurálu) 506, pl. namiesto sg. pri slovesách 515;
- skloňovanie slov *vták*, *vlk*, *pes* 74, muž. zvieracích podst. mien v pl. 88, muž. zvieracích podst. mien s kmeňom na mäkkú spoluhlásku v pl. 97; neosobné tvary v pl. pri slovách *čert*, *duch* 139; používanie radových čísloviek *dvadsať* — *deväťdesiaty* v pl. 346; p. aj druhový, umocňujúci, intenzívny, jednotkový, kusový, prevažujúci, vylučný, skupinový, všeobecný, komplementárny, dubletný, majestátny plurál, množné číslo plurálie tantum 67, 145; z hľadiska defektnosti 44; p. aj pomnožné podstatné mená, pomnožné substantíva
- pluralis majestaticus 239; p. aj majestátny plurál
- pluralis modestiae 239
- plurálové podstatné mená 143
- plurálové tvary 139
- plurálový korelát 147

plurálny pendant 147
plurálny súhrn predmetov 139
pluskvamperfektum 35
po (predložka) 646; spodstatnený tvar neutra osobných zámen v lokáli s predložkou *po* 248; v podielových číslovkových výrazoch 351; synonymita predložiek *na* a *po*, *za* a *po* 629, *po* a *popri*, *po* s lokálom a holého instrumentálu, *po* holého akuzatívu 630, *po* a *podľa*, *po* a *o*, *po* a *okolo*, *po* a *popri*, *po* a *v*, *po* a *cez* 630, *po* v účelovom význame a neurčitku, *po* s lokálom a holého genitívu v nezhodnom prívlastku 631
po- (predpona) zvrtné slovesá s predponou *po-* 383; pri dokonavých zvrtných slovesách s formantom *si* 384; pri čisto vidových slovesách 414; v imperatívne 462; okolnostné príslovky s prefixálnou morfénu *po-* a sufixálnymi morfémi 588
po boku (predložkový výraz) 674
po druhý raz (číslovkový výraz) 344
po tretí raz (číslovkový výraz) 345
pobádacie častice 749
počas (predložka) 664
počet pri pomnožných podst. menách 146
počím (spojka) 733
počínajúc niečím (predložkový výraz) 675
počínajúc od niekoho/niečoho (predložkový výraz) 675
počítajúc, počítajúc do toho (v to) niečo/niekoľko (predložkový výraz) 675
počítanie p. príznakové počítanie
počítaný obsah p. genitív počítaného obsahu
počut, v spojení so sponou *byť* 372
pod (predložka) 648; vokalizácia predložky *pod* 631
pod- (predpona) okolnostné príslovky s prefixálnou morfénu *pod-* a sufixálnymi morfémi 590
pod, podľa (citoslovcia), pôvod 824
podávateľ p. kolektívny podávateľ
podielne slovesá 424; p. aj distributívne slovesá
podielnosť 424; p. aj distributívnosť
podielové číslovkové výrazy 351
podielové číslovky 315; p. aj distributíva
podielové spojenia 351
podiatým (častica) 773
podľa (predložka) 664; synonymita predložiek *po* a *podľa* 630
podmet: hodnotiaca vložka s prechodom v tesnú väzbu v platnosti podmetu 154, doplnený nominatív v platnosti podmetu 155, význam miery a funkcia podmetu v nominatívne miery 158, osobné zámeno v podmete 244, zhoda s osobou podmetu pri slovesách 428; p. aj zložený podmet
podmetové spojky 686
podmetový nominatív: partitívny genitív

vo funkcii podmetového nominatívu 173, záporový genitív vo funkcii podmetového nominatívu 174; p. aj rámcový nominatív
podmetový vzťah 685; p. aj subjektový vzťah
podmienka: predložky s významom podmienky 626
podmienkové spojky 687
podmienkové súvetie 682
podmienkový vzťah 685; p. aj hypotetický vzťah
podmieňovací spôsob 429; tvary podmieňovacieho spôsobu prítomného času 480, minulého času 481; používanie podmieňovacieho spôsobu 537; p. aj kondicionál
podoba p. krátka, menná, dlhá, prvá, druhá podoba
podobne (častica) 784
podradená veta 681; p. aj antepreponovaná
podradená veta
podradovacia funkcia spojky 683
podradovanie 679
podstatné mená 61; základný tvar podst. mien 24, flektívny typ v rámci tvarov podst. mien 52, aglutinačný typ v rámci tvarov podst. mien 56, analytický typ v rámci tvarov podst. mien 56, analytický typ v rámci tvarov podst. mien 58, introflektívny typ v rámci tvarov podst. mien 58, polysyntetický typ v rámci tvarov podst. mien 59, vzťahové príd. mená odvodené od podst. mien 201, živočíšne príd. mená odvodené od podst. mien 203, skloňovanie spodstatnených príd. mien podľa vzoru pekný 223, skloňovanie spodstatnených príd. mien podľa vzoru cudzí 226, skloňovanie mužských priezvisk zakončených na *-ov/-in* 229, skloňovanie zemepisných mien muž. rodu zakončených na *-ovo* 230, zdôraznenie miery pri podst. menách zámenom *taký* 262, substantívizované zámeno *všakové/všakové* 296, spodstatnené zámeno *každý* 307, spodstatnená radová číslovka *prvý raz* 344, *raz* v násobných číslovkách 358;
zmena podst. mien na nesklonné príd. mená 230, vzťah čísloviek k podst. menám 354, významová súvislosť prísloviak s podst. menami 566, podst. mená v platnosti prísloviak 614, predložky z podst. mien 621, prepozicionálna holých pádov podst. mien 669, prepozicionálna predložkových pádov podst. mien 671, vzťah podst. mien a spojok 744, vzťah častíc a podst. mien 805, citoslovcia v úlohe podst. mien 821, citoslovcia z podst. mien 824;
p. aj konkrétne, primárne, abstraktné, sekundárne, životné, neživotné, osobné, neosobné, všeobecné, vlastné, hromadné,

nehromadné, látkové, skupinové, neko-
lektívne, kusové, plurálové, pomnožné,
nepomnožné, číselné, slovesné podstatné
mená, substantíva
podvojná predložky 621
poetické zafarbenie prízračnosti kolektív-
ného významu 148
poetizmus, poetizmy: dubletné rodové tva-
ry ako poetizmy 132, distributívny sg.
ako poetizmus 143, sg. pomnožných
podst. mien ako poetizmus 147, využí-
vanie kolektív ako poetizmov 148, umoc-
ňovaci pl. ako poetizmus 151, holý geni-
tív vlastnosti ako poetizmus 170, inštru-
mentál miesta ako poetizmus pri static-
kých slovesách 186, inštrumentál ná-
stroja v etymologickej figúre ako poe-
tizmus 187, inštrumentál prirovnania
a účelu ako poetizmus 189, holý genitív
vlastnosti ako poetizmus 170, výsledko-
vý inštrumentál ako poetizmus 192
pohan, tvar N. pl. 83
pohlavie 128; p. aj prirodzený rod
pohyb: citoslovčia napodobňujúce pohyb
820
pohybová zložka zvukomalebných slov 820
pochopiteľne (častica) 785
pojmové jadro morfolologickej kategórie 36
pojmový obsah: stupeň zhody medzi mor-
fologickým významom a zodpovedajú-
cim pojmovým obsahom 33; p. aj odraz
skutočnosti
pokiaľ (zámeno), vzťažný význam 291
pokiaľ (spojka) 733
pokonný raz (číslovka) 347
pokraj (predložka) 661
pokeym (spojka) 733
pol (číslovka) 330
poldeň, tvar G. pl. 100
poloha: pomenovaného predmetu 70, spoj-
ok vo vete 691, časť vo vete 753
polopriama reč: zámená 3. osoby v polo-
priamej reči 241
polosponové slovesá 375
polovica/polovička, používanie zlomkových
podst. mien *polovica/polovička* 333
polymorfematické slová, tvary 37; p. aj
viacmorfémové slová, tvary
polysémia: pri spojkách 679, pri časticiach
751
polysyntetický typ: jeho podstata 51,
v slovenskej morfolologickej stavbe 58,
v slovenskej morfolologickej stavbe v po-
rovnaní s inými typmi 60
pomáhať — *pomáhal si*, typ sloves so zvrat-
nou podobou 386
pomaly (častica) 785
pomedi (predložka) 649
pomenovací nominatív 72, 157
pomenovací rozsah podstatných mien 61
pomenovací tvar 24, p. aj základný pome-
novací, nezávislý pomenovací tvar

pomenovacia forma: podst. mená s jednou
pomenovacou formou 145
pomenovacia jednotka 24
pomenovacia platnosť citoslovieč 807; p. aj
slovná platnosť
pomenovacie súvislosti 135
pomenovania: bez rodového páru 136, hos-
podárskych zvierat z hľadiska vyjadro-
vania rodu 137, pomenovania gramatic-
kých funkcií 235; p. aj mužské, kvalita-
tívne, kvantitatívne, deiktické, súhrnné,
ženské, párové rodové, individualizu-
júce, rodovo osihotené, idiomatické po-
menovania
pomerne (častica) 785
pomerný čas 35; p. aj *consecutio temporum*
pomiestne názvy 140
poмимо (predložka) 662
pomknuté časové východisko 537
pomknutie: významu pri pomnožných
podst. menách 67, osoby 517, rodu 525
pomknutý význam: príf. mien *prvší, naj-
prvší* 342
pomlčka: vyznačovanie pauzy pri cito-
slovciach 808
pomnožné miestne názvy 133
pomnožné neutrum 132
pomnožné podstatné mená 67, 145; tvar N.
pl. cudzích pomnožných podst. mien
vzoru mesto 115; p. aj pomnožné substan-
tíva, pluráliá tantum
pomnožné substantíva 65, 147; p. aj po-
množné podstatné mená, pluráliá tan-
tum
pomnožné vlastné mená 146
pomocné slová 746
pomocné slovesá 361
pomocné slovné druhy 30; p. aj gramatické,
synsémantické slovné druhy
pomocný indikátor: ukazovacie zámená ako
pomocný indikátor 235
pomocný spájači prostriedok, výraz 678
pomocný tvaroslovný prostriedok 807
pomocou (predložka) 670
ponad (predložka) 649
ponevát (spojka) 733
poniže (predložka) 663
pontifex, skloňovanie 75
popieracie zámená: *nikto* 309, *nič, nijaký*
nikdy, žiadny/žiadten, nič, nikde, nikam,
nikdy, nijako/nijak 311
popieranie účasti deja na veci pomenova-
nej substantívom 173
popod (predložka) 649
popravde (častica) 785
popred (predložka) 649
popri (predložka) 549; synonymita pred-
ložiek *po* a *popri* 630
poradie: časť 748, komponentov zlože-
ných častí 752
porovnávaci stupeň 210; p. aj druhý stu-
peň, komparatív

porovnávacia vzťah 685; p. aj komparatívny vzťah

porovnávacie spojky 687

porovnanie: skloňovanie muž. zvieracích podst. mien pri porovnaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 216

posesívna spona 371

posesívne adjektíva 198; p. aj privlastňovacie adjektívum, privlastňovacie prídavné mená

posiaľ (zámeno), ukazovací element -s- v koreni zámena *posiaľ* 257

posledný (číslovka) 347; pri číslovke *prvý* 343

posledný raz (číslovka) 347

postaviť, modálne 369

postavenie pomenovaného predmetu 70; p. aj poloha pomenovaného predmetu

postoj podávateľa k výpovedi alebo jej časti 747

postponovaná nadradená veta 682

postponované častice 754

postup p. kombinovaný tvarotvorný postup postupné kombinačné zmeny 39; p. aj progresívne kombinačné zmeny

pošťastit sa, modálne 368

potade (zámeno) 274

potiaľ (zámeno), ukazovací význam 265, odkazovací význam 274

potiaľto (zámeno), ukazovací význam 266

potom (častica) 785

potrebovať, modálne 368

potrojná predložky 621

potvora, v postavení nezhodného prívlastku 230

používanie osobných prívlastňovacích zámen 248

povedľa (predložka) 664

povedomie rodu 131; p. aj rodové povedomie

povedzme (častica) 786

povyše (predložka) 667

poza (predložka) 649

pozdvíhať sa, sponové 374

pozulť (predložka) 664

pozdola (predložka) 665

pozdravy: ako súčasť rozkazovacích citoslovieč 815

pozhora (predložka) 665

pozitívne prídavných mien 210, význam pozitívny príd. mien 216, význam pozitívny príslovič 611; p. aj prvý, základný stupeň

pozitívne gramatické znaky: ich neprítomnosť pri citoslovciach 809

pozitívny sufixálny formant 39

poznať, v spojení so sponou *byť* 372

pôvod: vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 246; p. aj rodový pôvod pôvodca: vzťah pôvodcu k vytvoru pri zámenе *svój* 254; p. aj genitív pôvodcu, instrumentál pôvodcu

pôvodné predložky 620; p. aj vlastné predložky

pôvodné príslovky 566

pôvodné spojky 697; p. aj primárne spojky

pôvodné ženské substantíva: ich rod 134

pôvodný ženský rod 134

pracovať — *pracujem* (slovesný vzor), morfológická charakteristika 452, lexikálna charakteristika 453

prasa, skloňovanie v pl. 121

práva hypotaxa 684

práva parataxa 684

pravda, *pravdaže* (častica) 786

pravdepodobne (častica) 786

práve (častica) 786

práve abstraktá 66

práve adnomiálne konštrukcie 565

pravidelné slovesá: ich vymedzenie 433, aktívne tvary indikatívu prézenta pravidelných sloves 470

pravidelné stupňovanie príslovič 582

pravidelnosť morfológie spisovnej slovenčiny 60

pravidlo o rytmickom skracovaní dlhej slabiky po dlhej slabike: pri tvorbe tvaru 3. os. pl. indikatívu prézenta 470; p. aj rytmické krátenie, rytmický zákon

pravopis: písanie veľkého písmena v obyvatelských menách 140, v astronomických názvoch 141, čísloviek *sedem* a *osem* v nepriamych pádoch 325, vyšších zložených čísloviek 330, násobných čísloviek s *raz/razý/krát* 338, určitých radových čísloviek zapisovaných číslicami 342, zložených radových čísloviek od *stoježen* 346, písanie *i* a *y* v niektorých zvukomalebných citoslovciach 817

pravopisná rozkolísanosť pri sekundárnych citoslovciach 826

prázdna morféma 43, *sa* 378, pri slovesách 462

prázdny (príd. meno), obsahový genitív pri slove *prázdny* 177

pre (predložka) 649

pre- (predpona), zvrätané slovesá s predponou *pre-* 382

prerábanie slov: vzrast zastúpenia rodovo silných prípon pri prerábaní slov 132

prečo (zámeno), opytovací význam 282, vzťahový význam 292, vymedzovací význam 293

pred (predložka) 649: vokalizácia predložky *pred* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631, v ustálených prípadoch 631

pred- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morfému *pred-* a sufixálnymi morfémmami 590

predchodit, sponové 374

predikačný obsah 156; p. aj prísudkový obsah

predikatívum 572

predklonky 691; p. aj proklitiky

- predložkové pády 71; prepozicionálna predložkových pádov podst. mien 671, citoslovčia z predložkových pádov 825
- predložkové väzby: predložková väzba namiesto instrumentálu príčiny 188
- predložkový instrumentál: instrumentál spôsobu miesta predložkového instrumentálu 189
- predložky 619; postavenie v rámci slovných druhov 27, polysyntetický typ v rámci predložiek 58, stavový datív pri predložkových konštrukciách 180, *od* a *nad* pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217; v platnosti prísloviak 617, rozdiel medzi spojkami a predložkami 676, vzťah predložiek a spojok 743, vzťah častíc a predložiek 804; p. aj prvotné, primárne, druhotné, sekundárne, pôvodné, vlastné, nepôvodné, nevlastné, jednoduché primárne, odvodené nepôvodné, jednoduché nepôvodné, zložené, podvojné, potrojné, jednoslabičné predložky, prepozície
- predlžovanie vokálov alebo konsonantov v citoslovciach 807
- predmet: použitie podst. mena v A. vo funkcii predmetu 159, instrumentál s významom predmetu v pasívnej konštrukcii 188; p. aj syntaktický, výsledkový, zložený predmet, objekt
- predmetné použitie čísloviek 325
- predmetné používanie radových čísloviek 345
- predmetnosť 63
- predmetové slovesá 407; p. aj objektové slovesá
- predmetové spojky 686
- predmetové vzťahy: pri predložkách 619, jednotlivé predložky vyjadrujúce predmetové vzťahy 627; p. aj objektové vzťahy
- predmetový akuzatív 159; partitívny genitív vo funkcii predmetového akuzatívu 172, záporový genitív vo funkcii predmetového akuzatívu 174
- predmetový instrumentál 190
- predmetový významový vzťah 72
- predmetový vzťah 685; p. aj objektový vzťah
- predminulý čas: používanie predminulého času 532; p. aj antepreteritum
- predovšetkým* (častica) 786
- predpona 41; *naj-* pri tvorení tretieho stupňa príd. mien 212, *s-/z-/zo-*, *u-*, *na-*, *za-*, *o-*, *po-* pri čisto vidových slovesách 414; p. aj záporová predpona, čisto vidové slovesné predpony, prefix
- predponové futúrum 479
- predponové tvary indikatívu futúra 479
- predponové zvrtné slovesá 382
- predsa* (spojka) 734,
- predsa*, *predsa'* (častica) 787
- predstavená* (*vedúca*) (vzor podst. mien) 53
- predstavený* (*vedúci*) (vzor podst. mien) 53
- predstaviť sa*, *predstavovať sa*, sponové 375
- prefix 41; p. aj gramatický prefix, predpona
- prefixácia: pri slovesnom vide 413
- prefixálna morféma 587; p. aj prefix, predpona
- prefixálno-sufixálne morfémy: okolnostné príslovky s prefixálno-sufixálnymi morfémy 587
- prechod slovných druhov: iných slovných druhov k podst. menám 193, k príd. menám 230, k zámenám 312, k číslovkám 357, k slovesám 564, k príslovkám 614, k predložkám 667, k spojкам 742, k časticiam 805, k citoslovciam 826
- prechodná substantivizácia 194; p. aj príležitostná substantivizácia
- prechodné častice 747
- prechodné slovesá 408; p. aj tranzitíva, tranzitívne slovesá
- prechodník: tvorenie aktívneho tvaru prechodníka 487, používanie prechodníka 558, prepozicionálna prechodníka 676; p. aj absolútne prechodníky, transgresív
- prechodný jav: stupňovanie ako prechodný jav medzi morfológiou a lexikou 24
- prechodný objekt 160; p. aj instrumentál prechodného objektu
- prepozície 27, 619; p. aj predložky
- prepytujem* (častica) 787
- prestanie*, skloňovanie 120
- préteritum: vyjadrenie kategórie osoby a čísla 464, tvary indikatívu préterita 474, tvary kondicionálu préterita 481; p. aj minulý čas
- preto* (spojka) 734
- pretože* (spojka) 734
- pretváranie p. vzťah pretvárania
- prevažovanie plurálu nad singulárom 144
- prevažujúci plurál 144
- prevzaté abstraktá: izolovaný ráz prevzatých abstrakt 63
- prevzaté neživotné názvy 134
- prevzaté slová: gramatický rod pri prevzatých slovoch 134, prirodzený rod prevzatých slov 136
- prezent 431; tvary indikatívu prézenta 470, osobné prípony v indikatíve prézenta 464, indikatív préterita dokonavých sloves za prezent 532; p. aj scénický prezent, prítomný čas
- prezentný kmeň: prvá a druhá podoba prezentného kmeňa 436; p. aj prítomníkový kmeň
- pri* (predložka) 650; synonymita predložiek *po* a *pri* 630
- priam* (častica) 787
- priame pomenovanie: rovina priameho pomenovania 376

priamo (časťica) 787
priamy pád 70
približné číslo: číselkové spojenia vyjadrujúce približné číslo 350
pribuznosť p. gramatická pribuznosť
príčastia: príležitostná substantivizácia príčastí 194; p. aj činné prídavné prídavné, trpné, l-ové, n-/t-ové prídavné, adjektívizované prídavné
príčina: predložky s významom príčiny 626; p. aj inštrumentál príčiny
príčinné spojky 686; p. aj vysvetľovacie spojky
príčinný vzťah 685; p. aj vlastný príčinný, kauzálny vzťah
príčlenenie 690
príčlenený výraz 690
prídom (spojka) 734
pridať sa, modálne 368
prídavné mená 196; základný tvar príd. mien 24, miesto príd. mien v rámci slovných druhov 27, flektívny typ v rámci skloňovania príd. mien 53, aglutinačný typ v rámci skloňovania príd. mien 56, polysyntetický typ v rámci skloňovania príd. mien 59, pád pri príd. menách a podst. menách 70, skloňovanie podst. mien s podobou príd. mien 127, obsahový genitív pri príd. menách 177, stavový datív pri príd. menách 180, datív zreteľa vo väzbe s príd. menami 180, obsahový datív pri príd. menách 185, zdôraznenie miery pri príd. menách zámenom *taký* 262, utvorené zo slovesných základov príponami *-ci*, *-aci* 493, utvorené z koreňa slovesa príponou *-lý* 500, postavenie prísloviak pri príd. menách 566, významová súvislosť prísloviak s príd. menami 566, príslovky na *-e* od adjektívizovaných trpných príčastí 581;
substantivizácia príd. mien 29, 194, príd. mená v platnosti príslovkových výrazov 616, prechod trpných príčastí k príd. menám 502, vzťah častíc a príd. mien 805, citoslovca v úlohe príd. mien 821;
p. aj akostné, vzťahové, stupňované, stupňovateľné, nestupňovateľné, neodvodnené, primárne, odvodené, sekundárne, vlastnostné, živočíšne, prívlastňovacie, druhovo prívlastňovacie, neohybné, spodstatné prídavné mená, adjektíva
príbeh slovesného deja 364
príbehovosť 410
prízviská: skloňovanie prízvisk na *-o* 74, 125, cudzích prízvisk na *-as*, *-es*, *-os*, *-us* 75, 123, prízvisk na *-ec*, *-ek*, *-ok* 76, prízvisk na *-ček*, *-štek*, cudzích prízvisk na *-el*, *-er* 77, srbochorvátskych prízvisk na *-ac* 78, 125, slovenských prízvisk na *-or* v D. a L. sg. 80; tvar N. pl. mužských

prízvisk patriacich do vzoru chlap 81; skloňovanie českých prízvisk na *-e* (*-é*) 86, 125, prízvisk, ktoré súvisia so všeobecnými podst. menami str. rodu vzoru dievča 87, prízvisk patriacich do vzoru kuli 124, talianskych prízvisk na *-e*, tureckých, gréckych, rumunských a albánskych prízvisk na *-u*, cudzích prízvisk na *-ú*, *-ó*, *-ou*, *-ant* 125, anglických a francúzskych prízvisk na nevyslované *-e*, francúzskych prízvisk na nevyslované *-es*, maďarských prízvisk typu *Nagy*, rumunských prízvisk typu *Petrovici* 126, prízvisk na *-ou*, *-in* 229
prichodiť, sponové 374
prijímateľ p. kolektívny prijímateľ
príkazný dej: vyjadrený indikatívom prezenta 530
príležitostná substantivizácia 194; p. aj prechodná substantivizácia
príležitostný kolektívny význam 148
primárna citoslovcová funkcia 820
primárne citoslovca 823
primárne častice 753
primárne neosobné slovesá 401
primárne neurčité číslovky 333
primárne osobné slovesá 401
primárne podstatné mená 61; p. aj primárne substantíva, primárne substantívne pomenovania, konkrétne podstatné mená
primárne použitie citoslovcie 820
primárne predložky 620; p. aj prvotné predložky
primárne prídavné mená 198; p. aj neodvodnené prídavné mená
primárne spojky 697; p. aj pôvodné spojky
primárne substantíva 63; p. aj primárne substantívne pomenovania, primárne podstatné mená, konkrétne podstatné mená
primárne substantívne pomenovania 63; p. aj primárne substantíva, primárne podstatné mená, konkrétne podstatné mená
primárne vlastnostné prídavné mená 198; ich skloňovanie podľa vzoru cudzí 225; p. aj akostné prídavné mená
primárny príznak pri prídavných menách 197
primkňanie 566
prípadal, sponové 374
prípadal si, sponové 375
prípadne (časťica) 788
prípájacie častice 749
prípájanie 691
prípájaný člen syntagmy 678
prípona, prípony: rodovo indiferentné 129, morfológicky blízke prípony pri podst. menách 129, kolísanie prípon a oslabenie rodového povedomia 133, *-ši* pri tvorení 2. stupňa príd. mien 210, *-eži* pri tvorení

2. stupňa príd. mien 211, *-ov, -in* pri vlastňovaciach príd. menách 219, *-ovie* pri rodinných prívl. príd. menách 221, *-ní* v staršom spis. jazyku 226, *-mä, -ma* v I. číslovky dva 321, *-mä, -ma* v I. číslovky tri 322, *-oro, -oje* pri skupinových číslovkách 335, *-a-* pri imperfektivizácii slovesa 416, *-ova-* pri imperfektivizácii sloviess 417, *-áva-/iava-* pri imperfektivizácii sloviess 418, *-ieva-, -íva-* pri imperfektivizácii sloviess 419, *-úč-/uc* v prechodníku 487, *-úci (-úca, -úce)* v činnom príd. prítomnom 491, *-iaci (-iaca, -iace)/-aci (-aca, -ace)* v činnom príd. prítomnom 492; p. aj tvarotvorná, nulová, relačná, rodová, rodovo slabá, mužská, ženská odvozovacia, zdôrazňovacia prípona, substantívne, osobné, pádové, gramatické, rodovo indifferenčné, vedľajšie rozlišovacie, základné rozlišovacie, jednotné prípony
prípustka: predložky s významom prípustky 626
prípustkové spojky 687; zastupovanie prípustkových spojok zámenami s morfé-
mami *hoc-, -kolvek* 298
prípustkové súvetie 682
prípustkový vzťah 685; p. aj koncesívny vzťah
priradovacia funkcia spojky 683
priradovanie 685; p. aj prosté priradovanie, koordinácia
prírodné deje atmosferickej povahy: neosobné slovesá vyjadrujúce prírodné deje atmosferickej povahy 401
prirôdzene (častica) 788
prirôdzenej rod 136; rozdiel medzi gramatickým a prírodným rodom 128; p. aj pohlavie
prirôznanie: kondicionál v prirôznaní 539; p. aj inštrumentál prirôznanie
prirôzňavací nominatív 157
prirôzňavanie vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 216
prirôzňobu (častica) 765
prirôzňovačku (častica) 765
príslovkové morfémy 566
príslovkové opytovacie zámena 278
príslovkové určenie: modálna vložka s prechodom v tesnú väzbu v platnosti príslovkového určenia 155, ako vlastná syntaktická funkcia prísloviess 565, vyjadrené citoslovesom 817
príslovkové výrazy: pri vyjadrení miery, o ktorú vlastnosť jednej veci prevyšuje vlastnosť druhej veci 217
príslovkové významy: pri zámenách, číslovkách a slovesách 572, príslovkové významy predložiek 619; p. aj adverbiálne významy
príslovkové zámena 234; p. aj adverbiálne zámena

príslovkové zrazenie 590
príslovkový typ: pri zámenách 572, pri číslovkách 573
príslovkový vzťah 685; p. aj adverbiálny vzťah
príslovky 565; miesto prísloviess v rámci slovných druhov 27, z hľadiska členitosti obsahu morfolologickej kategórie 35, flektívny typ v rámci tvarov prísloviess 56, analytický typ v rámci tvarov prísloviess 58, polysyntetický typ v rámci tvarov prísloviess 59, datív zreteľa vo väzbe s príslovkami 181, obsahový datív pri príslovkách 185, príslovky miery pri vyjadrení miery, o ktorú vlastnosť jednej veci prevyšuje vlastnosť druhej veci 217, spojenia určitých čísloviess s niektorými príslovkami 350; využitie prísloviess miesta 593, času 596, príčiny (účelu a účinku) 599, spôsobu (miery a zreteľa) 600; príslovky s príponami *-e, -o* ako znak adjektívneho chápania pôvodných príd. prítomných 232;
vzťahové príd. mená z prísloviess 206, vzťah čísloviess k príslovkám 358, predložky z prísloviess v rozdelení nepôvodných predložiek 621, prepozicionálna prísloviess 674, vzťah prísloviess a spojok 744, charakter vytyčovacích častíc ako prísloviess 748; vzťah častíc a prísloviess 804;
p. aj stavové, modálne, modálne vetné, okolnostné, vlastnostné, akostné, vzťahové, rovnorodé, rôznorodé, obsahové, vetné, zložené príslovky, adverbiá
príslušnosť p. rodová príslušnosť, genitív príslušnosti, genitív druhovej príslušnosti, datív príslušnosti a vlastníka, vzťah príslušnosti
príponové sloveso 375
príponový výraz 370
prísl., *príchodit.*, sponové 374; *prísl.* v neosobnom modálnom spojení 524
prísluková funkcia pomenovacieho nominatívu 157
príslukový inštrumentál 189; rozdiel medzi príslukovým inštrumentálom a rámcovým nominatívom 156
príslukový obsah 156; p. aj predikačný obsah
prísluk: prirôzňavací nominatív so spoj-
kou *ako* vo funkcii prísluku 158, nominatív miery vo funkcii prísluku 158, citoslovesa vo funkcii prísluku 820; p. aj meuný, substantívny, neaktuálny, di-
logický, zložený prísluk
prítomníkový kmeň 436; p. aj prítomný kmeň
prítomnosť: predložka označujúca prítomnosť 626
prítomný čas: používanie 527; p. aj prítomný

- prítomný kondicionál 545; p. aj kondicionál prezenta, kondicionál prítomný
- prítrafiť sa*, modálne 368
- privatívny protiklad 34
- privlastkové spojky 686
- privlastkový vzťah 685; pri predložkách 619; p. aj atributívny vzťah
- privlastnenie: vyjadrenie privlastnenia pri všeobecných a vlastných podst. menách tvaru príd. mien 230
- privlastňovacie adjektívum: ako náhrada datívu vlastníka 179; p. aj privlastňovacie prídavné mená, posesívne adjektíva
- privlastňovacie osobné zámená 234
- privlastňovacie prídavné mená 219; ich miesto v rozdelení príd. mien 198, skloňovanie podst. mien tvaru privlastňovacích príd. mien 128, ako náhrada vlastníka 179, skloňovanie privlastňovacích príd. mien 228; p. aj privlastňovacie adjektívum, posesívne adjektíva
- privlastňovacie zámená: ako náhrada datívu vlastníka 179, príd. mená z privlastňovacích zámen 205; p. aj osobné privlastňovacie zámená
- privlastňovacie zvrtné zámeno 253; jeho miesto v rozdelení zámen 234
- privlastňovanie: pri datíve základného zvrtného zámena *seba/sa* 251
- privlastok p. zhodný, nezhodný, voľný, tesný privlastok
- prízámenné postavenie príslovky 595
- príznak, príznaky: funkcia príznaku pri veči pomenovanej podst. menom 71, druhy príznakov pri príd. menách 197, citové citoslovca a príznaky 811; p. aj významové, onomatologické, gramatické, číselné príznaky, rodový, primárny, sekundárny príznak, symptóm
- príznaková skupina: v protiklade konkrétnych a abstraktných podst. mien 64, vlastné mená ako príznaková skupina 65
- príznakové oslovenie 154
- príznakové počítanie 144
- príznakové používanie spojok 690
- príznakové ženské pomenovanie 135
- príznakovosť plurálu podstatných mien 143
- príznakový člen: protikladu 34, kategória čísla 142; p. aj príznakový zástupca
- príznakový zástupca: kategória vidu 412; p. aj príznakový člen
- prízvuk: pri jednoslabičných predložkách 631; p. aj slovný prízvuk
- produktívny slovotvorný typ 45
- progressívno kombinačné zmeny 39; p. aj postupné kombinačné zmeny
- proklitiky 691; p. aj predklonky
- pronomen generale 59
- pronominá 233; ich miesto v rámci slovných druhov 27; p. aj zámená
- pronomínálne skloňovanie 53; p. aj zámenné skloňovanie
- propriá 65; p. aj vlastné podstatné mená, vlastné mená
- propriálna funkcia: zastretie propriálnej funkcie pri použití vlastného mena v pl. 66
- propriálna platnosť: niekoľkonásobné využívanie domácich vlastných mien v propriálnej platnosti 141
- propriálny význam: kategória čísla pri apelatívach v propriálnom význame 141
- propriatívne adjektíva 198; p. aj vlastnostné prídavné mená
- prosim* (častica) 788
- prospech: vyjadrený základným zvrtným zámenom *seba/sa* 251
- prospechový vzťah 178
- proste* (častica) 788
- prosté priraďovanie 679
- prосто* (predložka) 556
- prostred* (predložka) 665
- prostredníctvom* (predložka) 670
- prostriedkové spojky 687
- prostriedkový vzťah 685
- prostriedok: predložky s významom prostriedku 626; p. aj inštrumentál prostriedku
- proti* (predložka) 651
- protiklad 34, príznakový člen protikladu 34, protiklad bezpríznakového mužského a príznakového ženského pomenovania 135, neutralizácia protikladu sg. a pl. 142; protiklad nedokonavý vid -- dokonavý vid 410, činnosť (aktívnosť) trpnosť (pasívnosť) 432; p. aj privatívny, binárny protiklad
- protirečenie medzi stálym významom spojky a medzi znyslom členov syntagmy 680
- pružná stabilita morfológických čiastkových systémov 22
- prv ako* (spojka) 735
- prvá osoba: osobné zámená 1. osoby 237, všeobecná 1. osoba pl. 238, skloňovanie zámen 1. osoby 239, zastupovanie zámen 1. osoby zámenami 3. osoby 241; používanie tvaru 1. osoby sg. sloviess 504, 1. osoby pl. 505, 3. osoby sg. namiesto 1. osoby v polopriamej reči 513, 3. osoby pl. namiesto 1. a 2. v polopriamej reči 515
- prvá podoba: infinitívneho a prezentačného kmeňa 436
- prvky p. lexikálnogramatické, okrajové prvky
- prvotné predložky 620; p. aj primárne predložky
- prvší* (príd. meno), význam 342
- prvý* (číslovka) 343
- prvý raz* (číslovka) 344
- prvý stupeň: pri stupňovaní príd. mien 210; p. aj základný stupeň, pozitív

pseudogrécke mená: skloňovanie pseudo-
gréckych mien osôb 75
pseudolatinské mená: skloňovanie pseudo-
latinských mien osôb 75
publicistický štýl: konštrukcia s *ktorý*
v publicistickom štýle 287

R

r, p. *r* — *í*, *ř* — *r*
-*r* (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst.
mien vzoru kost na -*r* 110
R (skratka pre riadiacu substanciu) 390
 $R_{A, P} — D$ p. $N — D$
 $R_{A, P} — Dp.$ $A_p — D$
 $R_{A, P} — D_p$ p. $A \rightarrow D_p$
 $R_{A, P} — D — Z_p$ p. $A \rightarrow D \rightarrow P$
 $R_{A, P} — D — Z_{p1} — Z_{p2}$ (schéma intenčného
typu) 392
r — *ř* (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien
vzoru žena 102, vzoru ulica 105, vzoru
mesto 115, vzoru srdce 118; pri imper-
fektivizácii sloviess príponou -*a* 416
ř — *r* (alternácia), pri imperfektivizácii slo-
viess príponou -*ova* 418
ráčil, modálne 367
rád (príd. meno) 200
radové číslovky 315, 341; príležitostná sub-
stantivizácia pri radových číslovkách
194, ich skloňovanie podľa vzoru cudzí
226, podielové spojenia s radovými čís-
lovkami 354; p. aj určité, neurčité, skrát-
tené, medzidesiatkové radové číslovky,
adverbializovaná radová číslovka
rámcový nominatív 156; p. aj podmetový
nominatív
rámec: podst. mená ako osamostatňujúci,
vydeľujúci rámec 62, rámec výpovede
pri samostatne použitom nominatíve 153,
citové citoslovčia ako rámec na zaradenie
prejavu 811
rátajiac do toho (predložkový výraz) 675
raz, určité násobné číslovky tvorené po-
mocou slova *raz* 338, neurčité násobné
čísllovky s *raz* 341, v násobných číslov-
kách 358
raz (častica) 789
-razový, *-razový*, v násobných číslovkách 339
raž, skloňovanie 110
roálna podmienka: vyjadrená indikatívom
prezenta 529
reciprocita: označená základným zvrätným
zámenom *seba/sa* 251; p. aj vzájomnosť
recipročne determinatívna syntagma 363
recipročný doplnáč vzťah 566; p. aj oboj-
stranný doplnáč vzťah
recipročný určovací vzťah: pri genitíve me-
raného obsahu 171; p. aj obojstranný
určovací vzťah
recipročný význam: nezvrätných prechod-
ných sloviess 382, zvrätnej podoby ne-
zvrätných sloviess 386

reč p. hovorová, bežná reč
reflexíva 377; p. aj zvrätné slovesá
reflexíva tantum 378, trpné prídastia od
reflexív tantum 496
reflexívne formy zložených slovesných tvar-
rov 463, p. aj reflexívne zložené tvary,
zvrätne tvary zložených slovesných
tvarov
reflexívne slovesá 376
reflexívne zložené tvary 43; p. aj reflexívne
formy zložených slovesných tvarov,
zvrätne zložené tvary
reflexívny význam zvrätnej podoby ne-
zvrätných sloviess 385; p. aj zvrätný vý-
znam
regresívne kombinačné zmeny 39; p. aj
spätne kombinačné zmeny
rekcia: sloviess v rámci jednotlivých in-
tenčných typov 391, prísloviess 592; p. aj
výlučná, združená, výlučná akuzatívna,
výlučná genitívna, výlučná datívna, vý-
lučná inštrumentálna, výlučná infinitív-
na, pádová, infinitívna rekcia
rektifikovaný výraz 750; p. aj aktuálny
výraz
reku (častica) 789
relačná morféma: vznik relačnej morfémy
zo slova 29, časti tvaru medzi lexikálnou
a relačnou morférou 38; p. aj relačná
prípona, gramatická morféma, grama-
tické prípony
relačná prípona 38; p. aj relačná, grama-
tická morféma, gramatické prípony
relačný formant 25
relatívita chápania množstva 147
relatívum p. absolútne relatívum
repliky: častice ako repliky 755
respektíve (častica) 789
retazce vidových dvojíc 422
revue, skloňovanie 123
rezultatívny význam trpného prídastia 501
riadiaca substantia 390
robiť — *robím* (slovesný vzor), morfema-
tická a lexikálna charakteristika 455
robiť sa, *robiť sa*, sponové 375
rod: morfológický obsah rodu podst. mien
34; kategória rodu podst. mien 69, kolí-
sanie rodu 131, povedomie rodu 131, rod
niektorých slov v nárečiach 134; rod pri
prídavných menách 196, pri zámenách
235, pri číslovkách 315, zhoda v rode
pri slovesách 429; p. aj gramatický,
štvrtý gramatický, menný, mužský,
ženský, stredný, prirodzený, slovesný,
šinný, trpný rod
rodinné prívlastňovacie prídavné mená 221
rodinný vzťah: vyjadrený zámenom *svoj*
254
rodné mená: skloňovanie muž. rodných
mien na -*o* 74, na -*er* 77; tvar N. pl.
muž. rodných mien zakončených na
spoluhlásku alebo -*o* 81; skloňovanie

ruských domáckych mien typu *Kosta* 125, talianskych rodných mien na *-e* 125, anglických a francúzskych rodných mien na nevysslovované *-e* 126, francúzskych rodných mien na *-es* 126; rodné mená z hľadiska rodu 136; p. aj krstné mená

rodová dubletnosť 133

rodová charakteristika 69; p. aj slabá rodová charakteristika

rodová nevyhranenosť 130

rodová platnosť pádových prípon podstatných mien 129

rodová príslušnosť: neutier na *-a/ä* 132, vyjadrovanie rodovej príslušnosti a prívlastňovania rodine príponou *-ovský* v staršom spisovnom úze 222

rodová zaradenosť 128

rodové členenie substantív 131

rodové dublety 132

rodové dvojice p. heteronymné rodové dvojice

rodové homonymá 133; p. aj úplné, čiastočné rodové homonymá

rodové pomenovania p. párové rodové pomenovania

rodové povedomie 131, 133

rodové prípony p. silné, slabé, charakteristické rodové prípony

rodové príznaky: rozloženie rodových príznakov v tvarovej štruktúre podst. mien 131

rodové rozlíšenie 131; rodové rozlišovanie 129

rodové skupiny 128

rodové slovesné tvary 468

rodové tvary podstatných mien 128; p. aj dubletné rodové, základné rodové tvary

rodové zakončenie p. slabé rodové zakončenie

rodové zámená 235

rodovo indiferentné prípony 129

rodovo osihotené pomenovania 136

rodovo silné prípony 131

rodovo silné zakončenie 132

rodovo slabá odvodzovacia prípona 132

rodovo slabá prípona 131

rodovo slabé zakončenie 131

rodový pendant 136; p. aj ženský rodový pendant

rodový pôvod: vyjadrovanie v ľudovej reči 222

rodový príznak 131

rodový slovesný tvar: zmysel neutra rodového slovesného tvaru 131

rodový význam p. širší, užší, oslabený rodový význam

rok, tvary G. sg. 90

románske jazyky: konštrukcia s *ktorý* v esejistickom a publicistickom štýle ako prvok z románskych jazykov 287

roveň, skloňovanie 109

rovina, roviny: roviny jazykového systému 21, rovina základných kvalitatívnych

pomenovaní, základných kvantitatívnych pomenovaní, deiktických pomenovaní, nediferencovaných lexikálno-gramatických prvkov, gramatických výrazov 27, priameho pomenovania 376, deiktického pomenovania 376, 385, gramatického významu 376, 397; p. aj fonická, zvuková, lexikálna, slovníková, morfológická, tvarová, syntaktická, skladobná, štýlová, slohová rovina, základné roviny stavby jazyka, plány jazykového systému

rovno (častica) 789

rovnocenné členy syntagmy 685

rovnocenné dvojtvary 49

rovnorodé príslovky 570

rovnoznačnosť predložiek 628; p. aj synonymita predložiek

rovnosť častí 756

roz- (predpona), zvrätané slovesá s *roz-* 383

rozčleňovacie číslovky, vhodnosť termínu 335

rozdielové spojky 688

rozhodne (častica) 790

rozkazovací spôsob: aglutinačný typ v rámci rozkazovacieho spôsobu 56, obmedzenie kategórie času kategóriou spôsobu v rozkazovacom spôsobe 431, aktívne tvary 483, pasívne tvary 485, používanie rozkazovacieho spôsobu 546; p. aj imperatív

rozkazovacie citoslovce 815; p. aj imperatívne citoslovce

rozlíšenie p. rodové rozlíšenie

rozlišovacie prípony p. základné rozlišovacie, vedľajšie rozlišovacie prípony

rozlišovanie rodu 129; p. aj rodové rozlišovanie

rozopra, tvary D. a L. pl. 108

rozoznať, *rozpoznať*, v spojení so sponou *byť* 372

rozprávkový počet: vyjadrený číslovkami *sedem* a *tri* 325

rozsať: neurčité zámená s odtienkom rozsahu 296; rozsah významu pri spojkách 479, lexikálneho významu pri časticiach 748, vécneho významu pripájacích a vytyčovacích častí 748; p. aj pomenovací rozsah

rozšírenie bázy 41

rozšírený variant morfémy pri slovesách 435

rozštiepená gramatická morféma 42

rozštiepenie p. významové rozštiepenie

rozumieť, v spojení so sponou *byť* 372; morfemická charakteristika slovesného vzoru *rozumieť* — *rozumím* 440, lexikálna charakteristika 441

rozvedené pomenovanie 134

rôznorodé príslovky 571

rôznosť štruktúry 21; p. aj alomorfia, alomorfizmus

rumunské mená: skloňovanie mien osôb na -u 125, priezvisk typu *Petrovici* 126
 ruské mená: tvary D. a L. sg. v menách osôb na -ov 80, skloňovanie domáckych mien typu *Kosta* 125, priezvisk tvaru príd. mien 128, 224
 ruština: vplyv ruštiny na slovenčinu pri používaní prechodníkov 490
 rytmické krátenie: dlhých slabík v gramatických príponách ako morfológická záležitosť 25; p. aj rytmický zákon, pravidlo o rytmickom skraccovaní dlhej slabiky po dlhej slabike
 rytmický zákon: pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 106, vzoru diaľ 109, str. podst. mien vzoru mesto 116, vzoru srdce 118, vzoru vysvedčenie 120, vzoru dievča 122, príd. mien vzoru pekný 224, vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228; pri tvorení prechodníka 487, tvarov činného prítastia prítomného 491, tvarov činného prítastia minulého 494; p. aj rytmické krátenie, pravidlo o rytmickom skraccovaní dlhej slabiky po dlhej slabike

S

s, priberanie spoluhlásky s, pri zvukomalebných citoslovceiach končiacich sa na pernú spoluhlásku 817; p. aj *ch — s*, *s — d*, *s — d — d*, *s — k*, *s — š*, *s — t*, *s — t — t*
 s-, hláskový element v ukazovacích zámenách 256
 -s-, ukazovací element v koreni zámen *dosiaľ*, *posiaľ* 257
 s (predložka) 652; korešpondencia predložky s s predponami z-, s- 628; vokalizácia predložky s pred tvarmi osobného zámena ja 631, v ostatných prípadoch 632
 S (skratka pre subjekt) 406
 s-/z-/zo- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414, okolnostné príslovky s prefixálnou morféomou s-/z-/zo- a sufixálnymi morféomami 589
 s — d (alternácia), pri imperfektivizácii sloviess príponou -a- 417
 s — d — d (alternácia), pri časovaní sloviess vzoru nieš — nesiem 442
 s — k (alternácia), pri imperfektivizácii sloviess príponou -a- 417
 s *ohľadom na* (predložkový výraz) 671
 s — š (alternácia), pri časovaní sloviess vzoru česať — česem 446
 s — t (alternácia), pri imperfektivizácii sloviess príponou -a- 417
 s — t — t (alternácia), pri časovaní sloviess vzoru nieš — nesiem 442
 s *vým, že* (spojka) 736
 s *výnimkou* (predložkový výraz) 672

sa (tvar zámena alebo morféma), pri zvratných slovesách, podobách a tvaroch 376, reflexíva tantum so sa 378, pri slovesných podst. menách 504
 sám (zámeno) 307; namiesto osobných zámen 250
 samec, tvorenie rodových názvov pomocou slova *samec* 137
 samica, tvorenie rodových názvov pomocou slova *samica* 137
 samostatná gramatická morféma by 463
 samostatná výpoveď: častice ako samostatné výpovede 747, 755
 samostatná zámerová modalita 683
 samostatná zdôrazňovacia častica *ho* 485
 samostatné chápanie 63; p. aj vecné chápanie
 samostatné oslovenie 155
 samostatne použitý nominatív 153
 samozrejme (častica) 790
 samý (zámeno) 308; pri tvorení superlatívu príd. mien 213, pri číslovke *prvý* 343
 scénický prízent 529
 seba/sa (zámeno) 249
 sedemdesiat (číslovka), zakončenie 326
 sedemnášť (číslovka), vznik 325
 sedemdesiaty (číslovka), v ľudovej slovesnosti 346
 sedemdesiaty *siedmy* (číslovka), v ľudovej slovesnosti 346
 sekundárna spájacia funkcia 677
 sekundárne citoslovceia 823; p. aj druhotné citoslovceia
 sekundárne častice 753
 sekundárne neurčité číslovky 333
 sekundárne podstatné mená 61; p. aj sekundárne substantíva, sekundárne substantívne pomenovania, abstraktne podstatné mená
 sekundárne postavenie prísloviess 567
 sekundárne predložky 620; p. aj druhotné predložky
 sekundárne prídavné mená 198, nahrádzanie pôvodných prísloviess v adnominálnom postavení sekundárnymi príd. mienami 568; p. aj odvodené prídavné mená
 sekundárne spájacie výrazy 677
 sekundárne spojky 697; p. aj druhotné spojky
 sekundárne substantíva 63; p. aj sekundárne substantívne pomenovania, sekundárne podstatné mená, abstraktne podstatné mená
 sekundárne substantívne pomenovania 63; p. aj sekundárne substantíva, sekundárne podstatné mená, abstraktne podstatné mená
 sekundárne vlastnostné prídavné mená 198; ich skloňovanie podľa vzoru pekný 223, podľa vzoru cudzí 226; p. aj vzťahové prídavné mená, vzťahové adjektíva
 sekundárnosť: vzťah sekundárnosti sub-

stantív k odvodenosti 63; p. aj funkčná sekundárnosť

sekundárny príznak: pri prídavných menách 197

sem (zámeno), ukazovací význam 264

sémantická gradácia: pri časticiach 748

sémantika častíc 748

sen, tvary L. pl. 95

si (tvar slova alebo morféma), významy tvaru D. základného zvrätaného zámena 251, používanie tvaru *si* 253, *si* v hodnote lexikálnej morfémy 376, reflexíva tantum so *si* 379, slovesá s formantom *si* 383

-si (morféma), zámená so -si 295

sice (spojka) 735

sice (častica) 790

sice — ale (spojka) 735

signály: vôľové citoslovčia a signály 814

silné rodové prípony 133; p. aj charakteristické rodové prípony

silou (predložka) 670

singulár: podst. mien 139, distributívne využitie sg. 143, prevažovanie pl. nad sg. 144, sg. látkových a abstraktných podst. mien 149, pri všeobecných a vlastných podst. menách 65, pl. namiesto sg. pri slovesách 515; p. aj všeobecný, jednotkový, hromadný, distributívny, komplementárny singulár, jednotné číslo singulárni tantum: z hľadiska defektnosti 44

singulárové tvary 139

singulatívnosť: vyjadrovanie singulatívnosti 150

singulatívny význam 150

situácia: nadväzovanie na situáciu pomocou spojky 690, nadväzovanie výpovede na situáciu pomocou častice 746, pri významovom zaradení citových citosloviec 811, zviazanosť citosloviec so situáciou 818

sk — šk (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204

skade (zámeno), opytovací význam 282, vzťažný význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

skadial (zámeno), opytovací význam 282, vzťažný význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

-skij (prípona), skloňovanie slovanských mien na -skij 224

skladobná rovina jazykového systému 21; p. aj syntaktická rovina

skloňovanie: vymedzenie 45; flektívny typ v rámci skloňovania podst. mien, príd. mien, zámen a čísloviek 51, aglutinačný typ v rámci skloňovania podst. mien a príd. mien 56, analytický typ v rámci skloňovania podst. mien 58, introflektívny typ v rámci skloň. podst. mien 58, polysyntetický typ v rámci skloňo-

vania podst. mien, príd. mien, zámen a čísloviek 59; skloňovanie podst. mien 73, príd. mien 222, zámen 1. a 2. osoby 239, zámen 3. osoby 242, privlastňovacieho zvrätaného zámena 253, ukazovacích zámen 256, zámen *ko*, *čo* 278, zámena *koľký* 279, základných čísloviek 318, radových čísloviek 342; p. aj substantívne, adjektívne, kongruentné, pronominálne, zámenné skloňovanie, deklinácia

skonča (predložka) 667

skoro (častica) 790

skôr ako (spojka) 735

skôr než (spojka) 735

skracovanie: dlhjej kmeňovej samohlásky alebo dvojhĺsky pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89, dlhjej koreňnej samohlásky alebo dvojhĺsky pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97

skracja (predložka) 661

skrátene radové číslovky 346

skrátene tvary: pri zámenách 3. osoby 243

skrátene bázy 40

skrátka (častica) 790

skratkové slová, skratky: z hľadiska rodu 134

skerz (predložka) 654

skupina, skupiny: skupinové podst. mená ako pomenovania predmetov vyskytujúcich sa v skupinách 66, skupiny častíc 752; p. aj príznaková skupina, číselné, rodové skupiny

skupinové číslovky 335; ich miesto v rámci čísloviek 315, podielové spojenia so skupinovými číslovkami 353; p. aj neurčité skupinové číslovky, kolektíva

skupinové podstatné mená 66

skupinový názov: pl. ako skupinový názov 141; p. aj zhrňajúci skupinový názov

skupinový plurál 144

skutočná substantivizácia 821

skutočne (častica) 790

sl — šl (alternácia) pri časovaní sloves vzoru česať — česem 446

slabá prípona p. rodovo slabá prípona

slabá rodová charakteristika 132

slabé rodové prípony 133

slabé rodové zakončenie 131

sliepka, sliepočka, tvorenie rodových názvov pomocou tvaru *sliepka*, *sliepočka* 137

sluhová rovina jazykového systému 21; p. aj štýlová rovina

slová-morfémy 32

slovanské mená: skloňovanie mien na -e, -ie, -í 127, slovanských vlastných mien a podobou prídavných mien 128, slovanských osobných a zemepisných mien tvaru príd. mien tvrdého zakončenia 224, českých osobných mien podľa vzoru

cudzí 226; p. aj inoslovanské priezviská, slovanské osobné mená
 slovanské osobné mená: tvary D. a L. sg. mien na -ov 80; p. aj slovanské mená, inoslovanské priezviská
 slová-vetné členy 32
 slová-vety 32, hodnotenie citoslovieč ako slov-viet 807
 slovesá 360; základný tvar sloves 24; miesto sloves v rámci slovných druhov 27; flektívny typ v rámci časovania sloves 55, aglutinačný typ v rámci časovania sloves 56, analytický typ v rámci časovania sloves 57, introflektívny typ v rámci časovania sloves 58, substantívny význam pri slovesách 68, podst. mená viažúce neurčitok slovesa 73; akuzatív pri slovesách 159, genitív pri slovesách 172, datív pri slovesách 178, inštrumentál pri slovesách 185; vzťahové príd. mená zo sloves 205, gramatická príbuznosť príd. mien a sloves 209, skloňovanie činného prídastia prítomného a činného prídastia minulého podľa vzoru cudzí 226, postavenie príslovieč pri slovese 566;
 substantivizácia prídastí 194, adjektivizácia slovesných tvarov 231, slovesné zámená 234, 362, príslovkové významy pri slovesách 572, slovesá v platnosti príslovieč 617, predložky zo sloves 621, absolútne prechodníky sloves v úlohe druhotných predložieč 621, vzťah častíc a sloves 806, využívanie citoslovieč vo funkcii slovesa 818, hraničné prípady medzi citoslovcami a slovesami 822, dotyk citoslovieč so slovesami zo slovo-tvornej stránky 826;
 p. aj dokonavé, nedokonavé, činnostné, stavové, pomocné, plnovýznamové, fá-zové, vidové, modálne, sponové, kopu-latívne, polosponové, zvrtné, nezvrtné, reflexívne, kauzatívne, osobné, neosobné, primárne neosobné, predmetové, bez-predmetové, determinované, indetermi-nované, obojvidové, jednovidové, pra-videlné, nepravidelné, vzorové, cito-slovcové, odlukové slovesá, verbá
 slovesná kategória rodu: príznakový člen v rámci kategórie 35; p. aj kategória slovesného rodu
 slovesná kategória spôsobu 527; p. aj kategória spôsobu
 slovesná paradigma 30
 slovesná platnosť citoslovieč 818
 slovesná väzba 153; duplicita slovesnej väzby 408; p. aj rekeia
 slovesné determinatívne syntagmy: vzta-hové príd. mená zo slovesných determi-natívnych syntagiem 206
 slovesné onomatopoeje 820
 slovesné podstatné mená: ich slovno-

druhová príslušnosť 68, zvrtné zámená *sa, si* pri slovesných podst. menách 253, slovesné podst. meno od neosobných sloves 400, tvorenie tvaru slovesného podst. mena 502, používanie slovesného podst. mena 562; p. aj verbálne substan-tívum, substantívum verbale
 slovesné predpony: korešpondencia pred-ložíeč so slovesnými predponami 627
 slovesné triedy 456
 slovesné tvary: prechod slovesných tvarov k príd. menám 231, morfeatický rozbor slovesných tvarov 433; p. aj určité, neurčité, bezrodové slovesné tvary, ro-dový, jednoduchý, zložený slovesný tvar
 slovesné zámená 234, 362; p. aj verbálne pronominá, verbálne zámená, zámenné slovesá
 slovesný doč 390; p. aj priebeh slovesného doja
 slovesný kmeň 434; p. aj tvarotvorný zá-klad
 slovesný rod p. kategória slovesného rodu, slovesná kategória rodu
 slovesný spôsob 412; p. aj kategória spô-sobu
 slovesný vid 409, morfológické prostriedky slovesného vidu 413; p. aj aspekt, vid
 slovesný vzor 435
 slovná platnosť citoslovieč 807; p. aj pome-novacia platnosť
 slovné druhy: všeobecný lexikálny význam slovného druhu 27, hranice medzi slovnými druhmi 29, otázka ústupu a vzniku slovných druhov v súčasnej spisovnej slovenčine 46; prechod iných slovných druhov k podst. menám 193, k príd. menám 230, k zámenám 312, k číslovkám 358, k slovesám 564, k príslovkám 614, k predložkám 667, k spojčiam 742, k časticiam 801, k citoslovciam 826; p. aj gramatické, negramatické, plno-významové, autosémantické, sysnéman-tické, synsyntagmatické, autosyntagma-tické, flektívne, ohybné, neflektívne, neohybné slovné druhy, komplexný slovný druh, časti reči, partes orationis
 slovné spojenia: vzťah častíc a slovných spojení 806
 slovníková rovina jazykového systému 21; p. aj lexikálna rovina
 slovnodruhovú hodnotu slova 29
 slovnodruhovú charakteristiku 807
 slovnodruhovú platnosť 567
 slovnodruhovú transpozícia: odvodzovacie prípony pre slovnodruhovú transpozícia podst. mien 193
 slovnodruhovú zmenu 567
 slovnodruhovú súvislosť 69
 slovnodruhovú význam 25; povaha slovno-druhového významu podst. mien 72

slovný prízvuk pri spojkách 691
slovo, slová: tvary slova 23, vznik relačnej morfémy zo slova 29, morfematická štruktúra slova 37, tvar N. pl. slov označujúcich príbuzenský pomer 80, slová so všeobecným významom 233; p. aj gramatické, vzorové slovo, negramatické, monomorfematické, jednomorfémové, polymorfematické, viacmorfémové, defektné, citátové, uvádzacie, tranzitné, značkové, skratkové, vzťažné, pomocné, aktualizujúce slová, viacfunkčnosť slova, tvorenie slov, preberanie slov
slovom (časť) 791
slovosled pri časťoch 748
slovotvorná amorfnosť 808
slovotvorná forma: jej zotretie pri druhotných citoslovciach 808
slovotvorná morféma: základné zvrätané zámeno ako slovotvorná morféma 251
slovotvorné typy: vzťah k flektívnym typom 45; p. aj produktívny slovotvorný typ
slovotvorné zväzky: prísloviak s podst. a prid. menami 566
slovotvorný element 25
smer: vyjadrenie smeru pri zámene *ta* 263, *tade*, *tadiel* v ukazovacom význame 264, v odkazovacom význame 273, *sem* 264, *kde* 281, 290, *kam*, *kade* a *kadiel* a ich odvodeninách, *pokiaľ* 291; predložky s významom smeru 624
smieť, modálne 366
snáď (časť) 791
so zreteľom na (predložkový výraz) 671
somár, tvary L. sg. 79
sotva (spojka) 736
sotva (časť) 791
sotva (morféma), zámená so *sotva*- 299
sotvaže (časť) 791
sotvy (časť) 791
spájacia funkcia: spojok a spájacích výrazov 676; p. aj sekundárna spájacia, vzťažná funkcia
spájacie prostriedky 676; p. aj základný, pomocný spájací prostriedok
spájacie výrazy 676; p. aj sekundárne spájacie výrazy, pomocný spájací výraz, vzťažné výrazy
spájané členy syntagmy 680
spätné kombinačné zmeny 39; p. aj regresívne kombinačné zmeny
speciália 315; p. aj druhové číslovky
spod (predložka) 659
spodstatnené osobné zámená 247
spodstatnené prídavné mená 130
spodstatnené zámená 130, *naši*, *vaši*, *moji* 247, *svoj* 255
spodstatnenie 193, spodstatňovanie 194; p. aj substantivizácia
spojené členy syntagmy 680

spojenie slov: substantívna platnosť (syntaktická) spojenia slov 195, spojenia slov a zložené spojky 694
spojitosť: predložka označujúca spojitosť 626
spojkové výrazy 676
spojky 676; ich miesto v rámci slovných druhov 27, polysyntetický typ v rámci spojok 58, podst. mená viažúce vedľajšiu obsahovú vetu so spojkami *že*, *aby*, *či* 73, *ako*, *než*, *že* pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217; uvádzacie častice a spojky 748, častice a spojky 801; p. aj jednovýznamové, jednofunkčné, viacvýznamové, viacfunkčné, paratactické, hypotactické, vetné, členské, všeobecné, vlastné, špecifické, heterogénne, jednoduché, vetné prirôvnávacie, zlučovacie, stupňovacie, odporovacie, vylučovacie, podmetové, prívlastkové, predmetové, časové, prípustkové, podmienkové, účelové, dôsledkové, príčinné, vysvetľovacie, zreteľové, prostriedkové, obmedzovacie, účinkové, porovnávacie, spôsobové, doplnkové, rozdielové, jednomorfémové, viacmorfémové, jednoslovné, viacslovné, zložené, jednočlenné, viacčlenné, opakované, dvojité, trojité, štvorité, pôvodné, primárne, druhotné, sekundárne spojky, konjunkcie
spojovací element 461
spoločenské formuly: ako súčasť rozkazovacích citosloviec 815
spoločenské tabu: pri zámenách 3. osoby 241
spoluúčasť: predložka označujúca spoluúčasť 626
spomedzi (predložka) 659
spona 371; p. aj posesívna, alidovaná spona, kopula
sponad (predložka) 659
sponiže (predložka) 687
sponové pomocné slovesá 370; p. aj kopulatívne pomocné slovesá
sponové slovesá: *byť* 364; s významom existencie v zhode s objektívnou realitou, v predpoklade osoby -- nie gramatického subjektu vety, alebo v počte osoby -- gramatického subjektu vety 370, s významom existencie v predstavovaní osoby -- gramatického subjektu vety 371
spopod (predložka) 659
spopred (predložka) 659
spopri (predložka) 659
spovyše (predložka) 667
sposa (predložka) 659
spôsob p. morfológická kategória spôsobu, instrumentál spôsobu, slovesný spôsob, slovesná kategória spôsobu
spôsobové spojky 687
spôsobový význam časovej príslovky 598

spôsobový vzťah 685; p. aj modálny vzťah
spravíť sa, modálne 375
správne (častica) 791
spred (predložka) 659
spredmetňovanie základnej číslovky 324
sprievodné okolnosti: predložka označujúca sprievodné okolnosti 626
sprítomňovanie: minulých alebo budúcich dejov 528, nereálnych dejov 529
sprostred (predložka) 667
sprostredkovaný zásah: datív sprostredkovaného zásahu (paciensa) 179
srať, *srať sa*, prítomné tematické morfémy pri slovesách *srať*, *srať sa* 445
srbochorvátske mená: skloňovanie srbochorvátskych mien na -ac 125; p. aj srbochorvátske priezviská, juhoslovenské miestne mená
srbochorvátske priezviská: skloňovanie priezviska na -ac 78; p. aj srbochorvátske mená
srdce (vzor podst. mien) 117
sta (spojka) 736
sta (častica) 791
stá a stá, používanie hyperbolického spojenia *stá a stá* 328
stabilita p. pružná stabilita
statiť, modálne 369
stade (zámeno) 274
stadeťo (zámeno) 265
stadial (zámeno) 274
stadialto (zámeno) 265
stálosť bázy 40
stály obsah špecifických spojok 680; p. aj systémový obsah
starší jazyk: príd. mená s príponou -ní 226, opisné pasívne tvary prechodníka 490
stát, tvary indikatívu prézenta 473
stát sa, *stával sa*, sponové 374
statické participium 501; p. aj participium staticum, stavové výsledkové prídavné statické príznačenie 196
stav 360; p. aj nositeľ stavu, datív nositeľa stavu
stavať sa, sponové 375
stavba p. binomická stavba, štruktúra
stavové príslovky 571, stupňovanie niektorých stavových prísloviak 584, využitie 608; stavový datív pri stavových prísloviak 180
stavové slovesá 361; inštrumentál príčiny pri stavových slovesách 188
stavové výsledkové prídavné 501; p. aj statické participium, participium staticum
stavový akuzatív 162; p. aj akuzatív nositeľa stavu
stavový datív 179; p. aj datív nositeľa stavu
stavový inštrumentál 191

stavový nominatív 156, 158; stavový datív pri stavovom nominatíve 180
stavový objekt 179
stavový význam inštrumentálu miesta 186
stiahnutá morféma: *bych* namiesto *by som* v tvaroch kondicionálu v básnickej štýle alebo ako charakterizačný prostriedok 465
stiahnutý tvar: pri zámene *on* 243, *kebych*, *abych* namiesto spojenia *keby som*, *aby som* 465; p. aj najkratší tvar
stihnúť, modálne 369
sto (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie 327
sto a sto, používanie hyperbolického spojenia *sto a sto* 328
stopät (číslovka), v príslovke *ostopät* 331
storaký, *storako* (číslovky) 349
storochie, skloňovanie v pl. 120
stošešť (číslovka), v príslovke *ostosešť* 331
stotožňovacie zámená 302; *ten istý*, *tenže*, *taký istý*, *takýže*, *tak isto/takisto* 303, *tamže* 304
strany, *strán*, *straniva* (predložky) 666
strata: bytostnej vymedzenosti 131, kolektívnosti pri rozšírení alebo zmene významu 148
stred (predložka) 666
stred výpovede 755
stredná fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj kontinuatívna fáza
stredný rod 69, 129, osobitné použitie pri slovesách 526; p. aj neutrum
stredoslovenské tvary: typu *dobró* v krásnej literatúre 225
striedanie: *e/p*, *o/p* pri skloňovaní mužských životných podstatných mien vzoru chlap 75, *k/č*, *o/č*, *h/ž* vo vokatívne sg. mužských životných podstatných mien vzoru chlap 85; p. aj alternácia
stroj (vzor podst. mien) 96
stupeň, stupne: význam stupňov príd. mien 215, využitie stupňov prísloviak 611; p. aj prvý, druhý, tretí, porovnávaci, najvyšší stupeň
stupňovacie morfémy akostných prísloviak 581
stupňovacie spojky 685
stupňované prídavné mená 197
stupňovanie: lexikálna a morfológická povaha stupňovania 24, definícia stupňovania 45, aglutinačný typ v rámci stupňovania adjektív a adverbí 57, stupňovanie príd. mien 196, 210, pri adjektívizovaných prídavných 232, pri číslovkách 315, pri neurčitých základných číslovkách 334, stupňovanie prísloviak 581, stupňovanie ako typ priraďovania 685; p. aj vzostupné, zostupné, nepravidelné stupňovanie, gradácia, komparácia, gradovaný vzťah
stupňovateľné prídavné mená 197

stupňovateľnosť: ako kritérium pri delení príđ. mien na skupiny 197, pri primárnych príđ. menách 214

stý (číslovka) 346

subjekt: vzťah subjektu k deju vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 245; p. aj logický subjekt, agens

subjektívne citoslovceia 810

subjektový vzťah 685; p. aj podmetový vzťah

súbory: gramatických prípon 25, tvarov pri podst. menách 139

substancia 63; p. aj riadiaca, závislá substancia

substantíva 61; ich miesto v rámci slovných druhov 27; p. aj abstraktné, životné, kvantitatívne, pomnožné, nelátkové substantíva, podstatné mená

substantivizácia: adjektív ako konverzia 29, príđ. mien, čísloviek, prísloviek a zámen 193, mien typu *Kukubínov*, *Bernolákovo* 221, zámena *každý* 307, citosloviec 820; p. aj prechodná, príležitostná, osihotená, skutočná substantivizácia, spodstatnenie, spodstatňovanie

substantivizované zámena; *on*, *ona* 241, *svaj* 255, *tamten* 260, *henzen* 261

substantívna platnosť spojenia slov, vety 195

substantívne číslovky 68

substantívne pomenovanie 62

substantívne prípony: ich celkové vzťahy 130

substantívne skloňovanie 53

substantívne slovesá 68

substantívne zámená 68, 235

substantívne zlomkové číslovky 357

substantívnosť: podstata substantívnosti 63

substantívny prísudok: hodnotiacia časťica za pri substantívnom prísudku 156

substantívny význam 68

substantívum verbálne 562; p. aj slovesné podstatné mená, verbálne substantíva

súdiac podľa niečoho (predložkový výraz) 675

sufix 41; p. aj sufixálna morféma

sufixácia: pri slovesnom vide 413, pri imperfektívizácii sloves 415

sufixálna morféma: okolnostné príslovky so sufixálnymi morfémiami 585; p. aj sufix

sufixálne odvodzovanie 808

sufixálny formant 39

súhlné pomenovania osôb bez rozlíšenia pohlavia 135

súhrnové zámená: *všetok*, *ršađe*, *nšadial* 306, *všdy*, *všdycky*, *každý*, *každružký* 307

súhrnový vymedzovací význam 293

superlatív: väzba superlatívu s inštrumentálom 210, väzba superlatívu pri porovnávaní 210, tvorenie superlatívu 212, význam superlatívu 218, tvorenie super-

latívu prísloviek 583, význam superlatívu prísloviek 613; p. aj tretí stupeň, najvyšší stupeň

superlatívny základ 485

supletívna báza gramatických tvarov 41

supletívne vidové dvojice 427

supletívnosť základu gramatických tvarov 52

sused, tvar N. pl. 83

sústava p. tvarová sústava

súvetný typ 681

súvislé jednotliviny 148

súvislosť p. pomenovacie súvislosti

súvzťažné dvojice: zámeno *tak* ako súčasť 272, *tam*, *tade*, *tadiat* ako súčasť 273, *poial*, *potade* ako súčasť 274, absolútne vzťažné čo v súvzťažných dvojiciach 287, *taký* — *aký* 289, súvzťažné dvojice a vznik nových špecifických spojok 678

súvzťažné množstvá: vyjadrenie súvzťažných množstiev v jednej výpovedi 143

súvzťažný výraz 678; p. aj korelovaný výraz

sviňa, v postavení nezhodného prívlastku 230

svoj (zámeno), vznik príđ. mena *nesvoj* zo zámena *svoj* 231, skloňovanie zámena *svoj* 253, používanie zámena *svoj* 254, ako spodstatnené zámeno 255

svojho času, používanie výrazu 254

symptóm 811; p. aj príznak

syn, tvary D. a L. sg. 79

synak, v oslovení 86

synchrónny stav jazyka 22

synonymia pádových prípon 51; synonymita absolútneho nominatívu a absolútneho akuzatívu 155, expresívnosť záporového genitívu v porovnaní so synonymným nominatívom a akuzatívom 175; synonymita predložiek 628, spojok 679; p. aj rozvoznačnosť

synonymické pomenovanie: možnosť synonymického pomenovania pre abstrahované javy 63; p. aj dvojité pomenovanie

synonymná väzba 72

synonymum p. lexikálne synonymum

synsématické slová 31

synsémantické slovné druhy 30; p. aj gramatické, pomocné slovné druhy

synsyntagmatické slová 31

synsyntagmatické slovné druhy 31

syntagma: pripájaný člen syntagmy 678, rovnocenné členy syntagmy 685; p. aj determinatívne, slovesné determinatívne, koordinatívne syntagmy

syntagmatické kritérium slovesného vidu 421

syntagmatické spojenia: citoslovceia zo syntagmatických spojení 824

syntagmatický vzťah 676, 685, citoslovceia a syntagmatický vzťah 807

syntaktická amorfnosť 807

syntaktická forma: jej zotretie pri druhotných citoslovciach 808
 syntaktická funkcia p. vlastná syntaktická, osobitná syntaktická, nešpecifická syntaktická funkcia
 syntaktická charakteristika určitých základných čísloviek 316
 syntaktická kategória 33
 syntaktická rovina jazykového systému 21, vzťah medzi morfológickou a syntaktickou rovinou 22, podriadenosť zvukovej roviny syntaktickej rovine 26, jej postavenie v rámci rovin jazyka 32; p. aj skladobná rovina
 syntaktické konštrukcie z hľadiska počtu slov 23
 syntaktický obsah tvarov 22
 syntaktický predmet 152
 syntetický tvar: chápanie syntetického tvaru v tvarosloví 39; p. aj jednoduché, jednoslovné tvary
 syntetizácia opisných tvarov 43
 syntetizované tvary: štylistická platnosť syntetizovaných tvarov typu *bol bych urobil* 43
 systém: jazyka 21; p. aj jazykový, uzavretý, intenzívny systém, čiastkové tvarové systémy
 systémovosť formálnych prostriedkov morfológických kategórií 36
 systémový obsah špecifických spojok 680; p. aj stály obsah

Š

š, p. *ch* — š
 šč, p. šk — šč, šk — šč
šesdesiat (číslovka), zakončenie 326
šesťnásť (číslovka), vznik 325
 -š (prípona), pri tvorení 2. stupňa príd. mien 210
 -šie (prípona), v komparatíve prísloviek 582
 širší rodový význam mužských pomenovaní 135
 šk — šč (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204
škodlíť (typ slovíes so zvratnou podobou) 385
škríatok, tvary N. a A. pl. 138
 šl p. *sl* — šl
 šľachtické tituly: prívlastňovacie zámená 2. a 3. os. pl. ako súčasť šľachtických titulov 245
 šor, tvary D. a L. ag. 79
 španielske mená: skloňovanie mien osôh na -s 75, skloňovanie miestnych mien na -illa 127
 špecifické spojky 678
 -štek (prípona), skloňovanie priezvisk na -štek 77
šteká, skloňovanie v pl. 121
štrnásť (číslovka), vznik 325

štruktúra: jazyka 21, morfológickej roviny 22; p. aj morfológická štruktúra
 štvorité spojky 695
štvoritý (číslovka) 340
štvoro (číslovka), vo frazeologickom spojení *štvoro na päťoro* 377
štvrt (číslovka), skloňovanie 332
 štvrtý gramatický rod 33
 štyl: štylové rozdiely v oblasti gramatických slov 27; p. aj umelecký, básnický, hovorový, familiárny, publicistický, esejistický, odborný štyl
 štylistická funkcia citoslovca *ó* 811
 štylistické využitie zámena *ny* vo význame zámena *ja* 239
 štylová rovina jazykového systému 21; p. aj slohová rovina
 štylové zafarbenie funkcií tvarov a dvojtvarov 26
štyri (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie 323, radová číslovka k číslovke *štyri* 342
štyridsať (číslovka), zakončenie 326
švec, skloňovanie 76
 švik p. gramatický, morfológický, morfológický švik

T

t, výslovnosť pri príd. menách vzoru pekný pred príponou 225; p. aj *s — t*, *s — t — t*, *t — c*, *t — c*, *t — t*
 t-, element v ukazovacích zámenách 256
 t, p. *t — t*, *t — t*, *z — t — h*
 -t (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru *kosť* zakončených na -t 110
 t — c (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou -ova- 417, pri časovaní slovíes vzoru *česať* — *češiem* 446
 t — c (alternácia), pri imperfektivizácii slovíes príponou -ova- 417
 t. j. (= to jest) (spojka) 736
 t — t (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204
 ta (zámeno), ukazovací význam 263
 ta (častica) 791
 tá (tvar zámena *ty*), používanie v G. a A. 240
 -ta (zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -ta 87, I. pl. muž. živ. podst. mien na -ta s predchádzajúcou samohláskou 87
 tade (zámeno), ukazovací význam 264, odkazovací význam 273
 tadeťo (zámeno), ukazovací význam 264
 tadiaľ (zámeno), ukazovací význam 264, odkazovací význam 273
 tadiaľto (zámeno), ukazovací význam 264
 tajomné deje 403
 tak (zámeno), ukazovací význam 263, odkazovací význam 272
 tak (spojka) 737

tak (častica) 792
tak ako (spojka) 737
tak — *ako* (*uj*) (spojka) 737
tak isto/takisto (zámeno) 303
takisto (častica) 792
takmer (častica) 792
takrečeno (častica) 792
taktiež (častica) 793
takto (zámeno) 273
takto (častica) 793
taký (zámeno), ukazovací význam 261, odkazovací význam 271, citové použitie 276
taký — *aký* (súvzťažná dvojica zámen) 289
taký istý (zámeno) 303
takýto (zámeno), základný význam 262, odkazovací význam 271, citové použitie 276
takýže (zámeno) 303
takže (spojka) 737
takže (častica) 793
 talianske mená: skloňovanie talianskych osobných mien na *-e* 125, skloňovanie miestnych mien na *-gna* 127
tam (zámeno), ukazovací význam 264, odkazovací význam 273
tam (častica) 793
tam — *kam* (súvzťažná dvojica zámen) 291
tamten (zámeno), ukazovací význam 259, odkazovací význam 269
tamto (zámeno), ukazovací význam 264
tamto ten (zámeno) 260
tamže (zámeno) 304
taž *sa*, modálne 367
-te (prípona), v 2. os. pl. imperatívu 485
teba (tvar zámena *ty*), používanie v G. a A. 240
tebe (tvar zámena *ty*), používanie v D. 240
teda (spojka) 738
teda (častica) 793
-teľ (prípona), tvar vokatívu muž. živ. podst. mien na *-teľ* 85, skloňovanie muž. neživ. podst. mien na *-teľ* 97
teľa, skloňovanie v pl. 121
 tematický element 435
temer (častica) 793
 tempus 430; p. aj kategória času
ten (zámeno), skloňovanie 256, ukazovací význam 257, odkazovací význam 266, citové použitie 274; zdôraznenie 3. stupňa príd. mien zámenami *ten*, *tá*, *to* 212
ten istý (zámeno) 303
 tendencia: po stálosti bázy 40, po syntetizácii 43, po stálosti a zmenách 46, po jednotnej podobe bázy 47; tendencia po uniforme tvarov 47; p. aj tvarová analógia
ten-onen (zámeno) 302
tento (zámeno), ukazovací význam 258, odkazovací význam 269, citové použitie 275
tentovať, slovnodruhovú povahu slova 236, 362
tenže (zámeno) 303

terciárne postavenie prísloviak 567
 termín, termíny: vhodnosť termínu *hromadné číslovky* 335, otázka termínov *trpné prídavnice, n-ít-nové prídavnice* 495; p. aj odborné termíny
 terminatívna fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj koncová, konečná fáza
 terminológia: antonymá pri terminologicky použitých príd. menách 199
 tesná väzba: prechod vložkových nominatívov v tesnú väzbu 154
 tesné spojenia čísloviek 350
 tesný prívlastok: obsahový nominatív ako tesný prívlastok 156
ti (tvar zámena *ty*) používanie v D. 240
tiež (častica) 793
 Timrava: tvary činného prídavnice minulého od nedokonavých sloviak u Timravy 494
tisto (číslovka) morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie 328
tisísi (číslovka) skloňovanie 226
tisícioraký, tisíciorako (číslovky) 349
 tituly: tvar N. pl. pri cudzích mužských životných podstatných menách označujúcich tituly osôb 81, prirodzený rod pri starších tituloch 136; p. aj panovnícke, šľachtické, diplomatické tituly
to (zámeno), ukazovací význam 258, odkazovací význam 267, citové použitie 275
to (častica) 794; pri neosobných slovesách 400
tobôž (častica) 794
tohto, tohoto (tvary zámena *ten*) 257
toľko (zámeno), ukazovací význam 263, odkazovací význam 272; vo význame číslovky 334
toľko (zámeno), ukazovací význam 263
toľký (zámeno), odkazovací význam 272, citové použitie 277; vo význame číslovky 347
toľký — *koľký* (súvzťažná dvojica zámen) 290
toľký raz (zámeno), vo význame číslovky 347
toľkýto (zámeno), ukazovací význam 263, odkazovací význam 272
tol (častica) 794
toľ (spojka) 738
toľ, *toľ* (častica) 794
toto (zámeno), ukazovací význam 259
 totožnosť štruktúry 21; p. aj izomorfia, izomorfizmus
 t-ové deiktické výrazy 681; t-ové výrazy 678, 679; p. aj deiktické t-ové slovo
 tradícia: pri rodovom rozlíšení maskulín a femínin 131
 transformácia zámerovej modality 682
 transgresív 487; p. aj prechodník
 transponovanie mimojazykovej skutočnosti do jazyka 816
 transpozícia: z roviny jazykového systému

do inej roviny 21, vecného obsahu z jedného slovného druhu do iného 63; p. aj slovnodruhovú transpozícia

tranzitíva, tranzitívne slovesá 408; p. aj prechodné slovesá

tranzitná povaha: podstatného mena 72, činnosti 361

tranzitné slová 72

trebárs (spojka) 738

trebárs (častica) 794

treť (číslovka) 345; skloňovanie 226

treť raz (číslovka), používanie v ľudovej reči 345

tretí stupeň: príd. mien 210; zdôraznenie 3. stupňa príd. mien zámenami *ten, tá, to* 212; homonymita 3. stupňa prísloviek s N. sg. str. rodu 3. stupňa príd. mien 581; p. aj najvyšší stupeň, superlatív

tretia osoba: osobné zámená 3. os. 240; skloňovanie zámen 3. os. 242; 3. os. sg. slovíe 512, pl. slovíe 514

trí (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 316, skloňovanie 322, radová číslovka k číslovke *tri* 342

tridsať (číslovka), zakončenie 326

triedy p. otvorené triedy

triet — *tríem* (slovesný vzor), morfematically a lexikálna charakteristika 444

trilión (číslovka), skloňovanie 329

trinásť (číslovka), vznik 325

trocha, trocha (číslovky) 356

trojitá spojky 695

trojitý (číslovka) 340

trošku, troška, trošičku, troštička (číslovky) 333

trpné konštrukcie: význam rámeového nominatívu v trpných konštrukciách prechodných slovíe 156

trpné prídastie: inštrumentál pôvodu s trpným prídastím 187; skloňovanie trpných prídastí podľa vzoru *pekny* 224, prechod trpného prídastia k príd. menám 231, abstraktné podst. mená s príponou *-osť* od adjektívizovaných trpných prídastí 232, existencia trpného prídastia pri niektorých neosobných slovesách 400, tvorenie tvarov trpného prídastia 496, odvodzovanie slovesných podst. mien od trpných prídastí 502, používanie trpného prídastia 559, príslovky od adjektívizovaných trpných prídastí 581; p. aj *n-/t-*ové prídastie, pasívne participium

trpné slovesné tvary: používanie 551

trpné tvary: systém trpných tvarov 432; p. aj pasívne tvary, pasívum

trpný rod 432; p. aj pasívum

trpný vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj pasívny vzťah

trvale nesklonné slová 135

tu (zámeno) 265

tu (častica) 795

tuná (zámeno) 265

turecké mená: skloňovanie mien osôb na -u 75

tuším (častica) 795

tušit, v spojení so sponou *byť* 372

tuto (zámeno), ukazovací význam 265; v dôraznej reči pri zámene *tento* 259

túžiť, modálne 367

tvar, tvary: morfológický a syntaktický obsah tvarov 22, rozdiel medzi tvarom a konštrukciou 23, morfematically štruktúra tvaru 37, využitie tvarov podst. mien 128, súbory tvarov pri podst. menách 139; tvary základného zvratného zámena 252, zvratných slovíe 384, indikatívu prezenta 470, indikatívu préterita 474, indikatívu futúra 478, kondicionálu prezenta 480, kondicionálu préterita 481; p. aj jednoduché, zložené, opisné, perifrastické, jednoslovné, viac-slovné, monomorfematically, jednomorfémové, polymorfematically, viacmorfémové, predponové, analytické, syntetizované, komplementárne, rodové, dubletné rodové, číselné, singulárové, plurálové, pádové, gramatické, plné, skrátene, dlhšie, kratšie, slovesné, rodové slovesné, osobné, neosobné, aktívne, pasívne, kondicionálne, nečíslové tvary, základný, pomenovací, základný pomenovací, syntetický, stiahnutý, elidovaný, rodový slovesný, zvratný, neosobný bezpodmetový zvratný, pasívny zvratný, zvratný neosobný, zložený pasívny, kongruentný, zrazený, zmeravený tvar, zmeravenie tvaru, lexikalizácia tvaru, hybridnosť tvarov

tvár, skloňovanie 110

tvárit sa, tvárievať sa, sponové 375

tvaroslovie 21; p. aj morfológia

tvarotvorná morféma: základné zvratné zámeno ako tvarotvorná morféma 251; p. aj tvarotvorná prípona, formant

tvarotvorná prípona 38; p. aj tvarotvorná morféma, formant

tvarotvorný postup p. kombinovaný tvarotvorný postup

tvarotvorný základ 38, tendencia po jednotnej podobe tvarotvorného základu 47; p. aj báza

tvarová amorfnosť 807

tvarová analógia 47; p. aj tendencia po uniformite tvarov

tvarová deformácia pri vzniku citosloviac z imperatívnych tvarov 823

tvarová neústrojnosť tvaru činného prídastia minulého 494

tvarová rovina jazykového systému 21; p. aj morfológická rovina

tvarová stránka častic 753

tvarová sústava podstatných mien 161

tvaj (zámeno), významy 245, skloňovanie 248

tvorenie gramatických tvarov v porovnaní s tvorením slov 24; pádových tvarov mien, tvarov na vyjadrenie pomernej kvantity obsahu prídavných mien a prísloviek 45, tvorenie slovesných tvarov 45, 461; p. aj skloňovanie, deklinácia, stupňovanie, gradácia, komparácia, časovanie, konjugácia

tvorenie slov: spoločné črty s tvorením gramatických tvarov 24

tvrdé zakončenie: prídavné mená tvrdého zakončenia 198

tvrdý vzor pekný 222

ty (zámeno), významy 238, skloňovanie 239

-tý (-tá, -té) (prípona), v trpnom prístaví 498

typ, typy: deklinácie podst. mien 45, jazykov 50, pomer typov v slovenskej morfológickej stavbe 59; p. aj významové, slovotvorné typy, flektívny, aglutinačný, analytický, introflektívny, polysyntetický, produktívny slovotvorný, deklinovaný, parciálny, nepravidelný, zmiešaný, intencný, časovací, okolnostný významový, vlastnostný významový typ *týždeň*, skloňovanie 99

U

u, p. u — ú, ú — u

u (predložka) 654

u- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414

-u (prípona), v G. a A. sg. (domácich prízvisk na -o 78, v G. a A. sg. podst. mena *jako* 78, v D. L. sg. podst. mien *človek, pán, don, šor, čert, diabol, nlk, pes, boh, otec, syn, duch, Kristus* 78, v L. sg. podst. mien *koník, koniček* 79, vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 90, 151, v L. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 92, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 99, v L. sg. str. podst. mien vzoru mesto 114; okolnostné príslovky s morfému -u 586, okolnostné príslovky s prefixálnou morfému u- a sufixálnymi morfémi 590

-u (zakončenie slov), skloňovanie albánskych, tureckých, rumunských a iných mien na -u 125

-ú (zakončenie slov), skloňovanie cudzích mien osôb na -ú 125

u — ú (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 105, str. podst. mien vzoru mesto 116; pri imperfektivizácii slovíec príponou -a- 416

ú — u (alternácia), pri imperfektivizácii slovíec príponou -ovu- 417, pri časovaní slovíec vzoru nieš — nesiem 442

-ua (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru žena na -ua 102, 127

-úc/-uc (prípona), v prechodníku 487

-úci, -úca, -úce (prípona), v činnom prístaví prítomnom 491; okolnostné príslovky s morfému -úci 586

účasť deja: na predmete 152, popieranie účasti deja, obmedzená účasť deja na veci pomenovanej substantívom 173

účel: inštrumentál prirovnania a účelu 189, predložky s významom účelu 626

účelové spojky 687

účelový vzťah 685; p. aj finálny vzťah

účinkom (predložka) 670

účinkové spojky 687

účinkový vzťah 685; p. aj konsekutívny vzťah

účinko p. vzťah účinku

údaj p. gramatický údaj

údajne (častica) 795

ucho, skloňovanie 115

ukázal sa, ukazovať sa, sponové 375

ukazovací element -s- 257

ukazovací odtienok zámen 8. osoby 241

ukazovací význam ukazovacích zámen: *ten* 257, *tento* 258, *tu, tuto, tamten* 259, *tamto ten, hentem, heno ten, hentam ten* 260, *taký* 261, *takýto, toľký* 262, *toľkýto, toľko, toľkoto, tak, takto, ta* 263, *tam, tamto, tade|tadiaľ, tadeto|tadiaľto, sem* 264, *tu, tuná, tuto, odtiaľ, odtiaľto, stadiaľto|stadeto, potiaľ* 265, *potiaľto, dosiaľ, posiaľ* 266

ukazovacie zámená 235, 256

ukazovateľ p. gramatický ukazovateľ

ulica (vzor podst. mien) 104

uliezt sa, modálne 368

-um (zakončenie slov), skloňovanie cudzích podst. mien str. rodu vzoru mesto na -um 113, 127

umelecký štýl: používanie privlastnenia typu *nášho susedova zúhrada* 220, tvary *ako, akie* ako charakterizačné prostriedky v umeleckom štýle 278, násobné číslovky s *raz* v umeleckom štýle 338

umocňovací plurál látkových a abstraktných pomenovaní 150; p. aj intenzívny plurál

umocňujúci plurál 151

umývať (typ slovíec so zvratnou podobou) 385

úplná všeobecnosť menného čísla 142

úplné rodové homonymá 133

úplný nominatív p. komunikačne úplný nominatív

upozorňovacia funkcia upozorňovacích citosloviec 814

upozorňovacie citoslovca 814

uprotred (predložka) 665

urátiť sa, modálne 367

určenie p. kvalitatívne určenie

určenost deja 414
 určený dokonavý dej 415
 určité (častica) 795
 určité číslovky 314; spojenia s časticami
 a príslovkami 350
 určité druhové číslovky 348
 určité množstvo: vyjadrenie určitého množ-
 stva 139
 určité násobné číslovky 338
 určité radové číslovky 342
 určité slovesné tvary: kategórie pri určitých
 slovesných tvaroch 461, ich tvorenie 470,
 používanie určitých slovesných tvarov
 504
 určité základné číslovky 316
 určitý (príd. meno), vo význame *istý* 302
 určovací vzťah: medzi dvoma podst. me-
 nami 157, zastretie určovacieho vzťahu
 v genitíve obsahu 171; p. aj obojstranný
 určovací, recipročný určovací, obrátený
 určovací vzťah
 určovacie zámená 30; p. aj vymedzovacie
 zámená
 určený výraz 748
 urobiť sa, sponové 375
 -us (zakončenie slov), skloňovanie cudzích
 mužských živ. podstatných mien na -us
 75, 123, tvar N. pl. cudzích muž. živ.
 podst. mien na -us 81, skloňovanie muž.
 neživ. podst. mien na -us 88, 123

uspieť, modálne 369
 usianie, skloňovanie 120
 usúvzťažňovacie slová 807
 útvar: ako významová jednotka pri čs-
 tíciach 752; p. aj jednoslovné, viacslovné
 útvary
 -úva- (prípona); pri imperfektivizácii slo-
 vies 419
 uvádzacie častice 749
 uvádzacie slová 72
 úvodzovky: vyznačovanie pauzy pri cito-
 sloviach 808
 uzavretý systém: charakter morfolologickej
 stavby jazyka ako uzavretého systému 46
 úzus p. ľudový, hovorový úzus
 už (častica) 795
 užší rodový význam mužských pomeno-
 vaní 135
 -ü (zakončenie slov), skloňovanie cudzích
 muž. živ. podst. mien na -ü 124

V

v (predložka) 655; synonymita predložiek v
 a na 629, po a v 630; vokalizácia pred-
 ložky v pred tvarmi osobného zámena ja
 631, v ostatných prípadoch 632
 v-ivo- (predpona), okolnostné príslovky
 s prefixálnou morférou v-ivo- a sufixál-
 nymi morférami 589
 -v, -vš (prípona), v prechodníku archaic-
 kého typu 489

v čas/r čase (predložkový výraz) 674
 v dôsledku (predložkový výraz) 673
 v duchu (predložkový výraz) 672
 v mene (predložkový výraz) 672
 v odbore (predložkový výraz) 674
 v podobe (predložkový výraz) 672
 v porovnaní s (predložkový výraz) 671
 v priebehu (predložkový výraz) 674
 v prospech (predložkový výraz) 673
 v rámci (predložkový výraz) 674
 v súhlase s (predložkový výraz) 672
 v súlade s (predložkový výraz) 672
 v súvisí s (predložkový výraz) 672
 v súvislosti s (predložkový výraz) 672
 v ústrety (predložkový výraz) 673
 v záujme (predložkový výraz) 673
 v závislosti od (predložkový výraz) 673
 v zhode s (predložkový výraz) 672
 v zmysle (predložkový výraz) 672
 -va- (prípona), pri odvodzovaní frekventan-
 tív 419
 vari, var, variže (častice) 797
 variácie v báze tvarov 40
 varianty morfémy 25; p. aj hovorový,
 nárečový, rozšírený, nulový variant
 váš (zámeno), významy a používanie 247
 väzba: podst. mien 72, príd. mien 209,
 predmetových sloviach 407, pri slovesnom
 podstatnom mene 503; p. aj kongruent-
 ná, nekongruentná, slovesná, kontaminov-
 vaná, tesná väzba, vybočenie z väzby,
 rekvia
 väzobná hodnota slovesa 385
 väzobný datív 181
 väzobný genitív: adverbálny genitív vä-
 zobný 175
 veľku (častica) 797
 veľtane (predložka) 675
 veľaka (predložka) 669
 vecné chápanie 63; p. aj samostatné chá-
 panie, kategória vecného chápania
 vecný význam: tvarov lexémy 24, delenie
 zámen podľa vecného významu 234,
 rozsah vecného významu pripájacích
 častíc 749; p. aj lexikálny význam tvarov
 lexémy
 vecný vzťah p. aktuálny vecný vzťah
 večera, skloňovanie 108
 veď (spojka) 738
 veď (častica) 797
 vedieť, modálne 366, 369; tvary indikatívu
 prezenta 742; alternácia *d -- dz* pri tvo-
 rení tvaru imperatívu 484
 vedľa (predložka) 664
 vedľajšia obsahová veta: podst. mená via-
 žice vedľajšiu obsahovú vetu so spoj-
 kami *že, aby, či* 73
 vedľajšia veta: nahradenie obsahového da-
 tívu vedľajšou vetou 184, pri vyjadrení
 miery, o ktorú vlastnosť jednej veci pre-
 vyšuje vlastnosť druhej veci 217
 vedľajšie rozlišovacie prípony 129

vedľajšie syntaktické funkcie podstatných mien 61
vedľajšie významy morfológických jednotiek 26
redúca (vzor podst. mien) 53
redúci (vzor podst. mien) 53
redže (častica) 797
rela (číslovka) 333, pri tvorení komparatívu a superlatívu príd. mien 213
veľké písmená: písanie veľkých písmen v obyvateľských menách 140; p. aj veľké začiatkové písmeno
veľké začiatkové písmená: písanie vo vlastných menách 141, v zámenách 3. os. *on, ona, ono* 241; p. aj veľké písmená
ver, ver', vera, verabože (častice) 797
verbá 360; ich miesto v rámci slovných druhov 27; p. aj slovesá
verba *percipiendi* 372; p. aj slovesá zmyslového vnímania
verbalizácia zvukomalebných slov 819
verbálne pronomína 362; p. aj slovesné zámená, verbálne zamená, zámenné slovesá
verbálne substantíva 68, tvorenie verbálneho substantíva 502; p. aj slovesné podstatné mená, substantívum verbale
verbálne zámená 236; p. aj slovesné zámená, verbálne pronomína, zámenné slovesá
verbálno-atributívny vzťah 685; p. aj doplnkový vzťah
verbálnosť: slovesného podstatného mena 68, spätie vyjadrenia vlastnosti príslovkou s verbálnosťou nadradeného člena 568
vertikálna os 26
veru, verubože, veruže (častice) 797
veta, vety: substantívna platnosť vety 195, príd. meno vo vete 196, adjektívizácia viet zámenom *taký* 262; p. aj nadradená, podradená veta, nepravé vzťažné vety, ekvivalenty viet
vetná konštrukcia p. pasívna vetná konštrukcia
vetná platnosť: citoslovieč 807; p. aj výpovedná platnosť
vetné častice 748
vetné parentézy: častice ako vetné parentézy 755; p. aj vložky
vetné prirovnávacie spojky 676
vetné príslovky 571; p. aj modálne vetné príslovky
vetné spojky 687
vetočlenská platnosť: vlastných spojok a sekundárnych spájacích výrazov 677
vetný člen: vlastné spojky a sekundárne spájacie výrazy z hľadiska fungovania v úlohe vetného člena 677; p. aj zložený vetný člen
vetný intonačný charakter pri samostatnom postavení citoslovieč 807

vetný pôvod: citoslovčia vetného pôvodu 825
vetný základ p. partitívny genitív vetného základu, záporový genitív vetného základu, zložený vetný základ
viac (príslovka), pri tvorení komparatívu príd. mien 213
viacčlenné parataktické spojky 681
viacčlenné spojky 695
viacerí (číslovka), význam 337
viacero (číslovka) 337
viacfunkčné spojky 679; p. aj viacvýznamové spojky
viacfunkčnosť slova 29
viacmorfémové slová 37; p. aj polymorfematické slová
viacmorfémové spojky 694
viacmorfémové tvary 37; p. aj polymorfematické tvary
viacmorfémový slovesný kmeň 434
viacslovná konštrukcia 23
viacslovná syntaktická konštrukcia 23
viacslovné častice 753
viacslovné spojky 694
viacslovné tvary 42; p. aj analytické, zložené tvary
viacslovné útvary 23
viacvýznamové spojky 679; p. aj viacfunkčné spojky
viazaná konštrukcia stavového datívu 180
viazané množstvo 66
vid 409, pri slovesnom podst. mene 503; p. aj slovesný, nedokonavý, dokonavý
vid, aspekt
vidat, vidaval, vidieť, v spojení so sponou *byť* 372
vidieť — *vidím* (slovesný vzor), morfofematická a lexikálna charakteristika 457
vidieť sa, sponové 374
vidno, v spojení so sponou *byť* 373
vidová dvojitosť sloviac 414
vidová neutrálnosť 425; p. aj nevidovosť
vidová prípona p. vlastná vidová prípona
vidová príslušnosť 418, 410
vidové dvojice 422; p. aj čisto vidové, súpleťvne vidové dvojice
vidové slovesá 363; p. aj fázové slovesá
vidový náprotivok, pendant 414
vidový protiklad 410
vinen (príd. meno) 200
vinou (predložka) 670
vkladná dvojhláska: *ie* v G. pl. miestneho názvu *Ladce* 100
vkladná samohláska: *e* v G. pl. miestneho názvu *Vrúble* 100, *o* v l-ovom tvare indikatívu préterita 475
vkladné hlásky: v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, vzoru ulica 106, vzoru gazdina 111, v G. pl. str. podst. mien vzoru mesto 116, vzoru srdce 119, vzoru dievča 122

vládat, 369

vlastná syntaktická funkcia prísloviek 565

vlastná vidová prípona 418

vlastné (častice) 798

vlastné citoslovceia 810

vlastné mená: kategória čísla pri vlastných menách 65; skloňovanie muž. mien osôb na -o 74, mien rozprávkových bytostí na -o 74, muž. vlastných mien zvierat v pl. 74, cudzích muž. živ. mien osôb na -as, -es, -is, -os, -us 75, gréckych a latinských muž. mien osôb so zmenou kmeňa 75, priezvisk na -ec, -ek, -ok 76, vlastných mien na -ček, -štek 77, cudzích priezvisk na -er, -el 77, srbochorvátskych mien osôb na -ac 78, 125, skloňovanie slovanských (ruských a bulharských) osobných mien na -ov 80; tvar N. pl. pri menách národov a kmeňov 81, pri muž. rodných menách a priezviskách 81; dvojtvary v N. pl. pri menách národov a kmeňov 82; tvar N. pl. pri muž. obyvateľských menách na -an/čan 83; skloňovanie českých priezvisk na -e (ě) 86, 125, skloňovanie priezvisk, ktoré súvisia so všeob. podst. menami vzoru dievča 87, muž. neživ. podst. mien na -us, -os, -es 88, 128, skloňovanie litovských a lotyšských miestnych mien na -is, -ys, -us 88, 124, srbochorvátskych zemepisných názvov na -ac 97, 125; G. pl. miestnych názvov Ladce a Vráble 100; skloňovanie latinských a gréckych ženských mien so zmenou kmeňa 102, 127, žen. miestnych názvov na -ea, -oa, -ua 102, 127, inoslovanských miestnych mien str. rodu zakončených na -e 118, 128, miestnych mien 120, inoslovanských miestnych mien str. rodu na -ie, -i 120, 127; nesklonné cudzie vlastné mená 123; skloňovanie cudzích vlastných mien patriacich do vzoru kuli 124, českých priezvisk na -ě, -e 125, skloňovanie talianskych osobných mien na -e 125, skloňovanie tureckých, gréckych, rumunských a albánskych priezvisk na -u 125, cudzích priezvisk na -u, -ú, -ó, -ö, -ou, -au 125, cudzích priezvisk na -o 125, ruských domáckych mien typu *Kosta* 125, francúzskych priezvisk na -ey 126, anglických a francúzskych mien na nevyslovované -e 126, francúzskych osobných na -es 126, maďarských priezvisk typu *Nagy* 126, rumunských priezvisk typu *Petrovici* 126, čes. miestnych názvov žen. rodu 126, španielskych mien na -illa 127, talianskych miestnych názvov na -gna 127; vzťah k mennému číslu pri vlastných menách 139, 26; rozdelenie vlastných mien podľa druhu pomenovaných vecí 140; prípady použitia pl. pri vlastných

menách 140; antonymá pri príd. menách ako častiach vlastných mien 199; neprítomnosť stupňovania pri príd. menách ako súčasťach vlastných mien 214; privlastňovanie vecí osobám pomenovaným vlastným menom v podobe adjektíva 220; privlastňovanie príd. mená ako súčasť vlastných mien 221; zemepisné vlastné mená s príponami -orie, -oje, -eje 222; skloňovanie vlastných mien tvaru príd. mien podľa vzoru pekný 224, podľa vzoru cudzí 226; antonymá pri príd. menách ako častiach vlastných mien 199; skloňovanie muž. domácich a cudzích priezvisk na -ov a -in 229, zemepisných mien muž. rodu na -ov 230, p. aj vlastné podstatné mená, propriá vlastné osobné mená 224

vlastné podstatné mená 65; p. aj vlastné mená, propriá

vlastné predložky 620; p. aj pôvodné predložky

vlastné spojky 677

vlastné zemepisné mená: skloňovanie vlastných zemepisných mien tvaru príd. mien podľa vzoru pekný 224, podľa vzoru cudzí 226; p. aj geografické názvy

vlastnícky datív 182

vlastnícky vzťah: pri zámene *svoj* 254

vlastník: zvierá v postavení vlastníka 219;

p. aj datív príslušnosti a vlastníka, genitív vlastníka

vlastnosť: ktorá sa porovnáva (pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti) 216; vyjadrenie zhody vlastnosti vo vedľajšej vete s vlastnosťou pomenovanou v hlavnej vete príslovkou i adjektívom pomocou zámena *ako* 290; vzťahujúca sa na slovesný dej 565

vlastnostné prídavné mená 198; skloňovanie vlastnostných príd. mien podľa vzoru pekný 22, podľa vzoru cudzí 225; p. aj proprietatívne adjektíva

vlastnostné príslovky 566; s morférou -e 575, -o 577, -y 579; z adjektívizovaných prídavných 580

vlastnostný významový typ pri príslovkových záménach 572

vlastný (príd. meno), prechod k záménam 231

vlastný modálny vzťah 685

vlastný prídný vzťah 685

vlk, tvary D. a L. sg, 79, N. a A. pl. 74

vložené oslovenie: vložkový nominatív ako vložené oslovenie 154

vložkový nominatív 154

vložky: častice ako vložky 755; p. aj opisná, vysvetľovacia, modálna, hodnotiacia vložka, vetné parentézy

vnútorný objekt: slovesá s vnútorným objektom deja 178

vnútri (predložka) 666

vnútro, tvary L. sg. 115
vo forme (predložkový výraz) 672
vo vzťahu k (predložkový výraz) 671
voči (predložka) 666
 vokalizácia alternácia 416
 vokalizácia predložiek 631
 vokalizovaná podoba predložiek 631
 vokatív: otázka príslušnosti k paradigme 44; tvary vokatívu pri muž. živ. podst. menách vzoru chlap 85; postavenie v dnešnej spisovnej slovenčine 152; citoslovčia z vokatívu 824
voľa- (morféma), zámená s *voľa-* 294
voľačo (zámeno) 334
voľakoľký, voľakoľký raz (číslovky) 347
 voľný datív 178
 voľný prívlastok: obsahový nominatív ako voľný prívlastok 156
 vonkajšia forma: ako kritérium pri delení príř. mien na skupiny 197
vonkovicom (častica) 798
voľpred (predložka) 662
voľbec (častica) 798
voľkol (predložka) 667
voľl, skloňovanie v pl. pri zosobnení (v náďvákach) 74
 voľové citoslovčia 813
voľpovom (predložka) 670
voľprave (častica) 798
voľprostred (predložka) 665
voľrábľe, tvar G. pl. 100
voľraj (častica) 799
voľrúťane (predložka) 675
voľskutku (častica) 799
voľšade, voľšadiť (zámená) 306
voľšak (spojka) 739
voľšak, voľšakhej (častice) 799
voľšakové/voľšakovó (zámená), substantívizované 296
voľšakorý, voľšaký, voľšakovaký (zámená) 296
voľšakrer, voľšakže (častice) 799
voľšeli- (morféma), zámená s *voľšeli-* 296
 všeobecná druhá osoba: pri zámene *vy* 239
 všeobecná funkčná črta podstatných mien 61
 všeobecná gramatická platnosť muž. a žen. rodu 137
 všeobecná osoba 398
 všeobecná prvá osoba: množného čísla pri zámene *my* 238; plurálu slovies 506
 všeobecné názvy: z hľadiska vyjadrovania prirodzeného rodu 136
 všeobecné podstatné mená 65; p. aj apela-tíva
 všeobecné spojky 679
 všeobecnosť: imenného čísla 132; p. aj číastočná, úplná všeobecnosť
 všeobecný adjektívny atribút 231
 všeobecný adverbálny atribút 231
 všeobecný atribút 231
 všeobecný lexikálny význam slovného druhu 27

všeobecný plurál 142
 všeobecný singulár 142
 všeobecný význam: slovného druhu 28; podst. mená so všeobecným významom 72
 všeobecný významový ekvivalent 68
 všeobecný zisťovací ekvivalent 573
všetci do jedného, zdôrazňovacia funkcia čísllovaký *jeden* vo výraze *všetci do jedného* 320
všetok (zámeno) 306
-vši (prípona), v prechodníku archaického typu 489
-vši (-všia, -všie) (prípona), v činnom prí-časti minulom 493
vták, tvary N. a A. pl. 74
vy (zámeno) 239
 vybočenie z väzby: vložkový nominatív ako vybočenie z väzby 155
vydržať, modálne 369
výherca, tvary N. pl. 87
 výhrazná veta: prízent za imperatív vo výhraznej vete 531
 východiskový bod deja 361
 vyjadrovanie: postoja pri časticiach 747; ako významová stránka vlastných cito-sloviev 810
 vykanie 516
 výlučná akuzatívna rekecia 391
 výlučná datívna rekecia 391
 výlučná genitívna rekecia 391
 výlučná infinitívna rekecia 392
 výlučná inštrumentálna rekecia 391
 výlučná rekecia 392
výlučne (častica) 799
 výlučný akuzatív 160
 výlučný objekt p. inštrumentál výlučného objektu
 výlučný plurál 144
 vylučovacie spojky 686
 vylučovanie 685; p. aj disjunktívny vzťah
 vymedzenosť p. bytostná vymedzenosť
 vymedzovací význam opytovacích zámen 293; p. aj súhrnový vymedzovací, zá-porný vymedzovací význam
 vymedzovacie zámená 302; obsah vymedzo-vacích zámen 30, miesto v rozdelení zámen 235; p. aj kvalitatívne vymedzo-vacie, kvantitatívne vymedzovacie zá-mená, určovacie zámená
 vynesčávanie samohlások: *e, o* pri skloňo-vaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 75, *í* pri skloňovaní muž. živ. podst. mien na *-ík* 78, *a* pri skloňovacom srbochorvát-ských prízvisku na *-ac* 78, 125, *e, o* pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, *e, o* pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97, *a* pri skloňo-vaní juhoslovanských miestnych mien na *-ac* 97, *e, o* pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru dľaň 109, *e, o* pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru kosť 110, *o* v l-o-vom tvare 475

- výpoved: častice, ktoré se vzťahujú na výpoved 751; p. aj samostatná, opytovacia, oznamovacia výpoved, rámec výpovede, jadro výpovede
- výpovedná platnosť citoslovie 807; p. aj vetná platnosť
- výpovedný obsah pri samostatne použitom nominatíve 153
- výpovedný zmysel nominatívu 153
- výraz, výrazy p. gramatické, spájacie, spojkové výrazy, pričlenený, modifikovaný, určený, plnovýznamový výraz
- výrazová zvláštnosť: využívanie kolektív ako výrazovej zvláštnosti 143
- výsledkový akuzatív 165
- výsledkový inštrumentál 192
- výsledkový predmet 165
- výslovne (častica) 799
- výslovnosť *d, t, n, l* pri príd. menách vzoru pekný pred príponou 225
- vystačiť, modálne 369
- vystrihať sa, modálne 367
- vysvedčenie (vzor podst. mien) 119
- vysvetľovací akuzatív 163
- vysvetľovací objekt: obsahový genitív ako vysvetľovací objekt 176, obsahový inštrumentál ako kvalifikujúci objekt 192
- vysvetľovací obsahový datív 184
- vysvetľovací vzťah 685; p. aj explikatívny vzťah
- vysvetľovacia vložka: vložkový nominatív ako vysvetľovacia vložka 154
- vysvetľovacie častice 750
- vysvetľovacie spojky 686; p. aj príčinné spojky
- výše (predložka) 667
- výtvor: vzťah pôvodu k výtvoru pri zámenne svojej 254
- výtčovacie častice 748
- využitie: tvarov podst. mien 128; p. aj distributívne využitie singuláru
- vzerať, sponové 374
- vyznačenie rodu p. formálne vyznačenie rodu
- význam, významy: morfológických jednotiek 26, tvarov podst. mien 128, ako kritérium pri delení príd. mien na skupiny 197, stupňov príd. mien 215, osoby pri podst. menách 71, prísloviak 565, okolnosti 568, vlastnosti 568, zámenami vyjadrené významy miesta, času, príčiny, spôsobu 572, predložiek 621, spojok 679, citoslovie 809; p. aj gramatický, morfológický, lexikálny, všeobecný, substantívny, slovnodruhový, augmentatívny, rodový, apelatívny, propriálny, distributívny, jednotkový, kolektívny, singulatívny, citový, ukazovací, odkazovací, opytovací, vzťažný, neurčitý, vymedzovací, číselný, zámenný, časticový, reflexívny, recipročný, zlučovací, odporovací význam, objektové, partiálne významy
- významová deformácia: pri vzniku citoslovie z imperatívnych tvarov 824
- významová charakteristika citových citoslovie 811
- významová motivácia: pri včleňovaní pomenovaní zvierat a vecí do rodových skupín 128
- významová neohraničenosť citoslovie 812
- významová platnosť prirodzeného rodu 128
- významová rovnorodosť prísloviak 570
- významová stránka niektorých typov citoslovie 808
- významová súvislosť prísloviak s podst. a príd. menami 566
- významové centrum výpovede: častice ako indikátory významových centier výpovedí 755
- významové čiastkové systémy 22
- významové jadro tvaru alebo konštrukcie 23
- významové pomknutie 231
- významové príznaky: celkové členenie podst. mien podľa významových a iných príznakov 67
- významové rozštiepenie slova 47
- významové typy prísloviak 568
- významovo disparátne názvy 137
- významový typ p. okolnostný, vlastnostný významový typ
- významový základ rodových skupín podstatných mien 128
- výzvoľová konštrukcia: výlučný A. vo výzvoľovej konštrukcii s elidovaným slovesom 160
- vzdor (predložka) 670
- vzhladom na (predložkový výraz) 671
- vzhladom na to, že (spojka) 739
- vzor, vzory: opretie vzorov o slovtvorné typy slovnjej zásoby 45; vzor chlap 73, hrdina 86, dub 87, stroj 96, žena 101, ulica 104, dľaň 108, kosť 109, gazdiná 110, mesto 112, srdce 117, vysvedčenie 119, dievča 120, pekný 222, cudzí 225, pávi 227, otcov 228, chytať — chytám 436, rozumieť — rozumiem 440, nieš — nešiem 442, hynúť — hyniem 443, trieť — triem 444, brať — beriem, česať — češem 445, žať — žnem 448, chudnúť — chudnem 449, žuť — žujem 451, pracovať — pracujem 452, robiť — robím 455, vidieť — vidím 457, kričať — kričím 458; p. aj tvrdý, mäkký, osobný, slovesný vzor, flektívny, morfológický flektívny typ, vzorové slovo
- vzorové slovo 45; p. aj vzor
- vzorové slovesá 461
- vzostupné stupňovanie prídavných mien 215
- vzpieť sa, modálne 367

vzťah: medzi morfológickou a syntaktickou rovinou jazyka 22, medzi morfológickou a lexikálnou rovinou 23, medzi morfológickou a fonickou rovinou 25, medzi morfológickou a štylistickou rovinou 26; vyjadrený pádom podst. mena 70, príslušnosti 72, predložky označujúce vzťah následku 626, opytovacie zámená ako základné vyjadrenie vzťahu 235, pôvodu k výtvoru, činiteľa k deju a nositeľa k stavu pri zámene *snôj* 254, slovesá vyjadrujúce vzťah 361; predložky označujúce vzťahy následku, účinku, dôsledku a pretvárania 626, naznačujúce vzťahy náhradnosti, zastupovania 627, vyjadrujúce predmetové vzťahy 627; p. aj syntagmatický, kopulatívny, gradatívny, adverbatívny, disjunktívny, podmietový, subjektový, predmetový, objektový, doplnkový, verbálno-atributívny, prívlastkový, atributívny, príslovkový, adverbálny, miestny, časový, spôsobový, modálny, vlastný modálny, porovnávací, komparatívny, účinkový, konsekutívny, obmedzovací, limitatívny, prostriedkový, zreteľový, príčinný, kauzálny, vlastný príčinný, dôsledkový, konkluzívny, účelový, finálny, podmienkový, hypotetický, prípustkový, koncesívny, vysvetľovací, explikatívny vzťah, zásahový, činiteľský, intenzívny, rodinný, vlastnícky, určovací, obrátený určovací vzťah, aktualizačné, kontextové vzťahy vzťahové adjektíva: z hladiska defektnosti 44; p. aj vzťahové prídavné mená, sekundárne vlastnostné prídavné mená vzťahové prídavné mená 197, 201; p. aj vzťahové adjektíva, sekundárne vlastnostné prídavné mená vzťahové príslovky 568
vzťažná funkcia: zámen 235; zámená s morfémmi *koľvek*, *hoci-* vo vzťažnej funkcii 298, spájacích prostriedkov 676; p. aj spájacia funkcia
vzťažné slová 677; p. aj spájacie, vzťažné výrazy
vzťažné vety: zámeno kde vo vzťažných vetách 290; p. aj nepravé vzťažné vety
vzťažné výrazy 677; p. aj spájacie výrazy, vzťažné slová
vzťažné zámená 30, 55
vzťažný význam: opytovacích zámen 283; pri zámene *kto* 285, *ktorý* 286, *čo* 287, *aký* 289, *či* , *koľký* , *koľko* , *ako* 290
 vždy , *vždycky* (zámená) 307

X

-x (zakončenie slov), skloňovanie cudzích podst. mien žen. rodu zakončených na *-x* 108

Y

y, písanie *i* a *y* v niektorých zvukomalebých citosloviach 817
-y (prípona), v N. pl. muž. zvieracích podst. mien vzoru chlap 74; v A. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84; v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 96, str. podst. mien vzoru mesto 117; vlastnostné príslovky s morfémmou *-y* 579
-y (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na *-y* 125
y — ý (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, ulica 105, gazdiná 111, mesto 115
-ya (zakončenie slov), skloňovanie cudzích žen. podst. mien na *-ya* 127
-yj (prípona), skloňovanie ruských mien na *-yj* podľa vzoru pekný 224

Z

z (predložka) 657; korešpondencia predložky *z/zo* so slovesnou príponou *vy-* 628; synonymita predložiek *z* a *od* 629; vokalizácia predložky *z* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631, v ostatných prípadoch 632; p. aj *z — ž*, *z — ž — h*
z (častica) 799
z-/s-/zo- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414
Z (skratka pre závislú substanciu) 390
z hladiska (predložkový výraz) 671
z — ž (alternácia), pri časovaní slovíec vzoru *česať — česám* 446
z — ž — h (alternácia), pri časovaní slovíec vzoru *niesť — nesiem* 442
za (predložka) 658; korešpondenciu predložky *za* so slovesnou predponou *za-* 628, synonymita predložiek *za* a *po* 629
za (častica) 800; pri substantívnom prísudku 156
za- (predpona), zvrtné slovesá s predponou *za-* 383, pri čisto vidových slovesách 414, okolnostné príslovky s prefixálnou morfémmou *za-* a suffixálnymi morfémmami 589
za cieľom (predložkový výraz) 673
za čas (predložkový výraz) 674
za účelom (predložkový výraz) 673
začiatkom (predložka) 671
začiatočná fáza príbehu slovesného deja 364; p. aj inchoatívna fáza
začiatočné písmená p. veľké začiatočné písmená
začiatok výpovede 754
začínajúc od niekoho/niečoho, niečím (predložkové výrazy) 675
začo (zámeno), opytovací význam 282, vzťažný význam 292, vymedzovací význam 293

zafarbenie p. štýlové, poetické, hovorové, citové zafarbenie
zahŕňajúc do toho (predložkový výraz) 675
zachce sa, modálne 367
zaušte (častica) 773
 základ p. tvarotvorný, vetný, imperatívny základ
 základná hypotaktická spojka 679
 základná parataktická spojka 679
 základná spona 370
 základné číslovky 315; príležitostná substantivizácia pri základných číslovkách 194; p. aj určité základné, neurčité základné číslovky, kardináliá
 základné kvalitatívne pomenovania 27
 základné modálne slovesá 366; z hľadiska vidu 427
 základné nedokonavé sloveso 422
 základné neurčité zámená 294
 základné osobné zámená 234, 236
 základné postavenie prísloviak 566
 základné používanie spojok 690
 základné rodové tvary 131
 základné roviny stavby jazyka 32
 základné rozlišovacie prípony rodov podstatných mien 129
 základné vyjadrenie vzťahu: opytovacie zámená použité ako základné vyjadrenie vzťahu 235
 základné zložené číslovky: tvar základných zložených čísloviek 326
 základné zvrtné zámeno 249; jeho miesto v rozdelení zámen 234
 základný člen: protikladu dokonavosť — nedokonavosť 410; kategórie spôsobu 430, kategórie času 430; p. aj bezprízna-
 kový, nepríznačkový člen
 základný pomenovací tvar 131
 základný rad prísloviak 571
 základný slovesný tvar 462
 základný spájači prostriedok 678
 základný stupeň prídavných mien 210; ná-
 hraďa základného stupňa príd. mien dru-
 hým stupňom pod vplyvom náležitého
 druhého stupňa 218; p. aj prvý stupeň,
 pozitív
 základný tvar 24
 zákon p. rytmický zákon
 zakončenie p. nulové, rodové, tvrdé,
 mäkké, netypické, rodovo silné, rodovo
 slabé zakončenie
 zámena: sg. a pl. 142
 zámená 233; miesto zámen v rámci slov-
 ných druhov 27, flektívny typ v rámci
 skloňovania zámen 55, polysyntetický
 typ v rámci skloňovania zámen 59, sub-
 stantívny význam pri zámenách 68, datív
 osobných zámen ako datív citovej
 účasti 181, zdôraznenie 3. stupňa príd.
 mien zámenami *ten, tá, to* 212, skloňo-
 vanie zámen podľa vzoru *pekný* 224,
 vznik príd. mena *nesvoj* zo zámena *svoj*

231, *sa, si* v zvrtných podobách ne-
 zvrtných sloves 385;
 substantivizácia zámen 194, vzťahové
 príd. mená zo zámen 205, prechod príd.
 mien *cuďz. vlastný, celý* k zámenám 231,
 číslovka *tretí* v platnosti zámena 345,
 vzťah čísloviek k zámenám 358, príslov-
 kové významy pri zámenách 572, v plat-
 nosti prísloviak 617, vzťah zámen a spoj-
 ok 743, vzťah častíc a zámen 805, cito-
 slovoia v úlohe zámen 821;
 p. aj osobné, základné osobné, osobné
 prívlastňovacie, opytovacie prívlastňo-
 vacie, neurčité prívlastňovacie, rodové,
 bezrodové, zvrtné zámená, základné
 zvrtné, prívlastňovacie zvrtné zámeno,
 ukazovacie, opytovacie, neurčité, zá-
 kladné neurčité, vymedzovacie, stotož-
 ňovacie, súhrnové, obmedzovacie, po-
 pieracie, vzťažné, odvodené, substan-
 tívne, spodstatnené, substantivizované,
 adjektívne, číselné, numerálne, slovesné,
 verbálne, príslovkové, adverbálne zá-
 mená, pronomína
 zámenné skloňovanie 231; p. aj pronomi-
 nálne skloňovanie
 zámenné slovesá: *tentovať, ondiat, onatit*
 a odvodeniny 362; p. aj slovesné zámená,
 verbálne pronomína, verbálne zámená
 zámenný akuzatív pri zvrtných slovesách
 161
 zámenný korelát 314
 zámenný význam 344
 zámer p. expresívny, partitívny pomeno-
 vací zámer
 zameranie slovesného deja 389; p. aj in-
 tencia slovesného deja
 zamerová modalita p. transformácia záme-
 rovej modalít
 zápor: pri slovesách 471, pri príslovkách
 591; p. aj lexikalizácia záporu
 záporné aktívne slovesá 409
 záporné sloveso 173
 záporné tvary: indikatívu prézenta 471,
 indikatívu préterita 477, indikatívu an-
 tepréterita 478, indikatívu futúra 479,
 kondicionálu prézenta 481, kondicionálu
 préterita 482
 záporný vymedzovací význam 293
 záporová morféma: pri príslovkách 591
 záporová predpona 481
 záporový genitív 173; vo funkcii podmno-
 tového akuzatívu 174, podmno-
 nominatívu 174, vetného základu 175,
 ťniery 175; ako zodpovedajúci samo-
 statnému chápaniu javu pomenovaného
 substantívom 70; vyjadrovanie grama-
 tického objektu záporovým genitívom
 409; p. aj negatívny genitív
 zaradenie podstatného mena do gramatic-
 kého rodu 130
 zaradenosť p. rodová zaradenosť

zas, zasa (časťico) 800
zásah p. datív sprostredkovaného zásahu
zásahový vzťah v intencnom poli slovíec
397
zase (časťica) 800
zasiahnutá vec 390; p. aj paciens deja, lo-
gický objekt
zastarané spojky 696
zastupovanie p. vzťah zastupovania
zastretie určovacieho vzťahu v genitíve
obsahu 171
zatiaľ čo (spojka) 739
zato (spojka) 740
zatvoríť sa, sponové 375
záujemca, tvary N. pl. 87
závislá substancia 390
zavŕšený dej 410; p. aj dokonavý dej
zazdať sa, sponové 374
zbadat', v spojení so sponou byť 372
zdať sa, sponové 374
zdola (predložka) 667
zdolieť, modálne 369
zdôraznená minulosť 533
zdôrazňovacia funkcia: číslovky jeden 320
zdôrazňovacia prípona: -že pri imperatív-
nych tvaroch 485
zdôrazňovacie častice 750; p. aj samostatná
zdôrazňovacia častica
zdôrazňujúci prvok 747
zdríhať sa, modálne 367
zdrobnené názvy 134
zdrobňovacie prípony: slovesá utvorené
zdrobňovacími príponami -ka-, -ka-, -ka-/
-inka- 420
združená rekeia 391
združené pomenovanie: vyjadrenie pri-
vlastnenia pri majiteľovi veci pomenova-
nom združeným pomenovaním 220
združený akuzatív: ako konečný objekt
160, ako prechodný objekt 160
zemepisné mená: skloňovanie slovanských
zemepisných mien tvaru príd. mien podľa
vzoru pekný 224, skloňovanie zemepis-
ných mien muž. rodu zakončených na
-ov 230, skloňovanie zemepisných mien
str. rodu zakončených na -ovu 230; p. aj
miestne, zemepisné vlastné, vlastné zom-
episné mená, geografické názvy
zemepisné vlastné mená: rodinné prívlast-
ňovacie príd. mená s príponami -mie,
-oje, -eje použité ako zemepisné vlastné
mená 222; p. aj zemepisné, vlastné zom-
episné, miestne mená, geografické názvy
zj — zdž (alternácia), pri odvodzovaní ži-
vočíšnych príd. mien 204
zhoda: pri príd. menách 196, pri číslovkách
315, pri slovesách 428; p. aj nulová
zhoda, kategória zhody, kongruencia
zhodný prívlastok: pomenovací nominatív
ako zhodný prívlastok 157
zhora (predložka), 667
zhŕňajúci skupinový názov 141

zlomkové číslovky 331, v ľudovej reči 347;
p. aj substantívne zlomkové číslovky
zložené častice 752
zložené číslovky: podoby zložených číslo-
viak 326, podoby s tisíc 329; p. aj zá-
kladné zložené číslovky
zložené predložky 621
zložené prídavné mená: z determinatívnych
a koordinatívnych syntagmiem 208, z väz-
by s G. 209, z väzby s A. a z väzby
s D. 210
zložené príslovky: gramatická forma zlo-
žených prísloviak 590
zložené slovesné tvary 462
zložené spojky 694
zložený tvar 42; p. aj zvrtné zložené,
reflexívne zložené, analytické, viacsovné
tvary
zložený prísudok 363, príslovky ako členy
zloženého prísudku 565
zložený doplnok 363
zložený pasívny tvar 388
zložený podmet 363
zložený predmet 363
zložený slovesný tvar 463
zložený vetný člen 363
zložený vetný základ 363, príslovky ako
člen zloženého vetného základu 565
zložka p. zvuková, dejová zložka
zlučovací význam hypotaktických spojok
687
zlučovacie spojky 685
zlučovanie 685; p. aj kopulatívny vzťah
zmeľzi (predložka) 659
zmena: slovnodruhovej hodnoty slova 29;
p. aj postupné, progresívne, spätné,
regresívne, kombinačné zmeny
zmeravené akuzatívy: pri slovách čert,
duch 139
zmeravené frazeologické zvraty: osobné pri-
vlastňovacie zámená v zmeravených
frazeologických zvratoch 249
zmeravené imperatívy: citoslovčia zo zme-
ravených imperatívov 823
zmeravené spojenia: používanie spojenia
svojho času 524
zmeravené tvary: rod zmeravených tvarov
134
zmeravené vetné konštrukcie: citoslovčia zo
zmeravených vetných konštrukcií 825
zmeravené vety: citoslovčia zo zmerave-
ných viet 826
zmeravenie: gramatickej formy 29, grama-
tického tvaru 69
zmeravený tvar 134
zmiešaná paradigma 46
zmiešaný typ skloňovania 53
zmysel p. výpovedný, distributívny zmysel
značkové slová z hľadiska rodu 134
znad (predložka) 669
znaková hodnota: citových citosloviac 811,
vŕlových citosloviac 814

znať, modálne 369
zvätra (predložka) 667
zo (častica) 799
zo stránky (predložkový výraz) 671
zo strany (predložkový výraz) 671
 zomkynanie výrazu: inštrumentál pôvodu s tipným prídastím ako prostriedok zomkynania výrazu 187
 zoologická nomenklatúra: využívanie všeobecného sg. a pl. v zoologickej nomenklatúre 142
zopár (číslovka) 333
zora, tvary N. a A. pl. 104
 zosobnenie: skloňovanie mužských zvieracích podstatných mien pri zosobnení 74
 zostupné stupňovanie prídavných mien 213, 215
zôkol (predložka) 667
 zražený tvar: rod zrazených tvarov 134
zrejme (častica) 800
 zreteľ: vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 246, pri zámene *svoj* 254, predložky vyjadrujúce zreteľ 627; p. aj okolnostný význam, datív zreteľa, inštrumentál zreteľa
 zreteľové spojky 687
 zreteľový vzťah 685
zriedka- (morféma), zámená so *zriedka-* 299
zunovať, modálne 367
zvedieť, tvorenie imperatívneho tvaru 484
 zveličené podstatné mená: skloňovanie zveličených podst. mien na *-isko* 113; p. aj augmentatíva
 zvieracie deminutíva: skloňovanie v pl. pri muž. zvieracích deminutívach 138
 zvieracie hypokoristiká: osobné tvary v pl. pri muž. zvieracích hypokoristikách 138
 zvieracie mená: skloňovanie muž. zvieracích mien v pl. 88, tvorenie prívlastňovacích príd. mien od zvieracích mien 219; p. aj zvieracie názvy, zvieracie podstatné mená, neosobné podstatné mená
 zvieracie názvy: ich zaradenie do gramatického rodu 130; p. aj zvieracie mená, zvieracie podstatné mená, neosobné podstatné mená
 zvieracie podstatné mená: skloňovanie zvieracích podst. mien muž. rodu 74, skloňovanie muž. zvieracích podst. mien s kmeňom na mäkkú spoluhlásku v pl. 97; p. aj neosobné podstatné mená, zvieracie názvy, zvieracie mená
 zvieratá p. pomenovania hospodárskych zvierat
zvlášt, *zvlášte* (častice) 800
 zvláštnosť p. výrazová zvláštnosť
 zvolací nominatív: citoslovčia zo zvolacieho nominatívu 824
 zvolacia intonácia: pri citoslovciach 807
 zvrtná podoba nezvratných slovíes 376, 385
 zvrtné neosobné tvary slovíes 467

zvrtné pasívne tvary: indikatívu prezenta 473, indikatívu préterita 477, indikatívu futúra 479, kondicionálu préterita 482, imperatívnu 485, používanie zvrtných pasívnych tvarov 553
 zvrtné pasívum 433
 zvrtné slovesá 376; trpné prídastie od zvrtných slovíes 496; p. aj odvodené zvrtné, predponové zvrtné slovesá, reflexívne slovesá, reflexíva
 zvrtné slovesá bez nezvratných pendantov p. reflexíva tantum
 zvrtné tvary: zložených slovesných tvarov 463; p. aj reflexívne formy
 zvrtné zámená 249; ich miesto v rámci zámen 234; p. aj základné zvrtné zámeno, prívlastňovacie zvrtné zámeno
 zvrtné zložené tvary 43; p. aj reflexívne zložené tvary
 zvrtný formant *sa*, *si* 384
 zvrtný infinitív 388
 zvrtný komponent *sa*, *si* 376
 zvrtný neosobný tvar: v rozdelení slovesných tvarov na jednoduché a zložené 463
 zvrtný pasívny infinitív 486
 zvrtný slovotvorný formant 384
 zvrtný tvar: nezvratných slovíes 397; p. aj neosobný bezpodmetový, pasívny zvrtný tvar
 zvuk: citoslovčia napodobňujúce zvuk 820
 zvukomalebné citoslovčia 817; p. aj objektívne citoslovčia
 zvukomalebné slová 816; p. aj onomatopoej zvučová podoba: rezhoda medzi zvučovou a písanou podobou pri niektorých citoslovciach 812
 zvučová rovina 21; podriadenosť zvučovej roviny morfolologickej roviny 26; postavenie zvučovej roviny v rámci rovín jazyka 32; p. aj fonická rovina
 zvučová zložka: pri citoslovciach v pomere k dejovej zložke 819
 zvyčajnosť: vyjadrovanie zvyčajnosti prízrentnými tvarmi indikatívu 528

Ž

ž, p. *č* — *ž* — *h*. *h* — *ž*, *z* — *ž*, *z* — *ž* — *h*
žat — *žnem* (slovesný vzor), morfématická charakteristika 448, lexikálna charakteristika 449
ždž, p. *zg* — *ždž*
že (spojka) 740; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217
že (častica) 800
-že (prípona), zdôrazňovacie *-ie* v imperatívnych tvaroch 485
žebože (častica) 801
žeby (spojka) 741; kondicionál so spojkou *žeby* 543
žeby (častica) 801
žena (vzor podst. mien) 101

- ženská odvodzovacia prípona 134
 ženská prípona 132
 ženské osoby 128
 ženské pendanty k mužským názvom zvierat 136
 ženské pomenovanie p. príznakové ženské pomenovanie
 ženské substantíva p. pôvodné ženské substantíva
 ženský rod 69; osobitné použitie pri slovesách 525; p. aj pôvodný ženský rod, femininum
 ženský rodový pendant 136
žabra, skloňovanie 104
žiaďny/žiaden (zámeno) 311
žial (častica) 801
žiaľbohu (častica) 765, 801
žiar, skloňovanie 104
žid (*Zid*), tvar N. pl. 83
 živé flektívne typy 45
 živočíšne prídavné mená 203; skloňovanie živočíšnych príd. mien 227
 životné maskulína 135, 138
 životné podstatné mená 64; skloňovanie životných podst. mien muž. rodu 73; p. aj životné substantíva
 životné substantíva 135; p. aj životné podstatné mená
 životný agens: inštrumentál pôvodcu ako vyjadrenie životného agensa v pasívnej konštrukcii 187
 životný názov 131
žnec, skloňovanie 76
žrebec, tvary L. sg. 79
žul — *žujem* (slovesný vzor), morfematická a lexikálna charakteristika 451

L. Dvonč

**Morfológia
slovenského
jazyka**

*Prebal a väzbu navrhol Leo Cinzer
Technická redaktorka Magda Macová
Korektúry kolektív autorov*

Prvé vydanie. Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
v Bratislave 1966 ako svoju 1069. publikáciu
Strán 896

Vytlačil Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, provoz 1
AH 75,07, VH 76,36. Náklad 3000 výtlačkov. 1268/I.-1965
K-09*51350

71-024-66

12/7 + 508-26

Brož. Kčs 45,—, viaz. Kčs 50,— — I

